

קונטרס נהורא דאליהו

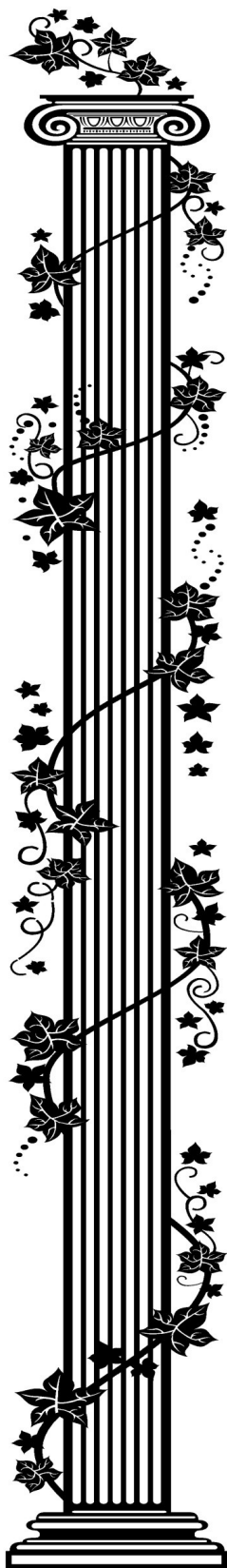
כולל

דברי זכרון חיוזק והתעוררות
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול
רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

ביומא דהילולא של
מרנא ורבנא הגאון החסיד
רבינו אליהו מוילנא זיע"א
הגר"א

בצירוף חידושים והערות בתורת הגר"א

יוצא לאור לקראת יומא דהילולא
י"ט תשרי תשע"ט לפ"ק
באן ירושלים עה"ק תובב"א

©

כל הזכויות שמורות
אין לצלם להעתיק לשכפל
או להכניס לכל מאגר מידע
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים והוספות יתקבלו בשמחה
ובעז"ה בלא נדר יתוקנו במהדורה הבאה
בפלאפון מספר 0548542164

תוכן העניינים

מכתב ברכה	ז
דברי פתיחה	ט
איגרת הגר"א	יד
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א - על הגר"א, עובדות ומעשים מפי ספרים ומפי סופרים	יט
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א - איגרת הגר"א, בתוספת פנינים והערות ...	מח
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א - ליקוט מחיבוריו וספריו על דברי הגר"א באיגרתו, ועוד	סמ

לבקשת רבים

ניתן להשיג קונטרסים של שיעורים נוספים מתורתו של הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

א. קובץ זכרון "תפארת חיים" על בעל הכף החיים זצ"ל

(סיון תשע"ז, קי"א עמודים)

כולל דברי זכרון חיזוק והתעוררות על בעל כף החיים, מהגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א, ומרגן ראשי ישיבת פרות יוסף, עיני העדה, הגאונים הגדולים רבי יהודה צדקה זצ"ל, ורבי בן ציון אבא שאול זצ"ל

ב. קונטרס "נר חיים" על בעל האור החיים הקדוש זצ"ל

(מהדורה שניה, תמוז תשע"ח, מ"ט עמודים)

כולל דברי זכרון חיזוק והתעוררות על בעל האור החיים הקדוש ועוד

ג. קונטרס "במעלת ובמהות יום ט"ו באב"

(ט"ו אב תשע"ז, מ"ח עמודים)

כולל דברי חיזוק והתעוררות לרגל יום ט"ו באב, והכנה לקראת חודש אלול, הערות והארות חידושים וביאורים

**עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר
ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת**

חיבור זה יוצא לאור בעזרתו ובתמיכתו
של ה"ה ר' שמואל בן אסתר שליט"א

אשר נטל על עצמו בשמחה הוצאת קונטרס זה
של שיעורי מהר"ר הגרי"ח סופר שליט"א

יהי רצון שזכות זיכוי הרבים על ידי הלימוד בקונטרס זה
תעמוד לו ולכל בני ביתו להצלחה ברוחניות ובגשמיות ובכל העניינים,
כל אשר יפנה ישכיל ויצליח, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא
וכל טוב סלה אמן

* * *

הלימוד בקונטרס זה יהיה בעז"ה
לעילוי נשמת

רבי מסעוד בן אסתר ז"ל

רבי יוסף בן אסתר ז"ל

מרת סימי בת חנה ז"ל

מרת פיבי בת חסיבה ז"ל

הגאון הצדיק

רבי שלמה רוזנר בן שרה חיה זצ"ל

תנצב"ה

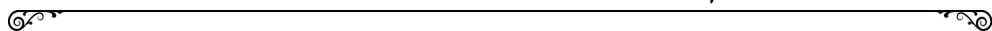
ולרפואה והצלחה בכל העניינים לכל המשתדלים במלאכת הקודש

מכתב ברכה

בס"ד. ט' תשרי ערב יום הכיפורים תשע"ט. ירושת"ו.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, תהלות לה' על כי עזרנו רחמיו ולא עזבונו חסדיו, וסייענו להוציא לאורה ולהדפיס את לשיעור שבס"ד אמרתי במקהלות בקהל עם ועדה לפני ל"ד שנים (שנת תשמ"ה) ביומא דהילולא של איש האלהים ולו דומיה תהילה רבינו אליהו זצ"ל זיע"א הגאון דווילנא.

ונקרא בשם נהורא דאליהו, כי בשיעור זה הבאתי מפי סופרים וספרים אפס קצהו וכטיפה מן הים ניצוצי אורה מאורו הגדול ועוזו נוראותיו וגבורותיו של רבינו הגר"א זצ"ל, שנתקיימו בו כל דברי התנא רבי מאיר שכל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ונותנת לו מלכות וממשלה וכו' כדאיתא במסכת אבות (ר"פ ו') ומי לנו גדול מרבינו הגר"א זצ"ל שעסק עמל ויגע בתורה לשמה בדחילו ורחימו מה שאין הפה יכול לתאר והשכל לשער, וכדברות רבינו הרמח"ל זצ"ל בספרו דרך ה' (ח"ד ספ"ב): "מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו, הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו, וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכחו. והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים, שתורתם היתה מעטירתם כח גדול ונותנת להם מעלה ויקר מה שלא נמצא בדורות האחרונים מפני יתרון הכנתם על הכנת האחרונים. וכבר אמרו על יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו היה נשרף, מפני עוצם השראת השכינה שהיתה שורה עליו על ידי לימודו" עכל"ק, ותלמיד הגר"א זצ"ל הוא הגאון רבינו חיים מוואלז'ין זצ"ל בספר תורה דיליה נפש החיים (שער ד' פרק י"ח) לימדנו להועיל: "ולזאת האדם המקבל על עצמו עול התורה הקדושה לשמה לאמיתותה הוא נעלה מעל כל עניני זה העולם, ומושגח מאתו יתברך השגחה פרטית למעלה מהוראת כוחות הטבעים והמזלות כולם, כיון שהוא דבוק בתורה ובקב"ה ממש כביכול, ומתקדש בקדושה העליונה של התורה הקדושה שהיא למעלה לאין ערוך מכל העולמות והיא הנותנת החיות והקיום לעולם ולכל הכחות הטבעיים, הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם, ואיך אפשר שתהא הנהגתו מאתו יתברך על ידי הכחות הטבעיים, וזהו שאמרו חז"ל (פסחים נ' ב'), כתיב עד שמים חסדך, וכתיב מעל שמים חסדך, לא קשיא כאן בעוסקים לשמה כאן בעוסקים שלא לשמה, היינו שהעוסק בתורה שלא לשמה, אם כי ודאי שגם הוא מרוצה לפניו יתברך, אף אם כוונתו לשם איזה פניה שתהיה, רק אם אינו לקנטור ח"ו וכל שכן אם אינו מכוין לשום פניה, רק לפי שהורגל בכך, כי מתוכה יבא למדרגה לשמה כידוע ממאמרם ז"ל, עם כל זה עדיין לא נתקדש

ונתעלה שיהיה הנהגתו יתברך אתו בכל עניניו למעלה מכחות הטבעים, לכן כתיב בו רק עד שמים היינו עד הכוחות הטבעיים הקבועים בשמים, ולא למעלה מהם", ובס"ד מצאתי שכבר רבינו הר"ן ז"ל בביאורו להלכות הר"ף פסחים שם כתב כן: "כאן לעושין לשמה כאן לעושין שלא לשמה, דבעושין לשמה גדול מעל שמים חסדך כלומר שהקב"ה מבטל ומשנה מערכות שמים בשבילו", ועיין לרבינו המאירי ז"ל שם, והארכת בזה בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ג (סימן כ"ב) עיין שם וצרף לכאן.

וכן מצורף כאן שיעור נוסף שגם אותו אמרתי בס"ד ביום הילולא של רבינו הגדול הגר"א ז"ל שלמדנו ולימדנו ברבים את אגרתו היקרה מעולפת ספירים עם קצת ביאורים וליקוטים כאשר עין המעיין תחזה מישרים.

ומוגלגלין זכות על ידי זכאי היקר וחביב שקדן וחשקן בתורה בקי וחרף חובר חיבורים מחוכם מעלת רבי אח"א שליט"א שקרב אל מלאכת הקודש והקליד השיעור הנ"ל והפכו מתורה שבעל פה לתורה שבכתב לתועלת הרבים, וזכות הרבים תלוי בו ולפעלא טבא אמינא יישר והנני לברכו לברכו שימשיך ויעלה עוד במעלות התורה והיראה ויזכה לבנות בית נאמן בישראל שתול על תורה ויראת שמים טהורה אמן, ויהי רצון שחיבור זה יעשה פרי לטובה ישוטטו רבים ותרבה הדעת וימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם ונזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה למען שמו באהבה אמן.

בברכה"ת ובתודה מרובה

יעקב חיים סופר

דברי פתיחה

ישמחו השמים ותגל הארץ (תהילים צו, יא), השיר והשבח לחי עולמים, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, על שזיכני לסדר ולערוך קונטרס קטן זה, אשר בשם "נהורא דאליהו" יכונה, כולל בתוכו שני שיעורים שנמסרו על ידי מהר"ר הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א על הגר"א, בשנת תשמ"ה [לפני ל"ד שנה], שזורים בדברי מוסר, עובדות והנהגות, ועוד. השתדלתי לשמור על הלשון שבה נאמרו הדברים, היכא דאפשר על כל פנים, (כיון שפעמים היה מן ההכרח לשנות כפי הצורך, ובפרט בסדר הדברים, ובפרט בשיעור על איגרת הגר"א, שהיה מן הצורך לשמור על הרציפות של המעיין בדברי האיגרת, ואין מוקדם ומאוחר בתורה), כדי שיהיה בבחינת בעל השמועה עומד כנגדך, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב כנודע, ואם שגיתי איתי תלין משוגתי, ובפרט בצינוי המקורות וכיו"ב, [בייחוד כי בשיעור הראשון בסופו, הזכיר רבינו שליט"א כי כמה מהדברים הובאו בספר "הגאון החסיד מוילנא", וספר זה אמ"א].

גם צרף צורף מו"ל סוף הערות והארות חידושים וביאורים יקרים בתורתו של אור העולם מרנא הגאון החסיד רבי אליהו זיע"א בדבריו הקצרים באיגרת הגר"א, שנלקטו ונאספו מחיבוריו מחיבוריו של הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א, וכאשר עיני המעיין היו תחזינה מישרים.

אדונינו הגר"א זלה"ה בביאור לספר משלי (א, א) לימדנו להועיל לאמר: "הלומד בספר צריך הוא שיידע מי הוא המחברו, כי אם יהיה המחבר גדול בחכמה, בודאי יהיה בספרו חכמות גדולות". ואמרתי לבוא בקצירת האומר, מפי ספרים ומפי סופרים, [מלבד כל מה שהובא באורכה בקונטרס זה בס"ד], על הגר"א זיע"א.

מרנא ורבנא, נהורא דעלמא, הגאון החסיד רבינו אליהו מוילנא בן רבי שלמה, זצוק"ל וזיע"א, נולד בעיר התורה וילנא, בליל הסדר, שנת ת"פ, ונח נפשיה י"ט תשרי תקנ"ח. וראה בדברי מהר"ר הגר"ח סופר שליט"א (בתחילת הדברים בשיעור הראשון הנדפס בקונטרס זה).

תחילה וראש אמרתי לפתוח בדברי החזו"א בקובץ איגרותיו (ח"א איגרת לב עמוד נח): "אנו מתייחסים להגר"א בשורה של משה רבינו ע"ה, עזרא ע"ה, רבינו הקדוש, רב אשי, הרמב"ם. הגר"א שנתגלתה תורה על ידו כקדוש מעונת לך, שהאיר במה שלא הואר עד שבא ונטל חלקו, והוא נחשב כאחד מן הראשונים, ולכן חולק עליהם

בכמה מקומות בתוקף עוז, וגם על הרי"ף והרמב"ם הוא חולק, ומדרגתו ברוח הקודש בחסידותו ובגודל תבונתו, וביגיעתו ובבקיאותו בעיון העמוק בכל התורה המצוה עד עתה בידינו, אי אפשר כלל לצייר את אפשרותם, ואין אפשרות לומר עליו וכו', כמו שלא היו אומרים כן על הרמב"ם והרשב"א. כן לא יתכן לתמוה עליו למה יחלוק על השלחן ערוך, והלא מקומות שחולק הגר"א על הכרעת השלחן ערוך כמה למאות. עכ"ל. "הכריזו בשמים הזהירו באליהו ובתורתו" (קובץ איגרות לחזו"א, ח"ג סי' קעח).

והגאון מהר"י אייבשיץ זצ"ל בעל התומים, בספרו "לוחות העדות" (דף עא ע"ב) כתב על אדונינו הגר"א זלה"ה: "אחד המיוחד, החסיד קדוש וטהור, מאור ישראל, כלול כל החכמות, חריף ובקי, ולו עשר ידות בנסתר, מוהר"ר אליהו יצ"ו, אשר נודעה תהלתו בכל מדינות פולין, ובברלין וליסא, מקום שעבר החסיד הנ"ל, יספרו ממנו גדולות". ומרן החתם סופר זצ"ל (בהסכמתו לספר פאת השלחן) כתב: "רבן של כל בני הגולה, גאון עוז תפארת ישראל, רבינו אליהו החסיד מווילנא זיע"א", ותלמיד תלמידו מר ניהו הגאון רבי דוד טעביל ממינסק זצ"ל, בעל הנחלת דוד, בספרו בית דוד (בחלק הדרושים דרוש ט, הספד על רבו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל) כתב: "אדם הגדול בענקים, גדול מרבן שמו, נורא תהילות, מי ימלל שבחו, רבינו הגדול והקדוש מוהר"א מווילנא זלה"ה". ע"ש. (הובא בספר "הגאון" ח"א עמוד מ ועמוד מב ועמוד מח).

והגאון רבי צבי הירש רוזאניש זצ"ל, אב"ד לבוב (בעל תשע שיטות, לעמברג תק"ס), בהסכמתו לספר "שנות אליהו" (לבוב תקנ"ט) כתב: "דבר ה' אשר היה אל אליהו, כבוד מרנא ורבנא, הגאון החסיד האלקי, המפורסם בכל העולם, מרן החסיד אליהו מווילנא זצ"ל, זו הלכה, ודאי ה' עמו, בכל מקום הלכה כמותו", והגאון רבי יוסף רייזין זצ"ל, אב"ד טעלז' וסלונים, בתשובה בשו"ת שארית יוסף (סי' ו' עמוד כה) כתב, "אמנם כל זה להלכה, אבל למעשה יש לנו לסמוך על אחרון שבראשונים וראשון שבאחרונים, רבינו הגר"א ז"ל". ע"ש. (הובא בספר "הגאון" ח"א עמוד מב ועמוד מט). [ובתשובות הגאון מהריא"ז ענזיל זצ"ל (סי' לז) כתב על הגר"א, "אשר כוחו כאחד הראשונים". ע"ש].

והכהן הגדול מאחיו, החפץ חיים זצ"ל, בהקדמתו לספר משנה ברורה ח"א (ד"ה ובשולי) כתב: "במקום שראיתי דעות בין שני אחרונים גופא באיזה דבר, לא הייתי עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר אחרונים לראות אל מי מקדושים דעתם פונה למעשה, ובפרט בביאור הגר"א ז"ל, שהוא אורן של ישראל, ויתד שהכל תלוי בו, וכדאי להכריע

הדבר. [וראה גם דברי החפץ חיים זצ"ל בתורת כהנים עם ביאורו של החפץ חיים זצ"ל (עם הגהות הגר"א) שכה כתב (ב"עמוד שער"): **"רבינו הגאון האמיתי, אור העולם, אשר תורתו וצדקתו זורח מסוף העולם ועד סופו, החסיד מהר"ר אליהו ז"ל מווילנא"**. ע"ש].

ומרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"א (סי' כד) כתב, **"הגר"א הוא בתראה והסכימו עליו כל העולם שהוא גדול טובא וראוי להכריע, ואם כן הלכה כבתראה"**. ע"כ. והגאון הגדול רבי ישראל וועלץ זצ"ל, אב"ד בודפסט, בשו"ת דברי ישראל ח"ג (סי' קי אות א) כתב: **"ידוע כי רבן של ישראל הגר"א הוא בתראה והסכימו עליו כל העולם שהוא גדול טובא וראוי להכריע, ואם כן הלכה כבתראה"**. ע"כ. [ועיין עוד בשו"ת דברי ישראל שם (סי' קסח אות א), שכתב על הגר"א, כי הוא אחד מהרועים אשר כל בית ישראל נשען עליהם. ע"ש].

הפליג והאריך תלמידו המובהק הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זצ"ל, בהקדמתו לביאור הגר"א על "ספרא דצניעותא", [וכאשר הובא בקונטרס זה (בשיעור הראשון). ע"ש], ולפום מרחק הזמן, וירידת הדורות בעוה"ר, הרי שדברים אלו נראים בעינינו כלשון של גוזמא, ולא היא, כמ"ש הגרי"א חבר זצ"ל בס' מגן וצינה (סוף פרק יז דף מה ע"ב ודף נד ע"ב), על דברי הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל בהקדמותיו הנ"ל, כי הגר"ח ז"ל היה מיושב בדעות, **"ושונא הגיזום וההפלגה"**, וכלכל כל דבריו במשפט, **"לבלי להפליג ולגזם בדבר מן הדברים, ושלא לאמר דבר מאומדן הדעת"**. ע"ש. (וכן מבואר במכתב הרד"ל בראש הספר עליות אליהו דף ג ע"א).

דוגמא לדבר, הוא מה שתלמידו הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זצ"ל (בהקדמתו לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא) כתב, **"אחד היה האדם הגדול, אשר כמוהו לא היה כמה דורות לפניו"**, ולא ביאר כמה דורות, לרוב זהירותו שלא להפליג. ובא הגאון ר' אריה ליב צינץ זצ"ל, הגאון מפלאצק, בספרו שו"ת משיבת נפש ח"א (ס"ס טז) כתב על הגר"א, **"כי לא קם כמוהו מימות רבותינו הקדמונים נ"ע, להיות כל התורה כולה, נגלה ונסתר כשולחן ערוך לפניו"**. ע"ש. והגאון רבי אברהם שמחה מאמצ'סלאב זצ"ל, בהקדמת "מדרש רות החדש" (עם ביאור הגר"א) כתב על הגר"א, **"אשר מימות רבנן סבוראי והגאונים ז"ל לא קם אשכול גדול כמוהו, איש שהכל בו"**. והמגיד מפלצוק, הגאון רבי פנחס זצ"ל, בדבריו הנדפסים במאסף התורני ישורון ח"ד (עמוד שמו) כתב על הגר"א, **"שלא נמצא כמוהו מימות התנאים"**. וכיו"ב כתב מהר"ר מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל (בהסכמה לאדרא זוטא מהדו"ח עם ביאור הגר"א): **"רבנו הגדול, אשר מזמן חתימת התלמוד לא קם כמוהו, הגאון החסיד רבנו אליהו זיע"א מוילנא"**. ובאמת על מצבת ציון קדשו

נכתב "מעשה בראשית ומעשה מרכבה לך נתגלו - כבימי התנאים והאמוראים". ודו"ק.
[וראה לשון של קדשו של החזו"א לעיל, ורבינו הגדול רבי אלעזר מנחם שך זצוק"ל
ב"מכתבים ומאמרים" (עמוד קח) כתב על הגר"א, "הנחשב כאחד הראשונים המשמשים
לפניו במרום". ע"ש].

הנה תהילותיו עצמו מספר, "אין אומר ואין דברים להשמיע כל תהילתו" כדברי בני
הגר"א (בהקדמה לביאור הגר"א), ואין המטרה בקונטרס זה אלא "כטיפה מן הים"
ממש [וכיו"ב כתב הגאון רבי אליהו רוגל זצ"ל בשו"ת יד אליהו (סי' כה): "**אלף נירות**
לא יכילו שבחו, אשר אין בהם גוזמא, כי למראה עיניו ראינו, וזכינו לשיחתו". ע"ש],
ועיקר מגמתו וכוונתו לעורר לב המעיין הי"ו, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי (תדא"ר
פכ"ה), וכמ"ש הגאון רבי דוד לוריא, הרד"ל זצ"ל, במכתבו הניצב בראש ספר "עליות
אליהו" (ירושלים תשי"ד, דף ג ע"ב): "עיקר המטרה לא לשבח להגר"א ולזכרונו, כי כבר
אמרו חז"ל אין עושין נפשות לצדיקים, שדבריהן זכרוניהן. רק לעורר לבב הקורא,
להלהיבו על כל פנים לחפץ לדפוק אף בקצה דרכי אליהו הרמים והנשאים, וכמאמר
חז"ל חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב". והגאון רבי יהושע
העשיל הלוי זצ"ל במכתבו אל הרד"ל זצ"ל (עליות אליהו דף ד סע"ב ודף ה רע"א) כתב על
הגר"א, כי כל תהילותיו עצמו מספר, "וכל תהלה וכל כבוד אשר אמר עם הספר, הלא
אין ערוך אליו, ומרומם הוא על כל תהלה כזה, והלא גנאי הוא לו להיות גורעין ודורשין,
ואיה מוראו ואיה כבודו? זאת אשיב אל ליבי, על כן בשבטי ישראל אודיע נאמנה, כי
לא את כבוד הגאון נ"ע באתי להלל ולספר עוזו, כי אם לעורר את העם לאחוז בסנסיני
מידותיו ומעשיו, ומי יתן והיה לבבנו זה להלוך אחר קצות מידותיו ופעולותיו".

גם לרבות כי בשיעורים אלו הנדפסים כאן בס"ד, לא הובאו הדברים כסיפורים בעלמא,
אלא שזורים המה בפנינים מתורתו של הגר"א, ובייחוד בהתבוננות אל הקורא לחיזוק
למעשה, וכרצונו ומגמתו של הרד"ל שכתב "מהראוי היה לסדר הסיפורים, לחלקם
למידות ועניינים שונים, ולהקדים קודם כל חלק מהן איזה ההערות בענין המידה
והסיפורים ההם" (עליות אליהו דף ג ע"ב). וכיו"ב כתב הגאון רבי אברהם שמחה
מאמצ'סלאב זצ"ל (שם דף ד ע"א): "לא ישר בעיני, מה שהעמידו הסיפורים רצופים
תכופים, ויותר נעים ומתקבל להקוראים אם היה קודם כל סיפור או שני סיפורים, הערה
של דברי תורה מענין אותו הסיפור". ע"ש. וב"ה בקונטרס קטן זה יראה המעיין הי"ו כי
נסדרו הדברים ככל המבואר בס"ד, ויהא רעוא שיהיה בעז"ה לתועלת וחיזוק בעבודת
ה' במסילה העולה בית אל אמן.

יהי רצון שזכותו של אדונינו הגר"א זיע"א, תעמוד לנו ולזרענו ולזרע זרענו מעתה ועד עולם, לשמור ולעשות ולקיים לש"ש את כל דברי התורה באהבה וביראה, ותחזינה עינינו בבנין בהמ"ק בב"א.

העורך

איגרת הגר"א

מעלת א"י

באתי לבקש מאתכם שלא תצטערו כלל וכלל, כמה שהבטיחו לי אמתית. וגם לא תדאגו, הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון, מניחים נשותיהן, וגם הם נע ונד בחוסר כל. ואני תודה לאל נוסע לארץ הקדושה שהכל מצפים לראותה, חמדת כל ישראל, [וחמדת ה' יתברך, כל העליונים והתחתונים תשוקתם אליה], ואני נוסע בשלום ברוך ה'. וגם את יודעת שהנחתי ילדיי שלבי הומה עליהם, וכל ספריי היקרים, והייתי כגר בארץ אחרת, והנחתי הכל כו'.

הבלי העולם הזה

וידוע כי כל העולם הזה הכל הבל, וכל השעשועים הכל בלא, ואוי להרודפים אחר ההבל, אין בו מועיל. ואל תקנא בעשר, כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו, כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב וגו', כלעמדת שבא בן ילך ומה יתרון לו שיעמול לרות. ואלו חיה אלף שנים פעמים וגו'. כי אם שנים הרבה יחיה האדם בכולם ישמח ויזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל. ולשמחה מה זו עושה. כי מחר תבכה מאשר היום תשחק.

סופו של כל אדם

ואל תקנאי בכבוד המדומה, ההבל. והזמן בוגד והוא כמאזנים, יגביה הקל וישפיל הכבד. והעולם דומה לשתה מים מלוחים, ידמה לו שמרוה, וצמא יותר. אין אדם מת וחצי תאותו בידו. מה יתרון לאדם בכל עמלו וגו'. זכור הראשונים אשר היו לפנינו, שכל אהבתם וחמדתם ושמחתם כבר אבדה, ומקבלים על זה דינים מרבים. ומה הנאה לאדם שסופו לפרוש לעפר רמה ותולעה, וכל הנאות יתהפכו לו בקבר למרה, והמות כרוך באדם. ומה העולם הזה, כי כל ימיו כעס ומכאובים, גם בלילה איננו מניח לו לישון, והמות אינו מקוה.

זהירות בלשון הרע

והכל יביא במשפט, על כל דיבור ולא נאבד אפלו דיבור קל. ולכן אני מזהירך, שתרגילי בכל היותר לישב יחידית, כי חטא הלשון על כולו. כמאמר חכמינו ז"ל אלו דברים שאדם אוכל כו' ולשון הרע כנגד כולם. ומה לי להאריך בזה העון החמור מכל העברות. כל עמל אדם לפיהו, אמרו חכמינו ז"ל, שכל מצותיו ותורותיו של אדם אינו מספיק למה שמוציא מפיו. מה אומנתו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאילם כו'. וידביק שפתותיו כשתי רחיים כו'. וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים. ועל כל דיבור הבל, צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים. אבל בדברים האסורים, כגון לשון הרע וליצנות ושבועות ונדרים ומחלוקת וקללות, ובפרט בבית הכנסת, ובשבת ויום טוב, על אלו צריך לירד לשאול למטה הרבה מאד, ואי אפשר

לשער גדל היסורין והצרות שסובל בשביל דיבור אחד. ולא נאבד אפלו דיבור אחד שלא נכתב. בעלי גדין הולכין תמיד אצל כל אדם ואדם ואין נפרדים ממנו, וכותבין כל דיבור ודיבור, כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, אל תתן את פיך להחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף וגו'.

שלא לצאת לרחובת של עיר
וכל אשר צריך לך, תיקחי הכל על ידי שליח, ואף אם הוא פעמים ושלוש ביוקר, היד ה' תקצר וגו'. ה' יתברך זן מקרני ראמים עד ביצי כנים. ונותן לכל אחד ואחד די מחסורו.

קדושת וחוצאות שבת ויו"ט
ובשבת ויום טוב אל תדברו כלל מדברים שאין נצרכים מאד. וגם בדברים הנצרכים למאד תקצרו מאד, כי קדשת שבת גדולה מאד, ובקושי תתירו לומר שלום בשבת. ראי בדיבור אחד כמה החמירו. ותכבדי את השבת מאד כאשר היה לפני, ואל תצמצמי כלל, כי כל מזונותיו של אדם [קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים], חוץ [מהוצאות שבתות והוצאות יום טוב] וכו'.

לחנך את הילדים לזהירות מקללה שבועה כזב ומחלוקת
וגם באתי לבקש מאתך מאד מאד בבקשה גדולה ועצומה ושמוחה, שתדריכי את בנותיך מאד שלא יצא מפיהם קללה ושבועה וכזב ומחלוקת, רק הכל בשלום, באהבה ובחבה ונחת.

ללמד את הילדים ספרי מוסר
והנה יש לי כמה ספרי מוסר עם לשון אשכנז, יקראוהו תמיד, וכל שכן בשבת קדש קדשים לא יתעסקו אלא בספרי מוסר. והנה תדריכי אותם תמיד בספרי מוסר.

העונש המרובה על מי שילדיו אינם מחונכים
ועל קללה ושבועה וכזב, תכי אותם במכות אכזריות ולא תרחמי עליהם כלל, כי חס ושלום בקלקול הבנים יענשו אב ואם מאד. ואף אם תדריכי אותם תמיד במוסר ולא יקבלום, אוי לאותה בושה והצער והבוז בעולם הבא, את אביה היא מחללת, כמאן קרינן [לרשע בן צדיק, רשע בן רשע] כו'. וכן שאר דברים, לשון הרע ורכילות, ושלא יאכלו וישתו כי אם בברכה ראשונה ואחרונה וברכת המזון וקריאת שמע והכל בכונה.

עיקר הכל בדידות
ועיקר הכל שלא יצאו חס ושלום מפתח ביתם ולחוץ. ושיצייתו ויכבדו אותך ולאמי ולכל הגדולים בשנים מהם, וגם כל מה שכתוב בספרי מוסר יקיימו.

הוצאות על חינוך הילדים

גם לבניך שיחיו תגדלי אותם בדרך הישר ובנחת, ותשלמי שכר לימוד, ותחזיקי מלמד בביתך ולא תצמצי בשכרו, כי כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מתשר"י. וגם הנחתי להם ספרים.

לחנך הילדים בנחת

ולמען ה' תדריכי אותם בטוב ובנחת. וגם תשגיחי על בריאותם ומזונותם תמיד שלא יחסר להם. ושילמדו מקודם כל החמש, שיהיו רגילים כמעט בעל פה, ואל יכבד עליהם, כי אם בנחת. כי הלמוד אינו נקבע באדם, כי אם בישוב ובנחת. ותפורי להם פרוטות וכיוצא.

העיקר הוא שיצאו הילדים עובדי ה'

ועל זה תתני תמיד דעתך, והשאר הכל הבל. כי מאומה לא ישא האדם בעמלו רק שתי חליפות בנדים לבנים. גם אח לא פדה וגו'. אל תירא כי יעשיר איש וגו', כי לא במותו וגו'. ואל תאמר אניה לבני חק בשאול וגו'. בני אדם דומין לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין. כל אחד נולד במזלו ובהשגחת אל עליון ברוך הוא, והם שמחים במותו והוא יורד לשאול ומניחו לאויבים ונוכרים. ריש לקיש הניח לבניו קבא דמוריקא, קרי אנפשיה ועזבו לאחרים חילם. אוי ואבוי על שכולם חושבים להניח לבנים, ואין יתרון מבנים ומבנות רק בתורתם ובמעשיהם הטובים, אבל מזונותם קצובים להם.

זהירות לקרוא האיגרת כל שבוע

גם כן ידוע אגרא דנשי באקרויי בנייהו כו', ואמרו חכמינו ז"ל אין לך אשה כשרה בנשים, אלא שעושה רצון בעלה, וכל שכן שאני כותב לך דברי אלהים חיים, ובמותו אני שתעשי ככל אשר כתבתי, אף על פי כן באתי להזהירך באזהרה כפולה, שלא תשני דבר מכל אשר כתבתי. ותקראי את האיגרת הזאת בכל שבוע, ובפרט בשבת קדם האכילה ובתוך הסעדה, שלא ידברו דברים בטלים חס ושלום וכל שכן חס ושלום בלשון הרע וכיוצא בהם.

המידות והדיבור צריכים הרגל רב

ובבקשה לכולכם על הנכתב לעיל, שתדריכי בנייך ובנותייך, ועקר בדברים רכים, בדברי מוסר המתישבים על הלב, ובפרט אם נזכה לבוא לארץ ישראל, כי שם צריך לילך מאד בדרכי ה', ולכן תרגילי אותם, כי הדיבור והמידות צריך הרגל רב. והרגל על כל דבר, שלמון. וכל התחלות קשות, ואחר כך ואזל לו אז יתהלל. כי הרשע יודע בעצמו שרע ומר דרכו, אך שקשה לו לפרוש. וזה כל האדם, לא יניח לו לחפצו ובמתג ורסן עדיו לבלום.

עיקר העבודה שמירת הלשון

ועד יום מותו צריך האדם להתיימר, ולא בתעניתים וסיוגופים, רק ברסן פיו ובתאותו, וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא, כמו שכתוב כי נר מצוה וגו', אבל ודרך חיים תוכחות מוסר, וזהו

יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער. ואמר הכתוב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וגו' [הצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה], ובוה יכופר לו כל עוון, וניצול משאול תחתית, כמו שכתוב שומר פיו (מאכילה ושתיה יתרה) ולשונו (מדברים בטלים) שומר מצוות נפשו. מות וחיים ביד הלשון. אוי למי שממית עצמו בשביל דיבור אחד. ומה יתרון לבעל הלשון. ולכל יש רפואה חוץ בו'. והעקר שלא תדברי בשום אדם בשבחו וכל שכן בגנותו, כי מה לו לאדם בדבר זרות. שוחה עמוקה פי זרות, זעום ה' יפול שם.

הנשים שלא יתפללו בבית הכנסת ושלא ילכו לבית הקברות

ועקר הגדר בכריתות, שלא תצא חס ושלום מפתח ביתך חוצה, ואף בבית הכנסת תקצרי מאד ותצאי. ויותר טוב להתפלל בבית, כי בבית הכנסת אי אפשר להנצל מקנאה, ולשמוע דברים בטלים ולשון הרע. ונענשין על זה, כמו שאמרו אף השומע ושותק בו'. וכל שכן בשבת ויום טוב שמתאספין לדבר, יותר טוב שלא תתפללי כלל. ותשמרי שלא תלכי לבית הקברות כלל וכלל. כי שם מתדבקין הקליפות מאד, וכל שכן בנשים, וכל הצרות והעונות באים מזה. וגם ביתך, יותר טוב שלא תלך לבית הכנסת, כי שם רואה בגדים טובים ומתקנאת ומספרת בבית, ומתוך זה באין ללשון הרע ולשאר דברים.

להידבק במוסר

אלא תדבק במוסר תמיד ואל תקנאי בעולם הזה, הכל הבל מעשה תעתועים, שבין לילה היה וגו', כי אם יעלה לשמים שיאו וגו', כי לא לעולם חוסן ואם נזר וגו', ואף בשעתו הוא הבל, אין בו ממש, ומאוס ובוזי בעיני כל בעל שכל. אוי ואבוי למי ששונה בו. ותקנאי ביראת ה'.

אחד המרבה ואחד הממעיט

ולא תאמרי כמה אזכה לעולם הבא, איני יכולה לעשות. אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ולמען ה' שתפרישי את החומש כאשר צויתך, ואל תפחתי כאשר הזהרתך, כי בפחות מזה עוברים כל רגע על כמה לאוין ועשין, ושקול כאלו כפר בתורה הקדושה חס ושלום. אבל העקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו, וזהו יותר מכל התורה והמעשים, ואלו נקראו נשים שאננות כי הפה קדש קדשים.

ספרי מוסר – ספר משלי וספר קהלת

ובספרים שלי יש "משלי" עם לשון אשכנז, למען ה' שיקראו בכל יום. והוא יותר טוב מכל ספרי מוסר. וגם ספר "קהלת" יקראו תמיד לפניך, כי שם מהביל עניני עולם הזה, ושאר ספרים.

צריך ללמוד מוסר בהתבוננות

אבל חס ושלום לא תהיה התכלית הקריאה לבד, כי בזה אין מתפעל האדם. גם כמה בני אדם קורין מספרי מוסר ואינם מתפעלים, והוא בשביל הנוכח למעלה, ועוד, בשביל יציאתם בין הבריות, כי זה מאבד הכל. והמשל, הזורע בלא חרישה, שיחטוף הרוח וישביע עופות כו', והוא בשביל שאין יכול לחסום עצמו ולגדור, והוא כזורע בלא גדר ואוכלין החזירים וירמסון. ויש שזורע על האבן, והוא לב האבן שאינו נכנס בו כלל, וצריך להכות את האבן עד שיתפוצץ. לכן כתבתי לך שתכין את בנינו מכות אכזריות אם לא ישמעו לך, וחנוך לנער על פי דרכו, ועיקר בחינוך.

לשוב בתשובה בהיותו צעיר לימים

וגם את חתני אני מזהיר בכל זה, שיקרא לפנייהם כנוכח למעלה, ושיהא לימודו לשם שמים, ולמען ה' יחנך עצמו בזה, ואל ישגיח על האומרים, כי הנער אין צריך לזה חס ושלום, אדרבה חנוך לנער וגו', קליפת האגוז ירוקה, נוחה להסיר כו'. ועקר הכל הוא, כי בזה זוכה אל הכל, כמו שאמרו חכמינו ז"ל, רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה כו' ולא עוד כו'. ותלמוד מסכת אבות, ובפרט בפרקי אבות דרבי נתן, ומסכת דרך ארץ קדמה לתורה, ותכבד לחמותך, ולחמותך הזקנה תכבד מאד. וגם עם כל אדם תתנהג בדרך ארץ, בנחת ובכבוד.

איגרת זו "דברי אלהים חיים"

אהובתי אמי, ידעתי שאינך צריכה למוסר שלי, כי ידעתי כי צנועה את, אף על פי כן יקראו לפניך האגרת הזאת, כי הם דברי אלהים חיים. ומבקש אני מאד ממך בבקשה שטוחה, שלא תצמער בשבילי, כאשר הבטחת לי. ואם ירצה ה', אם אוכה להיות בירושלים עיר הקדש אצל שער השמים, אבקש בעדך כאשר הבטחתי לך. ואם נזכה נראה יחדיו כלנו, אם ירצה בעל הרחמים.

המלכת את חברך

וגם באתי לבקש לאשתי שתכבד את אמי, כמו שכתוב בתורה, ובפרט לאלמנה שעון פלילי מאד לצערה אפלו בתנועה קלה. וגם לאמי בקשתי, שיהא שלום בין שניכם, ואשה את רעותה תשמח בדברים טובים, כי זה מצוה גדולה לכל אדם, ושואלין לאדם בשעת הדין כו', המלכת את חברך בנחת רוח. הרי צריך שימליכהו בנחת, ובזה רוב התורה לשמח לאדם. ואף אם תעשה אחת מכם שלא כהוגן, תמחלו זה לזה ותחיו למען ה' בשלום. ובן לאמי בקשתי שתדריך את בני ובנותי בדברים רכים שיקבלום, ותשגיח עליהם. ולבני ולבנותי אני מצוה שיכבדו אותה, וגם ביניהם לא ישמע ריב וכעס כלל, אלא הכל בשלום. ובעל השלום יתן לכם, ולבני ולבנותי וחתני ואחי וכל ישראל, חיים ושלום.

מנאי אהובכם

אליהו במוהר"ר שלמה זלמן זצלה"ה

כל העובדות על הגאון זה כטיפה מן הים / בצעירותו כבר ברא גולם / עמל ויגיעת התורה / עבודת התפלה / יגיעה בעמל ושלא לקבל על ידי מלאכים וגילויים / עליית נשמה וה'שינה' של הגאון / שמחת חג ושמחת תורה של הגאון / ניצול הזמן / סדר לימודו והתמדתו / הגאון לא נולד מלאך / פרישות / ענוה / דברי הגר"א הקצרים והעמוקים / גדלותו בכל חלקי התורה, טעמי המקרא, ראשי תיבות, ניקוד ועוד / גדלותו וחכמתו גם בשאר חכמות / פקחותו / פה קדוש / זמן הגאולה ואורך זמן מלחמות גוג ומגוג / קיום מצות מתוך מסירות נפש וקיום כל מצות התורה כולה / לקיים מצוות כדי לעשות נחת רוח לה' בלבד / צדקה בלי גבול ובלי שיעור וזהירותו המופלגת של הגאון במצות צדקה / המעשה עם הגר צדק אברהם בן אברהם והאילן במקום ציונו של הגאון / ואידך זיל גמור

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר קצת, נלמד קצת, על הגאון מוילנא, רבי אליהו בן רבי שלמה זלמן זצוק"ל. היום י"ט בתשרי היה יום הילולא דיליה, זכותו יגן עלינו אמן. הגאון ע"ה נולד בפסח שנת ת"פ (בג'מטריא 'תלמוד') ונפטר בוילנא בחול המועד סוכות שנת תקנ"ח, לפני 187 שנה. (כיום שנת תשע"ח הוא 220 שנה). איני יודע במה לפתוח, מה לדבר, על הגאון. לכן חשבתי שאקריא קצת קטעים, לשונות, מדבריו של תלמידו המובהק הגאון רבי חיים וולאז'ין זצ"ל, מה שהוא כותב בהקדמת ספר 'ספרא דצניעותא' עם ביאור הגר"א.

כטיפה מן הים

הרי זה ידוע שהגאון ע"ה, כל התורה כולה, על בוריה, כל מקצועותיה, כל חלקיה, כל רז לא אניס ליה, הכל היה חקוק על ליבו הטהור, (ממש כך). עוד מבחרותו, מילדותו ממש, בגיל 9, כבר ידע כל התורה כולה -

א. נערך מתוך סרט הקלטה משיעור שנמסר לפני ל"ד שנים, (יום ב' י"ט תשרי תשמ"ה לפ"ק) ניתן לשמוע את השיעורים המודפסים כאן בטלפון מספר 0795600204 שלוחה 1.

מווילנא. ואני אקריא איזה לשונות שהוא כותב שם. אני מדלג, מי שירצה יעיין אחר כך בהקדמה הנפלאה הזו, מה שר' חיים וולאז'ין כותב מעיד ומספר, אני מקריא רק כמה קטעים בודדים ממש.

לברוא גולם

הוא כותב (ד"ה ובייחוד בגירסותיו): "ובספר יצירה", זה ספר עמוק בקבלה, "הייתה משנתו סדורה לו מימי ילדותו", עוד משהיה ילד ממש, "בגירסא ברורה ועמקות נוראה". "הצעת לי לפניו" - אומר ר' חיים וולאז'ינער - "עשרה שיטות בנוסחאות מחולפות בספר יצירה", יש עשר גירסאות, עשר מהלכים, בהבנת הספר הקדוש הזה 'ספר יצירה'. "ואמר לי גירסתו הברורה [שהיא] כגירסת רבינו האר"י ז"ל, רק דבר אחד הוסיף מה שנשתבש גירסת האר"י ז"ל בדפוס", יש איזה שייבוש בדפוס, ואת זה הוא תיקן הגאון. "אמרתי לו" - אומר התלמיד לרב, לגאון מוילנא, - "מעתה הלא אינו דבר גדול ופלא כל כך לברוא גולם", אם כך, אחרי שאתה גורס כך, אחרי שאתה מגיה שכך היא הגירסא האמיתית, אם כן כבר קל מאד לברוא גולם, כל אחד יעשה אדם בספר יצירה, כמו שחכמי התלמוד עשו (ע' סנהדרין סה: וסז: ומיברו ליה עיגלא תילתא, וע"ע ע"ז י:). והשיב על זה הגאון: "השיב, כי באמת פעם אחת התחלתי לברוא גולם, ובעודי באמצע עשייתו חלף ועברה תמונה אחת על ראשי", עברה איזה תמונה מן השמים, יש אומרים

שצורת התרנגול היה (ע' עליות אליהו דף כא ע"ב), "והפסקתי מלעשותו עוד", כלומר מן השמים לא הרשו לו, "כי אמרתי מסתמא מן שמים מנעוני לפי רכות שני אז", שאני הייתי צעיר אז, לכן מן השמים לא הסכימו. "ושאלתי", הוסיף ר' חיים וולאז'ינער, "בן כמה היה אז? והשיב שהיה קודם י"ג שנה". לא כתוב כמה, אולי חמש שנים קודם, אולי שבע שנים. רק הוא אמר לפני שלש עשרה. זה מה שהוא אמר. הוא לא אמר בן כמה, אולי הוא היה בן שש שנים. על כל פנים זה הגאון. זה טיפה מן הים.

* * *

יגיעת התורה

והגאון ר' חיים ואלז'ין מוסיף (ד"ה גם על דברת מרן): "וכמה יגיעות יגע זה האדם הגדול בענקים, לא יאומן כי יסופר". אנשים חושבים: הגאון שהיה 'רשכבה' ג', שהיה 'מלאך ה' צבאות', הכל היה קל לו, ישב ולמד הכל בקלות. זה לא כך. "כמה יגיעות יגע האדם הגדול בענקים לא יאומן כי יסופר!". כי אי אפשר לקנות שום דבר בלי יגיעה, יהיה מי שיהיה, בלי התייגעות לתורה, בלי מסירות נפש לתורה, לא קונים כלום. 'אגרא דשמעתא - סברא', כך אומרת הגמרא ברכות (ו:). ומפרש רש"י, מה הפירוש 'אגרא דשמעתא סברא'? 'שהוא יגע, וטורח, ומחשב, להבין טעמו של דבר'. על זה מקבלים את עיקר השכר, את עיקר המעלה. שאדם טורח ויגע, לא לימוד

פעמים! שלוש מאות, ארבע מאות, שבע מאות פעמים. ביגיעה נוראה. "ולא אכל ולא שתה כמה ימים ולילות, ותדר שנתו מעיניו, עד כי חשך משחור תארו", כך מעיד תלמידו המובהק, מעדות אישית, מה שראה בעיניו.

* * *

נהירו דאורייתא

"ונתן נפשו עליו", על התורה הקדושה, "עד אשר האיר ה' עיניו לבוא עד קצה תבונתו, וכרגע קרן אור פניו הטהור

מקופיא, שטחי, מלמעלה. יגיעה! הגאון היה מתייגע, לא יאומן כי יסופר. "עד שהוציא כל ענין לאור ברור לאמיתו מוצאיו ומובאיו, אף כי היו ידיו רב לו ברוחב שכלו ועומק בינתו, המלאה לה דעת מכמה דורות שלפניו", הגאון הגם שהיה לפני קרוב למאתיים שנה, עוד כמה דורות לפניו לא היה רב גובריה דומה לו לגאון. "עם כל זה לא היה סמוך ליבו הטהור בזה, עד אשר שקלו עד אשר שקלו במאזני שכלו הקודש, כמה מאות פעמים וביגיעה נוראה", לא פעם ולא פעמיים, ולא חמש ולא עשר, כמה מאות

ב. ובספרי (ר"פ האזינו): אמר להם משה לישראל, שמא אתם יודעים כמה צער נצטערתי על התורה, וכמה עמל עמלתי בה, וכמה יגיעה יגעתי בה וכו', נתתי נפשי עליה, כשם שאני למדתי אותה בצער, כך תהיו אתם לומדים אותה בצער.

עמלו ויגיעתו בתורה

ג.

ובזמן שהזכרנו (באחד השיעורים) מעשה שהיה איתו עצמו, שהוא היה גר בעיר וולאז'ין, שהיא עיר, פלך, הסמוכה לוילנא, ופעם ביום שישי אחד הוא הזדמן לשם, ובא לרבו 'הגאון', ואמרו לו בני המשפחה: 'ברוך ה', טוב שבאת, הצלת אותנו עכשיו'. מה יש, מה קרה? אמרו לו: הגאון יושב בחדרו ולא אכל ולא שתה כבר שלשה ימים רצופים! הרי ידוע, הגאון ע"ה, היה לו חדר אחד מיוחד שבו היה לומד, והיה מגיף את התריסים, כל היום כולו התריסים היו סגורים, אפילו בשעות האור, אפילו בשעות היום, היו התריסים סגורים, והיה יושב ולומד לאור הנר. כך היתה השקידה שלו. (נדבר על זה בהמשך עוד על סדר לימודו). ושלשה ימים הוא לא יצא מהחדר, אי אפשר להיכנס, אי אפשר לדבר איתו, הוא יושב ולומד איזה ירושלמי קשה, טורח עליו ויגע עליו, אי אפשר לדבר או להיכנס אליו כלל ועיקר. אתה התלמיד שלו, אולי תוכל להיכנס לשדל אותו, לדבר איתו. הוא לא אכל ולא שתה ולא טעם כלום שלשה ימים רצופים, יושב על אותו ירושלמי קשה, ולא פסיק פומיה מלעיין בדבר. ר' חיים וולאז'נער נכנס לחדר שישב שם הגאון, ובאמת ראה אותו יושב, כורך מגבת רטובה על ראשו. מרוב יגיעה והתאמצות, היה לו כאבי ראש, לכן היה קושר על ראשו מגבת רטובה, ויושב ועמל בירושלמי להבין.

ראה אותו הגאון, אמר: 'טוב שבאת, ר' חיים, תעזור לי, מה הדיוק כאן בירושלמי?'. 'אני? מה אני? אני נר' ביחס ל'שמש'! מה אני יכול לעזור לרב?'. אמר לו הגאון: 'ומתלמידי יותר מכולם, כך אמרו רבותינו (תענית ז). אולי נעיין ביחד, ואיש את אחיו יעזורו, ונמצא איזה ביאור, איזה יישוב'. ומספרים שר' חיים וולאז'ין התחיל לעיין בירושלמי הזה, ואחרי שעיין בזה, אמר לו: 'כבוד הרב אולי אפשר לבאר

מחדוותא ונהירו דאורייתא". ובאמת מי שזכה במתיקות של תורה לנהירו דאורייתא, פניו זורחות וצוהלות. אין לשער ואין לתאר השמחה. בירושלמי (שקלים פ"ג ה"ב) מסופר על רבי אבהו שפעם אחת נכנס לבית המדרש, והיו פניו לוהטות כפני החמה, היו פניו זוהרות. היו שם אנשים חשבו: מה כל כך פניו לוהטות? מה כל כך הוא מאיר? (כנראה הרוויח ב'פס'...). אמרו לו: 'כבוד הרב, הרווחת משהו?'. אמר להם: 'כן, מצאתי תוספתא ישנה, איזה ברייתא עתיקה! בשביל זה זהרו פני, בשביל זה אורו פני'. זה מה ששימח אותו. לא השקלים (ולא השקרים), אלא מה ששימח אותו זה התוספתא העתיקה. נהירו דאורייתא!

* * *

כל יום דפים בזוהר (ע' מורה באצבע אות מד ועוד), בתיקוני הזוהר, חוק לישראל (ע' שער המצות פר' ואתחנן, כף החיים ס' קלב סק"ו וסק"ז, ס' קנה סק"ג, וספר נר יהודה עמוד כה, וקובץ זכרון לבעל כף החיים זצ"ל, תפארת חיים דף ע"א), קוראים בקריאה בעלמא, כל אחד קורא. יש נוהגים בחודש אלול לקרוא כל תיקוני זוהר, 'שבעים תיקונים', זה גירסא בעלמא, גם זה דבר גדול, גם זה מוסיף טהרה לנפש (ע' קונטרס "נר חיים" עמוד טו). אבל להבין מאמר אחד, צריך להתייגע על זה, ואומר הגאון, אי אפשר להבין בלתי כמה שבועות. כמה שבועות על פיסקה אחת, כמה שבועות על מאמר אחד.

* * *

עבודת התפלה

"ופעם אחת מדי דברי עמו בענין התפלה, אמר לי: פעם אחת הראוני מהשמים גודל ענין התפלה. כי יגעתי יגיעות רבות על הבנת מאמר אחד בזוהר הקדוש בענינא דראש חודש", איזה פיסקה איזה מאמר בזוהר הקדוש בעניני ראש חודש, והגאון התייגע עליו "י"ב שבועות", 12 שבועות - שלשה חדשים רצופים! - ישב הגאון

היגיעה העצומה להבין מאמר אחד בזוהר הקדוש "שגורה היה בפיו הקדוש", כך היה רגיל הגאון לומר, "אשר להבין דברי הזוהר הקדוש ותיקוני הזוהר לאמיתתם, בלתי אפשר בעולם", אין אפשרות כלל בעולם, "אם לא אחר גודל היגיעה על כל ענין ומאמר כמה שבועות". אנחנו קוראים

בדרך כזו וכזו'. ואומרים שמיד זהרו פניו של הגאון, חיך ואמר לו, 'תנוח דעתך, שהנחת את דעתי. עכשיו מתחיל להתהוות אצלי מהלך להבין את הירושלמי הזה!'. והוא ביקש שיכניסו לו כזית לחם לאכול, אחרי שלושה ימים צום ותענית, בלי אכילה ושתייה. ולמה ביקש שיכניסו כזית לחם? כדי שלא יכנס לשבת בתענית (זה היה בערב שבת). זה החשבון. כזית לחם לא בשביל שהוא צריך לאכול, אלא בגלל שאסור להיכנס לשבת בתענית (ע' משנ"ב ס' רמט ס"ק יח וכף החיים שם ס"ק כא וכב).

הללו נאבדו מהגאון, נשכחו ממנו. "ונצטערתי על זה הרבה, ושהיתי כמו חצי שעה להסיח צערי מדעתי, ולקרות הלל", כדי לקרוא את ההלל בשמחה. חצי שעה הייתי צריך לשבת ולמחות מדעתי, מרעיוני, את הצער הזה, על שאיבדתי את השבעה מהלכים הללו, שבעה אופנים בהבנת הזוהר הקדוש. "וכעומדי להתפלל מוסף, והנה נפלו עוד הפעם כל השבעה אופנים במחשבתי כבראשונה", עוד הפעם הוא נזכר בהם, אבל "שוב לא פניתי מתפלתי כלום, ולא נתתי דעתי עליהם, להרהר בהם כלל. וכסיימי תפלתי, נמצאו ערוכים ושמורים לפניי, כל השבעה פירושים לאמיתתם, ומתוקים מדבש ונופת צופים". זה היה תפלה של הגאון. מחשבה שחשב שבעה אופנים באמצע התפלה, זה כבר אצלו היה - לפי מדרגתו, לפי רוב גובריה ונפיש חיליה - מסיח דעת מהתפלה. זה מה שלימדו אותו מן השמים. איך צריך באמת להתכוון בתפלה, איך לא להסיח דעת מתפלה. אדם עומד לפני בוראו ומתפלל.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי..

והמבין יבין, מה נאמר אנו? אדם שמתפלל, הוא פותח את התפלה ואומר 'ה' שפתי תפתח' (תהילים נא יז), באמת 'נפתח' נפתחים כל ספרי הזכרונות, ונפתחים כל

והתייגע להבין מאמר אחד בזוהר בענין ראש חודש, "ולא עלה בידי לפרשו לאמיתו", אבל לרדת לעומק המאמר, ולהבין אותו, ולפרש אותו לפי האמת, לא עלה בידו. "והנה ביום ראש חודש אחד, בעומדי להתפלל תפילת העמידה דשחרית", תפילת העמידה בבוקר, "ברגע אחד נפל במחשבתי באותו מאמר לבארו על שבעה אופנים", שבעה פשטים יש לי כבר לבאר את המאמר הזה מה שהוא התייגע עליו 12 שבועות. והוא שואל את התלמיד ר' חיים וולאז'ינער: "ומה היה לי לעשות?". מה הייתי צריך לעשות? אדם באמצע תפילת שמונה עשרה, זה המחשבה שלו: ביאור בזוהר הקדוש בשבעה אופנים.. זה המחשבה של הגאון. "ואמרתי לו", אומר ר' חיים וולאז'ינער, "אפשר לשהות מעט", איזה שניות מועטות, "רק לסדרם במחשבה", קצת לחשוב ולסדר את האופנים הללו, את המהלכים הללו במחשבתו, "וכי גם זה חשיב הפסק?", מסתבר שזה לא נקרא הפסק. ואמר הגאון, "ואמר, באמת כן עשיתי, שהיתי כמו רבע מינוט", כלומר רבע דקה, עשרים שניות, "וסידרתים במחשבתי", סידרתי את כל השבעה אופנים הללו איך להבין את הזוהר, "ושוב חזרתי תיכף לגמור תפלתי. ואחר גומרי תפלתי, התבוננתי על המראה לחזור עליהם, והנה מאומה אין בידי כי נשכחו ממני לגמרי". כל השבעה אופנים

ד. א"ח: ובהקדמת הגר"ח שם הוסיף עוד בהערה זו"ל: "ומה תבין גדול קדושת טהרת מחשבתו בתפלה, אשר גם זה היה נחשב אצלו למחשבה זרה בתפלה". והן הן הדברים.

לו מעיינות החכמה, רזין דרזין, וסתרין סתרין, זו הייתה אצלו מתת אלוקים". תמיד זה כך: כל עבודת ה' מתחילה ביגיעה - וסופה מתנה. כך אומר הרמח"ל ע"ה בספר מסילת ישרים. לאחר רוב טורח, לאחר רוב עמל, מזכים אותו מן השמים.

* * *

לא הסכים למלאכים שיגלו לו רזי תורה
 "וזולת זה", מוסיף ר' חיים וולאז'נער, "נפשו לא רצה בם", וכל הגילויים הוא לא רצה, רק להגיע לזה אחר רוב יגיעה ועמל בתורה, "אף כי רצו למסור לו מן השמים בלא שום עמל ויגיעת בשר, רזין וסתרין עליוני עליוני, על ידי מגידים מארי דרזין ושרי התורה", כל מיני נשמות קדושות, כל מיני מלאכים, כל מיני גילויים מן השמים, את הכל רצו לתת לגאון שידע את התורה, ואף על פי כן "לא נשא עינו לזה, עמו היתה וריחקה. כי שמעתי מפיו הקדוש שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים", כמה מלאכים שרצו ללמדו תורה, "בשאלתם ובקשתם", הם באו לבקש ממנו, "שרוצים למסור לו רזין דאורייתא בלא שום עמל. ולא הטה אוזנו אליהם כלל. ואחד מן המגידים הפציר בו מאד", אחד מן המלאכים הללו בא אל הגאון והפציר בו, דחק אותו, נדנד לו, שישמע איזה סודות יש למסור לך, "עם כל זה, לא הביט אל מראהו הגדול, וענה ואמר לו, איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו, יתברך שמו, על ידי שום אמצעי כלל וכלל,

המחשבות, עד שהוא אחר כך מסיים פעמיים: 'יהיו לרצון אמרי פי, והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי', לא פעם אחת, פעמיים 'יהיו לרצון'. הוא מתפלל: 'ריבון העולמים, כל מה שחשבתי וכל מה שהיה לי מחשבות באמצע התפלה, שיהיו לרצון בשמים'. איזה חוכא ואטלולא יש מזה בשמים, בודאי כל העסקים וכל הזכרונות וכל הסיפורים שחשב בזמן התפלה הכל יהיה לרצון..

להקדים תפלה לתפלתו

נפקא מינא שאדם צריך להשתדל להתפלל קודם התפלה שנוכל להתפלל, שיקדים תפלה לתפלתו, ויגיד: 'ריבוןנו של עולם, תעזור לי שאני אוכל להתפלל לפחות בלי מחשבות זרות'. לפחות את זה יעשה כדי לצמצם בזה. תפלה זה דבר גדול. אדם שעומד לפני בוראו, ויש לו את הרשות ואת הזכות לעמוד לבקש ולהתחנן, כמה היה צריך להיות שמח בזה! הרחבנו על זה (בשיעור אחר) לא נחזור עכשיו (וע' מסילת ישרים פרק יט).

* * *

תחילתו יגיעה וסופה מתנה

מכל מקום רואים את היגיעה העצומה. אומר הרב (ד"ה והעולה על כולם): "כי לא הראה את נפשו טוב, רק בעמלו אשר עמל, בחכמה ובדעת ובכישרון, ואחר רוב יגיעותיו, וכאשר חסו עליו מן השמים, ונתגלו

רק עיני נשואות לו ית"ש מה שהוא רוצה לגלות לי וליתן חלקי בתורתו ית"ש בעמלי אשר עמלתי בכל כוחי, הוא ית"ש ייתן לי חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב ו), שייתן לי לב מבין, וכליותי ייעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו, ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו", זה אני מבקש בלי אמצעים, בלי מלאכים ובלי נשמות קדושות שיבואו ויגלו.

אנו רוצים הכל בקלות ובלא יגיעה..

אדם מתאר לעצמו אם יבוא אצלו איזה מלאך 'קטן', לא מלאך 'גדול'.. ויאמר לו: 'בא תשמע, אני אגלה לך קצת סודות מאחרי הפרגוד'. אומר לו: תבוא כל יום, כל שעה אתה מוזמן, רק תבוא ותגלה.. כי כך אנחנו. רוצים הכל בקלות, הכל בעצלות. אבל הגאון אמר להם: לא! אני רק בעמל! בעמל מפרך, עד כי חשך משחור תארו, פניו חשכו, השחירו. ורק על ידי זה אפשר לקנות תורה, אפשר לזכות לכל המעלות האלה, וכמו שנראה עוד בהמשך.

* * *

עליית נשמה והשינה של הגאון

עוד אומר הרב (ד"ה וגדולה מזו): "ומשמעות דבריו הקדושים, שהיה לו עליית נשמה מדי לילה בלילה, מיום עומדו על דעתו הקדושה, וכן אמר לי אחד מתלמידיו ששמע כן מפורש יוצא מפיו הקדוש". ור' חיים וואלז'נער מגלה לנו רק דבר אחד, מכל

השינה המופלאה של הגאון, שתלמידיו ובניו בעצמם כותבים שגם בשעת השינה (ועוד מעט נראה מה היה ה'שינה' של הגאון) לא פסק פיו מלרחף ומלעסוק בתורה, בהלכות ובאגדות, בשעה שהיה ישן עדיין פיו ושפתותיו היו ממלמלות בדברי תורה. לנו זה לא מובן בכלל, מה זה: איך היה גם ישן וגם מדבר בדברי תורה? אבל זה הביאור: 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' (תהילים א ב), גם בשעת הלילה, גם בשעה שישן 'ובתורתו יהגה'. כך כותב תלמידו, וכבר בנו כותב את זה (בהקדמה לביאור הגר"א על השולחן ערוך), שהיו שומעים איך בשעת השינה היו שפתיו מרחשות באוריינתא!

ה'שינה' של הגאון

בנו בספר 'סערת אליהו' (דף ו סע"א) כותב: "יותר מחמישים שנה שלא ישן בלילה בנשימה אחת יותר מחצי שעה, ואף עת היו עמודי בריאותו רופפים, לא הניח תלמודו הקדוש". גם כשהיה מצבו הבריאותי חלש!

* * *

שמחת החג, ובפרט שמחת התורה של הגאון על כל פנים אומר הרב: "והתבונן נפלאות מאחת מהנה", דבר אחד אני מגלה, "שפעם אחת ביום ראשון של פסח הווי יתבי גביה - (היו יושבים לפניו, לפני הגאון) - תרי תלמידי מתלמידיו החשובים", לגאון היה בית מדרש, עם כמה מגדולי הגדולים בדור ההוא שהיו תלמידיו, ובמקרה הזה ישבו

לפניו שניים מהחשובים ביותר, "ומאשר היו יודעים זה דרכו בקודש מעולם, הפלגת שמחתו וחדוות ה' מעוזו, אשר היה שיש ושמח ביום טוב כמצווה עלינו בתורתו ית"ש, אשר היה להפליא". זה ידוע שהגאון את מצות 'שמחת החג', שמחת המועדים, היה מקיים באופן יוצא מן הכלל, כל שבעת ימי החג, סוכות או פסח ושאר המועדים, היה צוהל ושמח בשמחת החג, כך היה מנהגו, ובפרט בחג שבועות ובחג שמחת תורה, שאז היתה הפלגת השמחה אצלו לאין שיעור ולאין גבול, לאין תכלית ואין כפל חקר. למה? שמחת התורה! בחג שבועות קיבלנו את תורה, ביום שמחת תורה סיומה של תורה ומתחילים מחדש את התורה, לכן היה שמחה אדירה להפליא. אין פה לתאר בכלל.

הצדיקים דרכם להסתיר מעשיהם

אבל באותו יום ראשון של פסח, ראו תלמידיו הגדולים, שהכירו את הגאון, שאין שמחתו במלואה כל כך כהרגלו, ראו שמושהו השתנה, השמחה לא כתמיד, לא כהרגלו, "וכאשר ראו אז שאין שמחתו במלואו וטובו כל כך כהרגלו, שאלו פיו הקדוש על זה", שאלו אותו: 'כבוד הרב, רואים שאתה שמח, אבל לא כל כך שמח, לא בהפלגה יתירה כדרכך. מה קרה? ילמד אותנו רבינו!'. "ולא רצה להשיב", הוא שתק, השתמט מלהשיב, אבל הם "והפצירו בו מאד", דחקו בו עוד הפעם ועוד הפעם, למה תמיד אתה שמח באופן יוצא מהכלל והפעם פחות?

דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים
ראה שהם דוחקים בו כל כך, "לא יכול להתאפק, אמר מוכרחני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה", אני הפעם מוכרח לגלות, אף שאני דרכי להסתיר, כך היא דרך כל הצדיקים כולם, להסתיר כמה שאפשר, וכל מה שמתגלה זה פשוט מה שהם לא יכולים להסתיר, מה ש'משפריץ' מה שנקרא 'מתחת לידיים', מה שכבר אי אפשר להם להסתיר את זה, ואז מתגלים כ'טיפה מן הים' מגדלותם חסידותם צידקותם וכל המעלות העצומות שזכו, אבל אתם דחקתם אותי, לכן אני מוכרח לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה, וכל זה מה שאני מגלה, כדי לקיים מה שאמרו "דאגה בלב איש ישיחנה (משלי יב כה), לאחרים", כמו שדרשו רבותינו (יומא עה רע"א), לכן מה שאני מגלה זה לא חלילה להתפאר, אלא פשוט לקיים מצות רבותינו 'דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים'.

הסיבה שלא היה שמח הגאון באותו חג הפסח
"כי בזו הלילה בא אלי אליהו הנביא זכור לטוב, "וגילה לי ענינים וחידושים נוראים אין חקר בשם י"ב", יש בשמות הקודש הרבה שמות, יש שם מ"ב, יש שם ע"ב (ע' קידושין עא סע"א), ויש שם י"ב, "על הפסוק (במדבר יג יז) עלו זה בנגב", (זה' בגימטריא י"ב), על הפסוק הזה נתגלה לי סודות לאין מספר, "ובעומדי בבוקר, מרוב הפלגת השמחה" שהתגלה לו הסודות הללו, "לא יכולתי להתאפק, והרהרתי בהם קודם

ברכת התורה" בבוקר. עוד לפני שהספקתי לברך 'ברכות התורה', מרוב השמחה שנתגלה לי הסודות הנוראים הללו, החידושים הגדולים האלה, לא יכולתי להתאפק הרהרתי בהם, במה שהתגלה לי, והרהרתי לפני שבירכתי ברכות התורה, "ונענשתי, שתיכף נתעלמו ממני, ואינם". ולכן אני יושב בחג הפסח הזה לא כל כך בשמחה כמו שאני רגיל תמיד.

הסודות והגילויים שנגלו לגאון

"וניחמוהו, ובירכו לו: ה' יתברך יחזיר לרבינו את אבידתו". כך בירכו אותו התלמידים. "ואחר זמן מה, שאלו אחד מהם, אם כבר הוחזרה לו אבידתו?", עבר איזה זמן, (כמה ימים, כמה שבועות) שאל אותו אחד התלמידים: 'כבוד הרב, מה עם ה'אבידה'? החזירו לך מן השמים?". "והשיב: ברוך ה' שתגלו לי שנית", ב"ה זכיתי והחזירו לי מן השמים את 'אבידתי', "והמה כ"ב מאות ושישים אופנים", מה זה כ"ב מאות ושישים אופנים? אלפיים מאתיים ושישים מהלכים! אלפיים מאתיים ושישים דרכים בביאור הפסוק הזה 'עלו זה בנגב' (במדבר יג יז). "וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני, כך אני יודע מפני מה נתגלו לי שנית. ואמר לו" - (לאותו התלמיד) - "שבאופן אחד מהם",

בדרך אחד מתוך האלפים ומאתיים ושישים אופנים, "אני יודע כוחות כל הבריות", כל הבריות בכל הבריאה כולה, כל הכוחות שיש להם, "וכל אבר מה ענינו". זה באופן אחד מאותם כ"ב מאות ושישים אופנים. אז מי יודע בשאר האופנים מה נתגלה לו לגאון בזה... .

הכל בזכות יגיעת התורה

כל זה הוא כטיפה מן הים, אפס קצהו, מהגילויים האדירים הללו שהגאון זכה להם. וכל כך למה? מפני מה שפתחתנו: יגיעה עצומה שאין כדוגמתה בתורה! לא פסיק פומיה מגירסא, רגע אחד לא הלך לבטלה.

* * *

גילויים בחלום ובהקיץ

יש עליו סיפורים מופלאים, אם נבוא לתאר ולספר, יכלה הלילה הזה, ולא נגמור עד הושענא רבא הבא.. אבל אני אקריא סיפור אחד, לראות איך זכה. "אמנם מכל ענייני הנוראים ומעשיו הנפלאים", כותב ר' חיים ואלז'ינער זצ"ל (בהקדמה לספד"צ, ד"ה אמנם מכל), "גם מכל אשר מצאתי ראיתי בעיני בכתבי קדשו נ"ע, כתוב יושר רזין עילאין קדישין, מה שגילה לו יעקב אבינו ע"ה

ה. כי כך היא שיטת הגר"א בביאורו לשולחן ערוך (סימן מז ס"ד), שלא כדעת מרן (שם סעיף ד), שאסור להרהר בדברי תורה קודם ברכות התורה. דעת מרן אינה כן, אלא שאסור לדבר דוקא בדברי תורה, אבל להרהר מותר. אבל הגאון כותב - על פי שיטת הראשונים (ע' יראים מצוה כו, ושיטה מקובצת ברכות טו:) - שאסור להרהר בדברי תורה קודם ברכות התורה (וע' במאסף ישורון חלק כח עמוד תרמה).

אשר שמעתי מפיו הקדוש, משמע שהיו לו גילויים גדולים נוראים גם בהקיץ. ר' חיים וולאז'ין נשבע: "נאמן עלי אבא שבשמים", הקב"ה ית"ש, "שמעתי מפיו הקדוש, כי היה בוילנא", הוא העיר שבה ישב הגאון, "איש חולם חלום, חלומות נוראים מבחילים כל שומעיו, כי היה מגיד לכל אדם מה שיחו ומעשיו בחדרי משכבו", אותו אחד חולם חלומות, היה מגלה רזין וטמירין, כל מה שעשה פלוני אלמוני בביתו, היה מגלה: אתה אתמול כך וכך חשבת, אתה אתמול כך וכך עשית. אי אפשר היה להסתיר מאותו חולם חלום כלום. "ונפלה אימתו על הבריות מאד", כשהיה עובר ברחוב כולם ברחו ממנו, למה? כי פחדו, יגיד להם: 'אתה אתמול דיברת לשון הרע..', 'אתה אתמול בתפלה חשבת כך וכך..', 'אתה אתמול בלילה חשבת כך וכך..', מי יכל לעמוד במחיצתו? כולם ברחו ממנו, פחדו ממנו. "והובא לפניו", את אותו חולם חלום הביאו לחדר של הגאון, "ואמר לו", אותו בעל חלומות, "רבי, תרשוני לומר דבר אחד בפניכם", אני רוצה לגלות לך דבר אחד, "כי זה שבועיים", לפני שבועיים, "ביום חמישי, ישבתם בזה המקום, וחידשתם בפרשת האזינו על אותן ואותן פסוקים, וישב אצלכם רבי שמעון בר יוחאי מימין, והאר"י ז"ל משמאל", כך הוא אמר לו, "והיה רבינו",

ואליהו זכור לטוב", תפתחו סידור הגר"א (על פי הקבלה, דף נו סע"א) ותמצאו שם שכך כתוב: 'זה אמר רבינו הגאון, משם יעקב אבינו ע"ה'. יעקב אבינו ע"ה בא אצלו בלילה ואמר לו: 'שב בני, בא אגיד לך חידושי תורה...!' מישוהו מאיתנו יש לו חידושי תורה מיעקב אבינו ע"ה?.. לגאון היה! גילה לו יעקב אבינו, היה לו גם גלוי אליהו זכור לטוב. "ושארי מקומות שכותב סתם שנתגלה לו, עדיין לא נתברר אצלי אם היו אלו הגילויים בהקיץ", שבאו אצלו כל צבא מרום, "ואולי היה בשינה על ידי עליית נשמה במתיבתן עילאין". אומר הרב: "אבל זה נתאמת אצלי, שהיה לו בבירור עליית נשמה", דבר זה נתברר לר' חיים ואלואז'ינער, שהוא ברור ואין בו כל ספק, שהיה לגאון עליית נשמה, "מדי לילה בלילה, מיום עמדו על דעתו הקדושה". מוסיף ר' חיים: "אמנם מעניין גילויים בהקיץ, לא ידעתי ממנו בבירור, כי היה כמוס וסתום מאד מלגלות", הגאון הסתיר דרכיו, לא רצה לדבר על זה כלל, "והמעט אשר זכיתי לשיחתו בסיפור ענין נפלא לפרקים רחוקים על ידי סיבוב דברים".

רשב"י מימינו ורבינו האר"י ז"ל משמאלו רק פעם אחת נתגלה לו מפיו של הגאון שהיה לו גילויים, "רק מענין אחד נפלא,

ו. א"ה: זו לשון הגר"ח מולאז'ין בשאלות (אות קט): פעם אחת היה הגר"א ז"ל שמוח הרבה למאד ביום ג' של סוכות, ושאלו אביו ואמו ע"ה [על זה], ואמר להם שיעקב אבינו ע"ה נישק אותו. עכ"ל. וע' בס' עליות אליהו (מעלות הסולם הערה יט, דף יח ע"א). ע"ש.

לו כל מיני חלומות ודברים אמתיים, "ועם כל זה ציוה להגבאי לדוחפו ולגרשו", מיד ציוה לגבאי לדוחפו ולגרשו, אין לי עסק עם 'מרה שחורה'.. על כל פנים רואים איזה גילויים היו לו, מי ישב אצלו, מי בא לגלות לו חידושי תורה, יעקב אבינו ע"ה, אליהו הנביא, רבי שמעון בר יוחאי, רבינו האר"י ז"ל. וכל כך למה? כיון שישב ויגע יגיעה עצומה שאין כדוגמתה, לא פסיק פומיה מגירסא, כפשוטו, אצלו זה כבר נעשה למליצה: 'לא פסק פומיה מגירסא'.. אבל אצל הגאון זה היה כפשוטו ממש.

* * *

סעודת סיום של הגאון על ה'ספרא דצניעותא'
ביום שהגאון סיים את ביאורו על ה'ספרא דצניעותא', עשה סעודת 'סיום' על 'ספרא דצניעותא', והזמין את המקורבים אצלו, (רק את הידידים בנפש שהיו לו, את החכמים המופלגים ביותר), וכותב מחותנו (חמיו של הגאון רד"ל), שהוא זכה להשתתף גם כן בסעודה הזו, ומעיד ששלחו להם 'שליח' מן השמים לסעודה הזו. לא רק אבותינו במצרים אכלו שלו במדבר, גם הגאון מוילנא כשעשה סיום, השתתפו איתו מן השמים, שלחו לו 'שליח' (ע' בס' הגאון החסיד מוילנא עמוד רסד).

* * *

לא הגיע לחצי שעה של ביטול תורה בשנה!
תלמידו של הגאון מוילנא, מעיד: שלא זזה ידי מתחת ידו משך שנה שלמה, הייתי דבוק איתו, ולא זזה ידי מתחת ידו,

הגאון, "מתפלא מאד, מאין ידע ילוד אשה מזה? ואמר: זכורני ששלחתי אז מקודם גם הגבאי שלי מביתי?", כשהתגלו לו רשב"י והאר"י ז"ל, הגאון שלח את כל אנשי הבית, שאף לא אחד לא יישאר, כדי שאף אדם לא ידע, אפילו את הגבאי שלו, את השמש שלו אמר לו לצאת מהבית, ואם כן איך יהודי זה בעל החלום יודע מהגלויים הללו, שכאן ישב רשב"י מימן ורבינו האר"י ז"ל משמאל? "ואמר לו רבינו נוחו עדן, אמת שחידשתי אז ענינים נוראים", אתה צודק, באמת באותה התגלות, באותו זמן, חידשתי פלאות, ענינים נוראים, "ומדי דברו זאת, צהבו פניו מאד", הפנים שלו זהרו, האירו, הקרינו אור עצום, "והמשמעות", אומר ר' חיים וולאז'ין, "שהיו באמת ענינים נפלאים, רזין עליוני עליונים, שהיו ראויין לדרשן בפני רבי שמעון בר יוחאי". אדם יתאר לעצמו: התנא ר' שמעון בר יוחאי בא אצלו, יגיד לו: 'אני רוצה לכבד אותך בדברי תורה'. איזה דברי תורה יגיד לתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי?!.. צריך להגיד דברי תורה שימצאו חן, שיהיו שייכים לפי מדרגת רשב"י. ואלו היו הדברים שחידש הגאון. דברים נפלאים שאין לשער ואין לשער. "אחר כך הציץ בפני החולם", כי כך דרכו של הגאון, לא היה מסתכל בפני אדם מעולם, והסתכל על אותו חולם חלומות, הציץ בפניו, עיין בו, והוא "הבין והכיר שהוא בעל מרה שחורה, ובעל מרה שחורה לפרקים חלומותיו צודקים ואמתיים", כיון שהוא בעצבות, כיון שהוא בקדרות, יש אחיזה לכוחות הטומאה לגלות

תדברי איתה. שלום. נתראה בעולם הבא... זה היה הדיבור שלו. 'נתראה בעולם הבא...'. כאן בעולם הזה צריך ללמוד, אין זמן, חבל על כל דקה. בעולם הבא, 'ושם ינוחו יגיעי כח' (איוב ג יז), שם כבר נוכל לדבר.

אין אבידה כאבדת הזמן

אדם ילמד מוסר לעצמו: אם הוא לא ראה את החבר שלו שעתיים.. אחר כך נפגשים ביחד, אומר לו: 'שלום עליכם, מה שלומך? מה התחדש בשעתיים האחרונות?..'. יושבים מדברים מפטפטים, מבזבזים את הזמן לבטלה. וחבל. אבל מי שיוודע כמה היקרות של הזמן, דקה אחת לא יבטל אותה! כי 'אין אבידה כאבדת הזמן'. חמישים שנה, ולא מדבר מילה אחת מיותרת. זה שקידה שאין כדוגמתה, זה יגיעה שאין כדוגמתה. רגע אחד לא ביטל.

* * *

סדר לימודיו ועלייתו בתורה של הגאון ע"ה בניו בהקדמה לביאור הגר"א (ד"ה מי אסף) כותבים: "מי אסף רוח חכמה והשגה לספר כל תהלותיו", מי יכול לבוא לתאר את כל השבחים העצומים של הגאון?! "הן בהיותו בן י"ג שנה ויום אחד", כשהגאון נעשה 'בר מצוה', "קיבל תוקף חסידותו ופרישותו כתועפות ראם לו. מאז", מאותו

ורשמתי בפנקס מה שהיה נראה לי כביטול תורה של הגאון, ולא הגיע לשלש שעות. וגירסא אחרת: לא הגיע לחצי שעה! במשך שנה שלמה - מיום כיפור עד יום כיפור הבא - לא הגיע למשך שלש שעות של ביטול תורה! אדם יעשה חשבון לעצמו כמה שעות יש בשנה, ומתוך כל אותם אלפי שעות לא הגיע לשלוש שעות, לא הגיע לחצי שעה, של ביטול תורה! שקידת התורה אדירה! ולכן זכה לכל מה שזכה.

* * *

נתראה בעולם הבא..

יש מעשה מפורסם, כשאחותו פעם באה לבקרו, לא ראתה אותו במשך חמישים שנה, לא התראו ולא נפגשו, וכשנפגשו דבר ראשון שאמר לה הגאון: בירך שהחינו ומחיה המתים. כמו שכתוב בשולחן ערוך (סי' רכה ס"א), שמי שלא ראה את חברו שהוא שמח עליו שלושים יום, מברך שהחינו, ואם י"ב חודש, מברך גם מחיה המתים. זה דבר ראשון. ואחר כך אמר לה: 'אחותי, תראי, הנה זקני כבר הלבין, זו התראה מבית דין של מעלה שימי מתקצרים והולכים, אין לי זמן לשבת לדבר איתך, לפטפט על כל מיני דברים. הנה אשתי, היא לא מצווה על תלמוד תורה,

ז. א"ה: זו לשון התוספות (ב"ב כא: ד"ה ומקרי דרדקי, דהוה פסידא דלא הדר, דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים, ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם. ע"כ. הובא בס' שגרא דלישנא (עמוד כז) כמקור ללשון זו. וע"ש עוד. (כל זה לקוח מקובץ זכרון לבעל כף החיים זצ"ל, "תפארת חיים" עמוד ז"ך הערה ה).

יום, שנעשה בו 'בר מצוה', ועד יום מותו "לא הסתכל עד יום מותו מארבע אמותיו חוצה", הגאון נפטר בן 78, מגיל 13 עד יום פטירתו הוא לא הסתכל ארבע אמות חוצה, "ושלא להנות מהעולם הזה רצה" כלל ועיקר, "אכל לחם צר צנומה, שרויה במים שיעור שתי זיתים", לחם שהטבילו אותו במים, שיעור שתי זיתים. זה מה שהייתה אכילתו. "ואכל אותם ערב ובוקר, ולא טעמן בחיכו", הוא אפילו לא 'לעס' את זה, כדי שלא ירגיש טעם, (אדם ייקח כזית פת צנומה, יטביל אותה במים, וילעוס, איזה טעם יהיה בזה?.. וכי זה מעדנים?.. אבל אף על פי כן הגאון לא רצה לטעום, לא רצה ללעוס את זה). "רק בלען בשלמות". שם את זה בפה, ומיד 'בלע' את זה.

* * *

זבחים ומנחות בלילה אחד..

בך הייתה דרכו. 'תוכו רצוף אהבה' (שיר השירים ג י), אהבת התורה ועבודה, לילות כימים, לגלות דבר ה' לאמיתה של תורה. כך היה סדר הלימוד שלו, עוד מבחרותו, עוד מילדותו. כשהיה ילד, כשהגיע יום שמחת תורה, בלילה שלפני - ליל 'הושענא רבה' - אמר שהוא עדיין לא למד

סדר 'קדשים', לכן הוא קיבל על עצמו שעד הבוקר הוא יגמור מסכת 'זבחים' ומסכת 'מנחות'. מסכת 'זבחים' זה 120 דף, מנחות 110 דף, ומי שיודע, סדר 'קדשים' זה אחד המקצועות העמוקים ביותר. והיה שם גדול אחד, קראו לו ר' מיכל זצ"ל, היה חכם מופלג, וראה את הגאון - בעודו ילד - לוקח מסכת זבחים ומנחות, ויושב ולומד. והנה בחצי הלילה הציץ על הילד לראות כמה הספיק ללמוד? ראה שהגיע לדף ס'.. 60 דף! שאל אותו: 'אתה עושה תרגילים בקריאה?..!'. וכי הספיק ללמוד 60 דף, זה חוכא ואטלולא.. אמר לו הילד: 'כבוד הרב, אתה חושב שאני רק 'גורס' בעלמא כמו שגורסים זוהר הקדוש? הרב יכול לבחון אותי!'. וכך הוה, הרב התחיל להקשות עליו, לשאול אותו בכל השיטות החמורות ובכל הסוגיות הסבוכות, והגאון - עודו ילד, בן 8 בלבד! - השיב לו, כאן הפשט כך, וכאן תלוי במחלוקת רש"י ותוספות, וזה הביאור שם, וזה התירוץ כאן. הרב השתומם על המראה. בבוקר, הרב הציץ עוד הפעם לראות מה הילד הזה הספיק ללמוד עוד? כבר גמר את כל מסכת 'זבחים', נמצא בחצי 'מנחות'.. זה כבר יותר מדאי, אי אפשר, דעת האדם

ת. אני לא אומר שנלמד, נקבל על עצמנו רק 'לגרוס' את זה בלילה אחד, תמהני אם נוכל להספיק.. רק לקרוא קריאה בעלמא, והגאון כשהיה 'ילד' קיבל על עצמו 'ללמוד' את המסכתות החמורות והקשות הללו. מי שיודע, מי שפעם התעסק במקצוע הזה: 'קדשים', 'חכמת' (ישעיהו ג לו) זה סדר קדשים (שבת לא), אחד המקצועות החמורים והעמוקים, והגאון בהיותו ילד קיבל על עצמו לגמור - בלילה אחד! - את שתי המסכתות הללו..

קצרה מלעכל כדבר הזה. בחן אותו עוד הפעם, בשבע דרישות ובשבע חקירות, והוא ראה שהוא שולט היטב (כמו 'דג במים'). ועד התפלה סיים כל מסכת מנחות.. זבחים ומנחות בלילה אחד.. כך הוא נכנס ל'שמחת תורה'. זו 'שמחת תורה' אמתית.

מה נאמר ומה נדבר

ומכאן אדם ילמד מוסר על עצמו, מה נאמר ומה נדבר: ב'הושענא רבה' אדם קורא קצת תיקונים, וגם אוכל קצת 'בסקוויטים' עם כוס 'תה', הרי אכילת עראי מותרת בסוכה.. (ע' סוכה כה.). בבוקר סיים סוף-סוף אפשר ללכת לישון.. הגאון בלילה הזה גמר מסכתות זבחים ומנחות!

'הוא אוהז במסכת כלים'..

פעם אחת, בזקנותו, הכניסו אצלו רופא יהודי, ואחרי שבדק את הגאון, שאלו אותו מה מצבו של הגאון? היכן הוא

הוא אוהז? אמר להם: הוא אוהז במסכת כלים.. הוא חוזר אלפי משניות בעל פה, וכעת הוא הגיע למסכת כלים.. הגאון חולה, או לא חולה, לא פסיק פומיה מגירסא!

סדר לימודו של הגאון

סדר לימודו היה בכל יום חוזר על 100 דף גמרא בבלי. כל חודש סיום הש"ס. מידי חודש בחודשו! אין לנו השגה בזה. תלמידו ר' שאול מוילנא בספר עליות אליהו (הערה טז דף כב ע"א) מעיד: פעם אחת הוא נכנס לבית הכנסת אחרי התפלה, וראה את הגאון יושב ופתוח לפניו מסכת חולין, וראה אותו שהוא 'מדפדף' בדפים, הופך דף אחר דף, ואחרי כמה רגעים 'סיים' את המסכת, סגר אותה. שאלתי אותו: 'כבוד הרב, מה זה ה'דפדוף' הזה? חיפשת משהו?'. אמר לו הגאון: 'לא! חזרתי על כל מסכת חולין, ותייצתי כל קושיות הרא"ש על הרי"ף!...'. זה ב'דפדוף'..

להתרפות על ידי רופא

ט.

הגאון לא רצה ששום רופא לא יכנס אצלו. ושאלו אותו: בשביל מה הקב"ה ברא רופאים? אמר להם הגאון: ובשביל מה הקב"ה ברא חזירים? בשביל הגויים! גם רופאים בשביל הגויים.. רק הקב"ה הוא הרופא ומרפא. אבל זה מדרגה, לא כל אחד יכול לזכות לזה, ולא כל אחד יכול להגיע לזה. **הרמב"ן** בפירושו לחומש (פר' בחוקותי כו יא) צווח: "ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה'?".. מלך יהודה חלה בחולי רגליים, כמו שכתוב בספר דברי הימים ב (טז יב). חלה בחולי רגליים 'פדגרא', זה כמו מחט שדוקרים בה את הבשר החי (סנהדרין מח: סוטה י.). ייסורי תופת. הלך ושאל ברופאים, ותבעו אותו מן השמים: 'אתה בעל בטחון, איך הלכת לרופא?'. ולכן לא סר חוליו עד יומו האחרון, וכל זה בשביל שהלך לשאול רופא, הלך והתייעץ אצל רופא. אף על פי שאמרו 'ורפא ירפא' (שמות כא יט), מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות (ב"ק פה:). זה לא לכל אחד, יש אנשים שמעלת הבטחון שלהם אדירה ועצומה. ולכם יש עליהם תביעה: 'אתה שבטוח בה' ית"ש, איך אתה הולך לרופא?'. אבל אנשים כערכנו.. יהי רצון שלא נזדקק לרופאים..

יכול היה לספור אותיות הש"ס!

"מי יוכל לספר" - כך כותב התלמיד שלו (עליות אליהו דף לב ע"ב) - "כח בקיאותו וגודל תורתו הברורה כשמלה, עם יוקר שיטתו האמיתית, בתלמוד בבלי וירושלמי ותוספתא, עד שספר ומנה תיבותיהם ואותיותיהם". הוא היה יכול לספור את האותיות שיש בש"ס!

בחינה של הגאון על מסכת סוכה..

מוסיף תלמידו (עליות אליהו שם): "סיפר רב אחד ממדינתנו, שהוא היה בן ביתו בימי חורפו", היה בן בית אצל הגאון, והנה "קודם חג הסוכות שמע שהוכיח" - הגאון - "לעומדים לפניו, ואמר כי חובה על כל תלמיד שיהיה על כל פנים בקי במסכת אחת בעל פה, למען לא יבטל והגית בלכתו בדרך", כדי שילך בדרך יוכל לעסוק בתורה, "או למאן דגני בבית אפל", או שכאשר הוא יושב בבית, ואין אור, שיחזור על התורה בעל פה. "וזה הרב כששמע מפורש יוצא מפי קדשו של רבינו", כאשר אותו תלמיד שמע את הדבר הזה, קיבל על עצמו גם הוא ללמוד מסכת אחת: קיבל על עצמו ללמוד מסכת סוכה. "תיכף התגבר וחזר מסכת סוכה הרבה פעמים, עד שידע בעל פה", חזר על מסכת סוכה דף אחר דף (כמעט 60 דף), בעל פה, היטב הדק, עד שידע אותה על בוריה. "ובחן את עצמו בפני השומעים", היה עושה בחינות, היו בוחנים אותו בעל פה מתחילה ועד סוף "ששגורה בפיו בעל פה

ממש". והנה "ובחול המועד סוכות, בעת ישבו לפניו מסיבה של חכמים גדולים", אצל הגאון, "בא זה הרב", התלמיד הזה בא לפני הגאון מוילנא, "ואמר לפניו, כבר למדתי מסכת סוכה, וידע אני אותה בעל פה", ברוך ה' שמעתי מה שהרב אמר, למדתי מסכת סוכה בעל פה, ואני יודע אותה על בוריה. "והשיב לו רבינו" הגאון, "רוצה אתה שאשאלך איזה דבר שתשיב לי", אתה רוצה שאני 'אבחן' אותך? "והשיבו" התלמיד: "והלא בעל פה ידעתיה!". למה באתי לכאן? באתי בכדי שכבוד הרב יעשה לי בחינה. אני יודע בעל פה. "ושאלו דבר אחד, ולא ידעו הרב", אותו תלמיד לא ידע להשיב.. מה הוא שאל? "היינו ששאלו רבינו: כמה מחלוקות יש במסכת סוכה בין רבי מאיר ורבי יהודה? בין רבה ורב יוסף? ואביי ורבא? ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע? וכל התנאים והאמוראים?". שמע שאלה כזו לא ידע.. יודע 'בעל פה', אבל בשביל זה הידיעה שלו לא מספיקה. שתק, לא היה לו מה לענות.. "ואחר כך פתח רבינו" הגאון "את פיו הקדוש, ומנה אותם כמונה מרגליות", כמו שאדם סופר מרגליות, "וניתח לנתחיה כל המסכת, וכמה פעמים נזכרו המחלוקות בין תנאים ואמוראים, כמה פעמים הלכה כזה או כזה", הלכה כמו פלוני או כמו פלוני השני, "וכמה סוגיות ושיטות יש, וכמה דינים מהתספתאות", כמה דינים יש בתוספתא, "וירושלמי", וכמה דינים יש בירושלמי, כמה סוכות פסולות נזכרות במסכת סוכה.

חולה, אבל הוא אף על פי כן נסע ללמוד תורה בהתבודדות שבע קילומטר מוילנא, "שמה נסכרו מעיינות הטבע, עד ששכח ביתו ובניו יותר מחודש ימים", ישב על התורה ועל עבודה, שכח שהוא נשוי, שכח ממשפחתו, כולו קודש קדשים לה' יתברך, כולו קודש קדשים לתורה הקדושה. "פעם אחת הלך לבית הרחיצה, גלוי וידוע שאסור להרהר שם בדברי תורה, התחיל לעיין בענייניו", התחיל לעיין באמת לחזור להיות 'בן אדם', התחיל לעיין בענייניו, "ונזכר כי בדרך זו הלך מביתו יותר מחודש ימים, ובנו חביבו מתהלך בתומו, נעזב ממנו מושכב על ערש דוי. נכמרו רחמיו, וציוה לאסור רכבו, לשוב לביתו, לפקוד שלומו לדעת מה יעשה לו". שם הוא נזכר שיש לו בן חולה... הגאון הפקיר את עצמו למען התורה! ולכן זכה לכל מה שיזכה.

* * *

הגאון לא נולד מלאך

כל מה שאנו לומדים כאן, זה בשביל ללמוד מוסר, שאדם ידע: הגאון היה כמו שאנחנו! הוא לא נולד מלאך, הוא היה יציר חומר, (אם היה הולך ברחוב והיה קר, היה מצטנן... בדיוק כמו שאנחנו... כך שמעתי ממו"ר הגרמ"ש שליט"א). אבל זו הגדולה, שעם כל זה, הוא הפך את עצמו למלאך ה' צבאות. הוא הפקיע את עצמו מכל ענייני החומר, מכל ענייני הגשמיות, כך שלא היה להם שום שייכות ואחידה אצלו בכלל.

"וסוכות פסולות כמנין סוכה חסרה", כמה סוכות פסולה יש? כמו מנין 'סכה' חסרה (בלא אות וא"ו). 85 סוכות פסולות שזכרו במסכת. "וכך היה מונה סוכות כשרות כמנין סוכה מלאה", וכמה סוכות כשרות יש? כמנין 'סוכה' מלא (עם אות וא"ו). 91 סוכות. וכל האופנים האלו "נזכרות במסכתא זו ותוספתא וירושלמי. וכך היתה בקיאותו בכל התלמוד בבלי וירושלמי, וכל התורה כולה". זו ידיעת התורה.

* * *

הפקיר עצמו למען התורה

בהקדמה של בניו של הגאון על ביאור הגר"א (ד"ה ראה אחי, בש"ע מכון ירושלים עמוד 100), הם מספרים על אחיהם, בנו של הגאון, שלמה זלמן קראו לו, "בהיותו כבן חמש שנים או שש שנים, היה רך ויחיד לאביו, ואביו אהבו, שעשועיו בכל עת, כי הכיר בו מידת טובו וצדקתו". לא סתם פינק אותו, אלא מפני שראה שהוא באמת 'בוצין מקטפיה ידיע' (ברכות מח.), אמנם ילד בגיל חמש, אבל כבר מידת טובו וצדקתו ניכרת בו. "פעם אחת נפל למשכב", הילד הזה בן חמש שנים, נהיה חולה, "טרם שב לאיתנו", לפני שקם מחוליו, "הסכים מר אבא הגאון ז"ל בדעתו לנסוע אל המקום אשר הכין להתבודד, שבעה פרסאות מק"ק וילנא", שם היה מקום להתבודד, שם היה יושב ולומד מידי פעם, ונסע הגאון, "הבוקר אור, ויסע אל המקום ההוא להתבודד כפעם בפעם", בנו

ירידת הדורות

הכרתי יהודי בן 96 (היום הוא באמריקה), והוא הכיר זקן אחד (גם כן כמותו בן 100 שנה), שהכיר זקן שני, שהכיר את הגאון. זה לא רחוק: 187 שנה בסך הכל. ה'חפץ חיים' גם כן כותב שהכיר זקנים שהכירו עוד את הגאון. תראו איזה ירידת הדורות, מה בין דורינו לאותו דור..

* * *

בוז יבוזו לו

פעם אחת, אחד מקרובי משפחתו של הגאון, הגיע לוילנא, נכנס לבקר אצל הגאון. בשביל מה הוא בא לוילנא? מתברר שהשקיע את ממונו בעסק אחד, ואותו אחד שהוא השקיע אצלו את ממונו, התחיל לפשוט רגל. (התחיל לפשוט יד.. התחיל לפשוט 'עור'..). והוא עומד להתמוטט מנכסיו. הוא מיד רץ להציל את ממונו, ולצורך זה הוא בא לוילנא. נכנס לגאון, שואל אותו הגאון: 'מה מעשיך בוילנא?'. סיפר לו כך וכך הענין, באתי בשביל ממוני. אמר הגאון: 'אוי ואבוי! יש ממשפחתנו מישוהו שהוא מבזבז מזמנו בשביל הצלת ממונו!?!'. לא נתפס אצלו דבר כזה, לבזבז חיים, לנסוע מעיר לעיר בשביל להוסיף ממונו? שיהיה כפרה וגמרנו! תשב תלמד. חבל על הזמן! אהבת התורה ש'בוז יבוזו לו' (שיר השירים ח ז), כל מה שיתנו, כל חללי דעלמא שיתנו לגאון, בוז יבוזו לו, בשביל אהבת תורה שהייתה בו.

ולכן זכה לכל הגילויים האדירים של השגת רוח הקודש.

* * *

פרישות

"וגודל" פרישותו מכל עניני העולם הזה היה להפליא" (הקדמת הגר"ח לספר"צ, ד"ה ובאמת), לא הפריש דעתו מעניני התורה אפילו שניה אחת. "עד אשר לא שאל מעולם על שלום בניו, מעודו לא כתב להם שום מכתב פרישת שלום, ולא קרא מכתבם" (וע' הקדמת בניו לביאור הגר"א על הש"ע, ד"ה כמה מסר, במכון ירושלים עמוד 100), כל כולו היה קדש קדשים לתורה.

* * *

מי שלא ראה את הגאון - לא ראה מאורות מימיו

אדם כזה, "שר התורה", מרגיש גאווה: 'אין כמוני..', אבל אצל הגאון זה לא כך, אדרבא, רבי חיים וולאז'ין מעיד (שם): "שתי כליותיו נעשו כשתי מעינות נובעים מקור חכמה, והיו מתגברים והולכים מיום ליום משעה לשעה. ונוסף עליהם שפלות דעתו ונמיכת רוחו", ענוה מופלגת, "וענוותנותו הנוראה במקום גדולת תורתו. ומי שלא ראה את קדושת תורתו ועבודתו, ונקיות טהרת פרישותו וחסידותו וענוותנותו, לא ראה מאורות מימיו". כך אומר ר' חיים וולאז'ין.

* * *

דבריו של הגאון עמוקים וקצרים

מי שלמד ביאור הגר"א על שולחן ערוך, יודע כמה הכל בקיצור וכמה הכל עמוק. מספרים על החזון איש ע"ה, שהיה יושב ולומד ביאור הגר"א, והגאון הביא איזה לשון מהגמרא, ומסיים וכו'. וישב החזון איש שבוע שלם להבין, לטרוח, להתייגע: מדוע ולמה הגאון הוסיף את המילה הזו וכו'? זה לא סתם. שבוע שלם! (כך הובא בס' פאר הדור). הוא ישב וטרח והתייגע להבין את דבריו העמוקים של הגאון.

* * *

גדלותו בכל חלקי התורה

כל התורה כולה, הכל בכל מכל כל. 'כתרי אותיות' היה יושב ודורש, 'תגים', 'טעמים', 'ניקוד', יש לו ביאורים על הכל. לא הניח מקצוע אחד שלא עסק בו. חוץ מאשר כל סתרי תורה לאין מספר לאין גבול. כל רז לא אניס ליה. כל התורה שבעל פה - הוא הכניס אותה לתוך התורה שבכתב.

מקור של הגאון בטעמי המקרא

בגמרא מסכת בבא בתרא (י): מעשה ברב פפא (אחד מגדולי חכמי התלמוד), שפעם אחת נכנס לבית המדרש, אמר: 'תשמעו רבותיי, מעשה שקרה לי היום. עליתי לגג, ובשעה שעליתי במדרגה של הגג

כמעט נשברה המדרגה, וכמעט נפלתי, (וח"ו היה מת). איזה עוון עשיתי שח"ו התחייבתי במיתה כזו? מיתה כזו זה כמעט סקילה. זה השאלה שהוא חשב. (הוא לא הולך לבדוק: 'למה המדרגות האלו לא בסדר? היה חסר משהו שם.. הבטון היה 'רופף'..', רץ עושה משפט לקבלן...). כי לא חשד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא (ע' ברכות ה:). קמו ואמרו לו: שמא בא לידך עני היום ולא נתת לו צדקה? אמר: אמת, כך וכך היה המעשה, בא אלי עני ולא נתתי לו צדקה (מפני איזה אונס). שאלו את הגאון מוילנא: מנין ידעו חכמי התלמוד שהחטא של רב פפא היה הצדקה, וכי חסר חטאים? (אולי לא כיון ב'אמן יהא שמיה רבה'.. גם זה חטא). אמר הגאון: זה מפורש בחומש, בפסוק 'פתוח תפתח את ידך' (דברים טו ח) לתת צדקה לעני ולאביון, הטעמים של 'פתוח תפתח' הם דרגא תביר, ללמד: אם יש 'פתוח תפתח' - ממילא אין דרגא תביר (מדרגה נשברת). אבל אם ח"ו אין 'פתוח תפתח', ממילא יש דרגא תביר, נשברת המדרגה. כל דבר כל דבר יש לו שורש בתורה!

מקור של הגאון בראשי תיבות

הוא היה אומר: כל המצוות כולם, כל תרי"ג מצוות, נמצאים במילה 'בראשית', ומספרים שהיו יושבים פעם בסעודת 'פדיון

י. החזו"א ע"ה יגיעתו בתורה גם כן הייתה יגיעה שאין כדוגמתה, בדורות האחרונים לא ראינו אחד שהתייגע כמוהו בתורה. מעין 'בבואה דבבואה' על יגיעתו הנוראה של הגאון ע"ה בתורה.

הבן, וקם אחד ושאל: 'למדנו רבינו, היכן רמזו במילה 'בראשית' מצוות 'פדיון הבן'?'
ענה לו הגאון: 'בראשית' ראשי תיבות בן ראשון אחרי שלושים יום תפדה. זה בראשית כך כתוב בספר סערת אליהו.

מקור של הגאון בניקוד אותיות התורה

הגמרא מסכת עבודה זרה (יט:) דורשת על הפסוק: 'כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה' (משלי ז כו), על שני סוגי תלמידי חכמים: יש תלמיד חכם שלא הגיע לכלל הוראה - ומורה הוראה. תחילת לימודו, וכבד נהיה 'פסקן'. זה לא קל להיות פוסק, צריך עמל מפרך של שנים על גבי שנים עד שאדם יזכה לכוון לאמיתת של תורה. ורק אז יש את הרשות לפסוק. לא מעיין קצת, וכבר אומר: 'אני כבר יודע לענות...'. ח"ו יכול להתגלגל תחת ידו הרבה מכשולות. זה 'רבים חללים הפילה'. 'ועצומים כל הרוגיה', זה תלמיד חכם שהגיע לכלל הוראה, אחד שכבר קנה קנייני תורה, וכבר ידיו רב לו בחכמת התורה, אבל הוא מושך את עצמו מלענות, הוא לא רוצה לענות. ואמר הגאון ששניהם רמוזים בתורה: פעמיים כתוב בתורה 'לא תרצח', בפרשת יתרו (שמות כ ג), ובפרשת ואתחנן (דברים ה יז). והאות צ' מנוקדת פעם בקמ"ץ ופעם

בפת"ח, פעם טעם עליון ופעם טעם תחתון. באה התורה ללמד: אחד שפותח את הפה לפני הזמן - 'לא תרצח'. ואחד שקומץ את הפה שלו, שהוא נועל והוא סוגר את הפה, הוא גם כן עובר ב'לא תרצח'. 'רבים חללים הפילה', זה אותו אחד שפתח את הפה לפני הזמן, 'לא תרצח' עם ניקוד פת"ח. 'ועצומים כל הרוגיה' זה קמ"ץ, שקמ"ץ את הפה שלו, סגר את הפה שלו מתי שהיה צריך לפתוח אותו.

* * *

תוך כדי דיבור שרטט וכתב לו את התשובה... באותם שנים שהוא עשה גלותא, הגיע לעיר ברלין, ונודע שהגאון בא, (שהיה כבר מפורסם, כולם ידעו מי זה הגאון, רב גובריה ונפיש חיליה), הזמין אותו יהודי אחד לתוך ביתו, להתארח אצלו, והכין את הבית על הצד היותר טוב, (יותר מ'פסח'), והיה לו שכן גוי, 'פרופסור' ב'אוניברסיטה' של ברלין, והוא שאל אותו: על מה כל ההמולה וכל השמחה הגדולה, שאתה כל כך מכין וטורח ועושה? סיפר לו אותו יהודי, שבא אצלנו חכם להתארח אצלי, ולא סתם 'חכם', אלא חכם 'גאון הגאונים', בכל החכמות ובכל המדעים ובכל התחומים. שאל אותו הגוי: אם כך, אולי הוא יעזור לנו? אנחנו באוניברסיטת

יא. שהרי כידוע כך נהגו הגדולים, שהיו יוצאים מבתיהם והולכים לגלות, נדבקים במידותיו של הקב"ה, מה הוא ית"ש שכינתא בגלותא, (עד אשר יערה רוח ממרום ונוכה לבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן), גם הם היו הולכים בגלות, להיות דבוקים במידה הזאת.

של השאלה כבר פתר את זה!'. (למחרת עשה 'הילולא', שכבר נפתרה השאלה סוף-סוף...). ואיך זה בא? על ידי חכמת התורה! הגאון לא הלך לברלין ללמוד שם.. רק על ידי לימוד תורה, בעמל נורא ומפרך, הגיע לכל זה, כל רז לא אנים ליה, הכל בכל מכל כל.

* * *

רמ"ח איברים ושס"ה גידים בתנאי שלא יפגום בהם

הגאון אבני נזר ע"ה (מוכא בס' אביר הרועים אות שו), סיפר עוד מה שהיה אצל הגאון כשישב שם בברלין. שאלו את הגאון עוד שאלה: 'אתם חכמי ישראל אומרים - כך כתוב במשנה מסכת אהלות (סוף פ"א) - שבאדם יש בו רמ"ח איברים ושס"ה גידים, והנה אנחנו עשינו הרבה ניתוחים פתולוגיים ולא מצאנו, תמיד מוצאים חסר! כנראה שמשוהו 'לא בסדר' אצלכם בתורתכם!.. בזמן האחרון עשינו נסיון על שתי מתים, אחד היה חסר לו אבר כזה וכזה, ואחד היה חסר לו גיד כזה וכזה! איך זה יכול להיות לדבריהם?..'. כך שאל אותו פרופסור בפתולוגיה את הגאון. בתחילה לא רצה הגאון להשיבו, אבל אחרי שדחקו בו, אמר לאותו גוי: לא יפול מדברי חכמי ישראל צרור ארצה! ואתה שואל: שהרי פלוני ופלוני ניתחתם אותם, ולא מצאתם רמ"ח

ברלין כבר שלש שנים תקועים בבעיה ב'אסטרונומיה', בעיה ב'תכונה', ולא מוצאים ידינו ורגלינו, כל יום באים מתכנסים כולם, (במקום 'עולו אושפיזין עילאין קדישין..', לא קדישין..). יושבים שם כל החכמים, מעיינים בסוגיא, ולא מוצאים כלום, ('נעלו השערים..'), אתה אומר שהוא חכם גם במדעים, אולי הוא יפתור לנו? אמר לו: בסדר, אני אדבר איתו. כשבא הגאון אצלו, אמר לו: 'כבוד הרב, כך וכך הענין, יש פה באוניברסיטה של חכמי ברלין, של הגויים האלה, יש להם בעיה חמורה בענייני 'תכונה', ('אסטרונומיה'), לא מוצאים ידיהם ורגליהם.. אולי כבוד הרב יעזור להם!..'. בתחילה הגאון השתמט, לא רצה להתעסק בזה, אבל אותו אחד אמר לגאון: 'זה קידוש שם שמים, הם ידעו כמה חכמה יש אצל היהודים'. אמר הגאון: 'תביאו אותי במוצאי שבת'. במוצאי שבת הביאו את אותו גוי, ישב לפני הגאון, והתחיל להרצות לפניו את הסוגיא את השאלה החמורה שיש לו. עוד הוא מדבר, הגאון הוציא דף נייר, התחיל לכתוב מה שכותב, משרטט מה שמשרטט, ועד שגמר אותו גוי את השאלה, הביא לו הגאון את אותו דף. אמר לו: 'הנה, התשובה לפניך!..'. אותו פרופסור גוי עיין בזה, ועמד 'תודה ובוהה'.. אמר: 'מה שאנחנו, חכמים מופלגים, ישבנו שלש שנים ולא הצלחנו ליישב, והוא תוך כדי שמיעה

יב. הגאון ר' חיים וולאז'ין (נפש החיים שער ד פרק י, פרק כה, פרק כו) כותב: שאם ח"ו דבר אחד מדברי רבותינו יתבטל, יחזור כל העולם כולו לתוהו ובוהו. אין דבר כזה. לא יפול צרור ארצה מכל דברי רבותינו הקדושים.

אברים ושס"ה גידים? דע, כי כנגד כל רמ"ח אברים - יש רמ"ח מצוות עשה, וכנגד שס"ה גידים - יש שס"ה מצוות לא תעשה. אותו פלוני שהיה חסר לו אבר כזה, כיון שהוא היה רדוף בתאוה פלונית, ומרוב שהיה רדוף והיה שטוף בה, 'מת' אצלו אותו אבר. ואותו פלוני שהיה חסר לו גיד פלוני, היה רדוף בתאוה פלונית, ומרוב שהיה דבוק בה ושטוף בה, התבטל אצלו האבר הזה, הגיד הזה. תבדוק ותראה. וכך היה, הלך בדק וחקר, מי היה ומה מעשיו של פלוני זה שניתחנו? אמרו לו: 'אל תשאל, איזה בעל תאוה גדול היה, זה היתה מידתו'. וכך גם בשני. לא יפול צרור ארצה מדבריהם! אבל מי יכול לדעת את הדברים הללו?! הגאון. מכח עמל תורה שמגלים לו רזי תורה.

* * *

במקום טומאה לא תכנס מחשבה של קדושה בוילנא היה מעשה מזעזע. אשה אחת התחתנה ואחרי חודש-חודשיים מהנשואין בעלה ברח ונעלם, השאיר אותה 'עגונה'. עברו שנים על גבי שנים, והבעל לא חזר. והיא מסכנה 'עגונה'. (אין לך צער מר יותר מאשר 'עגונה', אשה שבחיים שלה כ'אלמנה', לא יכולה להתחתן, לא יכולה להוליד ילדים. ואין לך צער גדול מזה. כל יום ויום זה דקירה בלב). עברו שנים על שנים ופתאום אחרי 20 שנה, בא אחד שהיה דומה קצת לבעל ההוא שנעלם, וטען שהוא בעלה. אמת, עברו עשרים שנה, אבל אני בעלה. כבר לא זוכרים. מי יכול

לדעת אם זה בעלה או לא? התחילו לחקור אותו: כל מה ששואלים אותו - הוא קולע למטרה ולא מחטיא. אפילו פרטים בינו לבינה, הכל יודע, הכל על הצד היותר טוב. אבל - הלב נוקף: מי יודע, אולי זה מתחזה? האבא של האשה הזו הלך לגאון, אמר לו: 'כבוד הרב, אתה יודע את המעשה עם בתי שאחרי חודש-חודשיים מהנשואים ברח בעלה ונעלם, והנה היום בא אחד והוא טוען שהוא הבעל, וכל החקירות שחקרנו, וכל הדרישות שדרשנו, הוא משיב. כל תשובותיו קולעות למטרה ולא מחטיא. הכל אמת. אנחנו לא יודעים יש לו קצת דמיון לחתני ההוא, אבל כבר עברו 20 שנה, אי אפשר לדעת זה בעלה או לא בעלה. איך נדע? הרי זה 'אשת איש'!..' אמר לו הגאון: תלך איתו לבית הכנסת, בפתח של הבית כנסת אתה אל תכנס, אני אשלח את השמש לבית הכנסת שידבר איתך, יעכב אותך בפתח בית הכנסת, ואתה תגיד ל'חתן' שלך: תלך למקום הקבוע שאנחנו היינו מתפללים בו באותם חודשיים לפני עשרים שנה. תכנס אני כבר מגיע. ואנחנו נראה: אם הוא יודע היכן היה המקום הקבוע ששם התפלל, סימן שהוא חתנך. ואם לא ידע, הרי זה סימן שהוא זייפן. וכך היה. יום שבת, הולכים שניהם לבית הכנסת, התייחס אליו כאילו הוא חתנו, (סוף-סוף חזרת...), הגיעו לפתח בית הכנסת, והשמש התחיל לדבר עם האבא של האשה. אמר לו האבא ל'חתן' שלו: 'במחילה, אני מתעכב קצת, תכנס אתה

בוילנא, הרוסים שהיו שם עשו מצור על העיר, ורצו לכבוש את העיר, שהייתה שייכת למלוכות אחרת, והיה מצור כבד והפגזה נוראית. בחודש תמוז (שנת תקנ"ד) התחילו להפגז את העיר עם תותחים כבדים, וכל היהודים ישבו בבית כנסת הראשית של העיר, בית כנסת גדולה, יחד עם הגאון, וכולם הרבו בסליחות, בתחנונים, בבכיות ובתהילים לפני הבורא שיעביר רוע הגזירה. ויום אחד נהרגו שלושים יהודים בגלל ההפגזות, והיה פחד פחדים. אדם יתאר לעצמו: עיר שלימה מופגזת על ידי הצבא הרוסי, שהיה צבא אדיר, צבא ענק, עם תותחים בלי סוף, ארטילריה כבדה, ומפגיזים את העיר. ולאנשי העיר אין להם מה לעשות ואין להם מה להשיב. אין נשק, רק תפלה, והיהודים התכנסו בבית הכנסת, בתהילים ובבכיות, כולם ללא יוצא מן הכלל, התלמידים ושאר אנשי העיר, ובאמצע התפלה שומעים שריקת פגז, איך שהוא עף ונופל על בית הכנסת, ובקע את התקרה של בית הכנסת, כבר נכנס הפגז לתוך בית הכנסת, ופתאום שמעו את הגאון צועק: 'בטל! בטל!'. ונעצר הפגז. ועד היום האחרון שהיה בית הכנסת קיים (הוא נחרב בזמן השואה), היו מראים לכולם את הפגז שתקוע בתוך הגג של בית הכנסת. כי אמר 'בטל', ממילא התבטלה הגזירה, ונעצר הפגז במקומו, ובו ברגע נכנסו החיילים הרוסים ועשו שלום. (יש על זה סיפור ארוך, לא נאריך). כיון שאמר 'בטל' - בטלה הגזירה! (הובא

למקום הרגיל שהיינו מתפללים, אתה יודע המקום הקבוע שלנו, אני אבוא עוד כמה רגעים...'. הוא נכנס, התחיל תודה ובוהה, ימין - או שמאל. מה יעשה? לא ידע מה לעשות. והתגלתה בושתו ונתגלה חרפתו, תפסו אותו וכפו אותו, אמרו לו: בכח התורה הקדושה, תגיד את האמת, ואם לא תמות. והוא הודה שהוא זיפן, שהוא רמאי. הוא הכיר את הבעל האמיתי, וישב איתו הרבה שנים, והתחיל לחקור ולדרוש אותו בדיוק את כל החקירות ואת כל הפרטים, כל הסיפורים כל העניינים היטב הדק, והבעל לפי תומו מספר לו, עד שידע את כל הדברים היטב. אמר אותו אחד: אני אכנס במקום הבעל, אני אחזור במקומו, יהיה לי אשה, יהיה לי בית, הכל מן המוכן. אחר כך שאלו את הגאון מנין ידע את העצה הזו? אמר להם הגאון: 'זה הכלל: במקום שיש מחשבות רשע, אי אפשר לחשוב על קדושה. הייתי בטוח שעל זה הוא לא ישאל, איזה בית כנסת, באיזה מקום בבית הכנסת, זה בוודאי שלא יחשוב. רשע - על דברים כאלה לא חושב. הוא חושב על כל מיני מהלכים אחרים. אבל על 'קדושה' הוא לא יחשוב. לכן אמרתי לבדוק אותו על המקום בבית הכנסת!'. *

* * *

פה קדוש

פה קדוש, כל מה שאמר התקיים. בשנת תקנ"ד, ארבע שנים קודם פטירתו, היתה 'עת צרה ליעקב' (על פי ירמיהו ל ז)

המעשה בס' הגאון החסיד מוילנא עמוד רסא). לפי מה שאנחנו רואים כעת, על גודל היגיעה, על גודל העמל, ממילא זה מובן.

* * *

'יחיה עד מאה שנה!..'

בסוכות היה יושב ולומד בסוכה שלו, ועמל בתורה, בעמל תורה מפרך (כמו שכבר הזכרנו), ונכנס אחד מהאנשים לבקר אותו, והגאון לא ראה אותו, לא הרגיש שנכנס, לפי רוב שקיעותו בתורה. ואותו אחד יצא בצער, 'הגאון לא מדבר איתי, כנראה, מי יודע מה ראה על המצח שלי.. מי יודע איזה עבירות עשיתי..', כך יצא בצער ובדאגה ובכביה. אמר לתלמידים של הגאון: 'תראו, הייתי אצל הרב שלכם, נכנסתי להגיד לו שלום, ולא אמר לי שלום, מי יודע מה ראה בי? תשאלו אותו, תחקרו, תבררו'. הלכו התלמידים סיפרו לגאון: 'רבינו, פלוני היה אצלך בחג, בא לבקר, הרי 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל' (ע' ר"ה טז), ולא ענית לו שלום, והוא יושב בדאגה ובצער, מפני מה לא התייחס אליו רבינו'. אמר הגאון: 'ח"ו לא ראיתי ולא שמעתי ולא ידעתי שהיה אצלי, אין לי בליבי עליו שום דבר חלילה, היו לא תהיה. אמרו לו: שבזה שהוא חושב שאני חשדתי שיש בו איזה עוון, בזכות זה יחיה עד מאה שנה!'. וכך היה. אותו איש כאשר היה כבר זקן בן 98 נפל למשכב, היה חולה, והלכו להביא לו רופא, אמר להם: 'אצלי רופאים לא ייכנסו, יש לי עוד שנתיים.. הגאון אמר עד 100!..'. וכך היה: הגיע לגיל 100,

אסור לאדם שיקדש אשה קודם שיראנה אחד מתלמידיו של הגאון נסתמא (נעשה עיור) בבחרותו, לא היה רואה כלום. אבל עם כל זה לא הפסיק מללמוד ומלשקוד על התורה. עיור אחר יאמר: 'מה אני יעשה? אני לא יכול ללמוד!'. אבל אותו תלמיד דחק את עצמו, לא וויתר, היה יושב ומקשיב ושומע מה מלמדים ומה לומדים, היה נכנס לשיעורים כרגיל, כאילו הוא רואה. יושב ולומד בשקידה ובחפץ לב. עברו השנים, אותו תלמיד גדל, והגיע לפרקו. רצו לחתן אותו. מצאו אחת בת עשרים כשרה צנועה והגונה שהסכימה להתחתן איתו, אף על פי שהוא סומא. זה לא דבר פשוט, אלה חיים קשים, אבל היה לה אהבת תורה, הסכימה להכל בשביל שישב ויעסוק בתורה. קבעו זמן לחתונה, והגאון היה צריך להיות מסדר הקידושין שלו. לפני שהוא סידר את הקידושין, כאשר כבר כולם תחת החופה, אמר לו הגאון לתלמיד: 'אמרו רבותינו במסכת קידושין (מא.): אסור לו לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה!'. ומיד התחיל אותו תלמיד לראות.. והייתה שמחה גדולה. מילה של הגאון פעלה, 'אסור', אם כן זה אסור, ולכן בהכרח שיחזור לראות

יום הולדת של מאה, נפטר, וכל גדולי העיר יצאו ללוויה שלו. מילה של הגאון הייתה פועלת!

* * *

זמן הגאולה של 'בעיתה'

הגאון בביאורו ל'ספרא דצניעותא' (פ"ה דף לג ע"ד) כתב בזו הלשון: "ודע שכל אלו הימים הם רמז לששת אלפים שנה, שהם שישה ימים, כמו שכתוב לעיל (פ"א) שתא אלפין שנין תליין בשתא קדמאי, וכל הפרטים שבששה ימים אלו, הם מתנהגים בששה אלפים. כל אחד ביומו ובשעתו. ומכאן תדע קץ הגאולה שהוא 'בעיתה' ח"ו, כשלא יהיו זכאין, שהוא הקץ האחרון. ומשביע אני את הקורא בה' אלקי ישראל, שלא יגלה זה". עכ"ל. הגאון במשפט הזה שהקראתי לכם, מגלה את הקץ האחרון, אם ח"ו כלל ישראל לא יזכו ל'אחישנה', גילה הגאון מה הוא הזמן האחרון, הזמן של 'בעיתה'. והגאון משביע את מי שהבין, שלא יגלה".

למדו והבינו

שמעתי מרבתי: שהיו אנשים כאן בירושלים, גדולים וצדיקים, שאחרי שלמדו את הדברים הללו - ידעו והבינו בדיוק את הענין הזה. ידעו בדיוק מתי תהיה הגאולה. אבל אף אחד לא גילה - כיון

שהגאון השביע, מי יתחיל עם השבועה של הגאון..

מלחמת גוג ומוגוג תוך י"ב דקות

הגאון ר' חצק'ל אברמסקי זצ"ל סיפר, שהוא היה בוילנא לפני 80 שנה, והוא שמע מהזקנים שם שאמרו בשם הגאון, שמלחמת 'גוג ומוגוג' (המלחמה האחרונה שתהיה בבריא) תמשך שתים עשרה דקות. אמר ר' חצק'ל, שכשהוא שמע את זה, 'לא המספר הבין מה שאמר, ולא השומע הבין מה ששמע'.. 12 דקות? לפני 80 שנה מלחמה הייתה נמשכת שנים (מלחמת העולם הראשונה נמשכה ארבע שנים רצופות), באים אומרים לך מלחמה אחרונה תמשך 12 דקות? כולם אמרו: הגאון אמר, אנחנו לא מבינים מה שהוא אמר. אבל היום לרגל המצב זה מובן. גם 12 דקות זה יותר מדי..

* * *

קיום מצות במסירות נפש

בוילנא היה יהודי שהשתמד (רח"ל), פיתו אותו הגויים, הבטיחו לו הון עתק, הון עצום, והוא לא עמד בנסיון והשתמד (רח"ל). ונודע הדבר לגאון, והגאון טרח בכל המאמצים להחזיר אותו ליהדותו, והבטיח הבטחות גדולות, שכל מי שיעזור בדבר יזכה לכל טוב. ולפי חוקי המלוכה של מלכות

יג. יש מכתב סתום וחתום מהגאון על הגאולה, ונדפס, וכמה ביאורים ופירושים עשו עליו, ואין מי שיועד לבאר הדברים. עד שיתגלה מלך המשיח, והוא יגיד את הפשט..

שיחתכו את הגאון לארבע חתיכות, ויתלו אותו בארבע חלקי העיר, זה ברירה אחת. ברירה שניה נתנו לו: שיחקו לו על הזרוע - במקום שהוא מניח תפילין - צורת שתי וערב ח"ו, או דבר שלישי: ישביעו אותו. והגאון לא נשבע מימיו. ישביעו אותו שהוא נקי מכל העלילה ויפטרו אותו. ואמרו לגאון שיבחר לעצמו אחד מכל שלשת הברירות הללו. אמר הגאון: יחתכו אותי לארבע חתיכות - מי יתן והיה! הלוואי שאזכה למסור נפש על קדושת שמו יתברך. הלוואי שיחתכו אותי לארבע חתיכות! הריני מוכן בנפש חפצה למסור נפשי על קדושת שמו יתברך. על הדבר השני שרוצים לחקוק על זרועו כך וכך, אמר הגאון: היו לא תהיה. לא יעלה בידם. מה הם רוצים שאני אשבע? אני מוכן להישבע. כי הרמב"ם כתב (פי"א מהל' שבעות ה"א, וע' רמב"ן בהשגות לספר המצות מצות עשה סי' ז) שיש מצות עשה 'ובשמו תשבע', והריני בא לקיים את המצוה הזו, שיביאו ספר תורה, שיביאו מה שיביאו, ואני אשבע. וכך היה. (הובא בספר הגאון החסיד מוילנא עמוד סט).

* * *

רוסיה הרשעה: יהודי שהשתמד - אסור לחזור לדתו. ואם היה חוזר לדתו, מיד היו מוצאים אותו לשריפה. והלשינו על הגאון שמשדל לגרום ליהודי לשוב ליהדותו, ועשו לו משפט, והושיבו אותו בבית הסוהר¹². והיה זה בזמן חג הסוכות. ומעיד תלמידו בספר עליות אליהו, שהיה זה בימי זקנותו של הגאון, (למעלה מ-70 שנה היה), והיה חולני, ואף על פי כן הגאון השתדל בכל מאמצי כוחו, במסירות נפש עילאית - שלא להירדם אפילו רגע אחד חוץ לסוכה. בלילה היה מהלך בבית הסוהר מצד לצד, כדי שלא ירדם. היה 'תופס' את העיניים שלו בידים שלא ירדם. כי אסור לישון שינת עראי חוץ לסוכה (סוכה מ.). מכאן ילמד האדם איך צריך למסור נפש בשביל קיום מצוה. (אדם אחר היה אומר: 'מה אני יעשה? אני זקן - פטור. חולני - פטור. אנוס - פטור. כל כך הרבה 'פטורים' יש לי, ודאי אני פטור..'). כשצריך לקיים מצוה, אם אין את האפשרות, יעשה המצוה אף במסירות נפש, בהשתדלות עצומה לקיים המצוה כראוי.

לקיים כל חלקי התורה כולה

והמשך המעשה היה¹³, שביקשו לגזור על הגאון גזר דין קשה, התובע ביקש

יד. ידוע שהלשינו על הגאון מוילנא, והוא ישב בבית הסוהר. כידוע שהגאון ע"ה פעמיים בחייו ישב בבית הסוהר, פעם אחת בגלל איזה עלילה שהייתה בוילנא, (לא נכנס כעת לפרטים). ופעם שניה בסיפור הזה שרצה להציל את היהודי שהשתמד.

טו. וזה נוסח אחד של המעשה. יש אומרים שבשעה שהכניסו אותו למשפט (אחרי חול המועד), והוא נכנס מעוטר בטלית ותפילין, וכשהשוטרים ראו אותו, ראו את מאור פניו, כולם קיבלו בהלה ואמרו לו: 'לך.. כבוד הרב לך הביתה, אתה קדוש, מלאך ה' צבאות, אין לך מה לעשות כאן..!'

קיום המצות רק בכדי לעשות נחת רוח לבורא

יתברך

מספרים העולם (איני יודע אם זה אמת, אבל כך ידוע בעולם), שפעם אחת ארע ולא

היה בוילנא אתרוג בחג הסוכות, וכולם היו בצער על כך שהגאון לא ינענע ארבעת המינים. וכמה ימים קודם החג, שלחו שליח שיימצא איזה אתרוג, אמרו לו: כל מחיר שיבקשו (גם אלפים ורובבות), תשלם. אי אפשר שהגאון ישב בחג הסוכות בלי אתרוג. והנה הוא מהלך מהכא להתם ומהתם להכא, ובאחת המסעות שלו הגיע יהודי אחד שהיה לו אתרוג פאר 'הוד שבהוד', אמר לו: 'אנחנו צריכים את האתרוג הזה, אני אשלם לך כמה שתבקש, פי כמה וכמה. אתה רוצה אלף -

ניתן אלפיים. אתה רוצה אלפיים - ניתן מאה אלף. רק תיתן!'. אמר לו אותו יהודי: 'בשום פנים ואופן לא, אני לא מוכר את האתרוג, קניתי את האתרוג לעצמי, גם אני יהודי, גם אני רוצה עולם הבא!'. אותו שליח הוכרח לגלות לו: 'תדע לך, אנחנו לא רוצים את זה בשבילנו, רק בשביל הגאון מוילנא!'. אותו יהודי שמע כך, אמר לו: 'בשביל הגאון אני מוכן לתת לך בלי שום פרוטה, אבל תנאי אחד - 'תנאי כפול' - אני רוצה להתנות, שאת האתרוג הזה אני נותן בתנאי שכל העולם הבא שיהיה לגאון מהמצוה הזו, יזקף לזכותי! אם אתה מוכן - בבקשה. אם לא - זה ישאר אצלי!'. השליח לא ידע מה לעשות, לקחת או לא לקחת, בסוף לקח ממנו את האתרוג, תוך כדי שהלה מזהיר אותו: 'כל זה

אני נותן בתנאי כפול, אם לא תעמדו בתנאי בטלה המתנה מעיקרא'. בא לגאון מוילנא, כולו 'אבל וחפוי ראש', זה לא אלף אלפיים - זה עולם הבא. אמר לו: 'כבוד הרב, הנה אתרוג, אבל אני מוכרח להגיד את האמת, הרב לא יקפיד עלי, בעל האתרוג עשה תנאי שהעולם הבא שיהיה בזכות המצוה הזו, הגן עדן שתרוויח מהמצוה הזו - שייך לו. הוא 'סוחר' ממולח, זה התנאי שהוא עשה'. אמר לו הגאון: 'אליהו יכול לעבוד את הבורא גם בלי עולם הבא! רק בשביל לעשות נחת רוח לבורא יתברך!'. שילך כל השכר והגן עדן בשבילו, אני את המצוות לא צריך בשביל עולם הבא, אני צריך את המצוות בשביל לעשות נחת רוח לבורא עולם. ישב ההוא בגן עדן, בעולם הבא, יבושם לו, ימתק לו, יערב לו, אני עושה את זה בשביל נחת רוח לבורא! זה עיקר העיקרים: לעשות הכל לכבודו יתברך בלבד. נפקא מינא: שאדם קונה מצוה, שלא יחוש על מעותיו. הרי הגאון היה מוכן להפקיר את הכל, גם את העולם הבא, רק בשביל לעשות נחת רוח לבורא יתברך.

* * *

צדקה בלי גבול וכלי שיעור!

לפעמים היו מזמינים אותו מתי שהיו עושים איזה 'תקנה' מתקנות העיר, שיבוא וישב עם אנשי הקהילה, אמר להם הגאון: 'זה הכלל: כל תקנה שנמצאת ב'ועד ארבע ארצות' אל תזמינו אותי'. כידוע

הם עשו תקנה כזו שעניים הם רק אנשי מקומנו, אנשים מבחוץ שלא יבואו לכאן.. צדקה צריכים לתת בלי שיעור ובלי גבול!

* * *

עניות מופלגת של הגאון

הגאון היה עני מרוד כידוע^{טז}, ובנו של הגאון, בהקדמה על ביאור הגר"א, מספר על עצמו, שהיה רעב, רצה לאכול משהו, בא לאביו אמר לו: 'אבא, אני רעב, אין מה לאכול!'. אמר לו הגאון: 'מה אתן לך? גם אני אין לי מה לאכול! לכן בשעה שהשכן אוכל תכנס אצלו, והוא יזמין אותך לאכול אצלו'. (כך דרך בני אדם שאדם נכנס בשעת ארוחה, מזמינים אותו לאכול ביחד). עד כדי כך הייתה העניות. עניות שאין כדוגמתה.

מסירות נפשו למען מצות צדקה

ועם כל זה, כותב בנו (בספר סערת אליהו דף ו ע"ב): "אם נודע לו בתוך היום מ'פדיון שבויים' אחד, או מאביוני העיר, אשר נפשו תתמוגג ברעב, צאצאיהם שואלים לחם ופורס אין להם, ומסווה הבושה מכסה פניהם לבקש רחמים וחנינה ממתת בשר ודם, תיכף חקר ודרש אם יש להם קרובים בעיר, ושלח אחריהם", היה שואל אותו: יש לך איזה

בחוץ לארץ היה 'ועד ארבע ארצות' (פולין ורוסיה ליטא ועוד). והם תיקנו תקנות, ואמר הגאון שכל תקנה שכבר כתובה ב'פנקס' התקנות של 'ועד ארבע ארצות', אל תזמינו אותי שאני אשב ואשתתף בה, כי חבל על הזמן שלי, הזמן יקר לי. כידוע שהגאון היה זהיר בשמירת הזמן עד למאד. וכך נהגו, כל תקנה שרצון לתקן ומצאו שהיא כבר כתובה ב'ועד ארבע ארצות', לא היו מזמינים את הגאון, רק תקנה חדשה, היו מזמינים את הגאון להשתתף. ומספרים שפעם אחת רצו לתקן תקנה חדשה: לאור מה שנתרבו העניים, ואי אפשר לעמוד בנטל ההוצאה, בנטל הצדקה, החליטו לתקן שלא יתנו צדקה רק לאנשי העיר. שהרי 'עניי עירך קודמים' (בבא מציעא עא.). באו לגאון, אמרו לו שיש תקנה חדשה, ביקשו שיבוא וישתתף, שיחתום על זה גם כן. הגאון שמע את ה'תקנה' שלהם, אמר להם: 'הרי אמרתי לכם: כל תקנה שנמצאת ב'ועד ארבע ארצות' אל תזמינו אותי!'. אמרו לו: 'במחילה כבוד הרב, אנחנו לא מצאנו את התקנה הזו בפנקס של ועד ארבע ארצות'. אמר להם הגאון: זה נמצא ב'ועד ארבע ארצות' של 'סדום ועמורה אדמה וצבאים' (דברים כט כב).. זה גם כן 'ארבע ארצות'.. גם

טז. בוילנא הייתה איזה קרן תמיכה לתלמידי חכמים בעיר, והגאון היה מקבל מזה 'אדום אחד' (דינר אחד) לשבוע, והיה לו איזה שמש לא הגון, והשמש הזה היה לוקח את זה ממנו. והגאון שתק, לא גילה זאת מימיו לאף אדם. וזה נודע רק כשאותו שמש קודם פטירתו הכה על חטא, אמר: אני עשיתי את הגאון כמה שנים טובות, לא נתתי לו את הכסף.

קרובים כאן בעיר? היה מביא אותם לביתו, "ולא יצאו מביתו עד שחפץ ה' בידו הצליח, ופדה את ה'שבו', או גבה כמה 'אדומים' - (כמה מטבעות זהב) - לפרנסת האביון שנודע לו. ופעמים רבות נתן ארוחתו האחרונה", את הפרוסת לחם האחרונה שהיה לו, "או כלי ביתו", מה שנשאר לו בבית, את הכל הוא נתן צדקה לעניים. חסד עצום, צדקה עצומה.

מסירות נפשו למען הכנסת כלה

מוסיף בנו (שם): "ואם היה לאחד מיראי אלוקים בת בוגרת והיא הגיעה לפרקה, ולו אין מושיע ומשענה", אין לו על מה להיסמך, "ובא אליו לבקש רחמים", אותו אחד היה בא לבקש ממנו עזרה, "ולא היו ימים מועטים עד שצמצם את עצמו", הוא כפה את עצמו וצמצם בכל מה שיש לו, "ומן הבא בידו נתן ברוח נדיבה. וכאשר לא הספיק", אם לא היה מספיק הכסף, "גבה מקרוביה נדוניה ובגדעם וכל צרכיה", כל שאר צרכים.

* * *

המעשה עם הגר צדק אברהם בן אברהם **כשישב** בבית הסוהר אותו גר צדק אברהם בן אברהם, 'הגרף פוטוצקי' הי"ד, אחרי שנגמר דינו למיתה", ביום חג השבועות, והגאון בא אצלו, ואמר לו: 'אם אתה רוצה, יש באפשרותי על ידי שמות הקודש, לחלץ אותך מכאן!'. אמר לו הגר צדק: 'לא! אני כמו רבי עקיבא (ע' ברכות סא:), עד שבא המצוה היקרה הזו לידי, למסור נפש על קדושת שמו יתברך, איך לא אמסור נפשי?! אני מוכן להישאר על יחוד קדושת שמו יתברך!'. וכך היה כידוע.

'פה אשב כי אויתיה'

והגאון ביקש שיקברו אותו לידו, 'פה אשב כי אויתיה' (תהילים קלב יד), כך אמר הגאון, אני רוצה שאותי יקברו לידו, ליד הגר צדק אברהם בן אברהם הי"ד, ובאמת בוילנא הם היו קבורים ביחד.

אילן בצורת אדם על מקום ציונו של הגאון
והגר צדק

ומסורת ידועה אצל חכמי וילנא שעל מקום הקברות שלהם, צמח אילן מופלא,

יז. הרי ידוע המעשה (סיפור ארוך, הארכנו בזה באחד השיעורים, לא אאריך בזה כעת), הוא היה בתחילה גוי עשיר, חצי מדינה הייתה שלו, והוא הכיר קצת יהדות, ונסע לאמסטרדם, התגייר, והחליף את שמו לאברהם בן אברהם, וקנה שם תורה, ואחר כך חזר לוילנא, והלשינו עליו, והוא נמסר לאינקוויזיציה הרוסית. בתחילה דיברו איתו ברכות, פיתו אותו. אמא שלו באה בכתה לפניו: 'תחזור להיות גוי, אתה ה'נסיך', אתה ה'פריץ' שלנו, אתה צריך להמשיך במקומנו..', וללא הועיל. עד שלבסוף מסרו אותו לעינויים נוראים, עינו את נפשו וגופו בבזיונות וביסורי תופת, והוא עמד בדתו ובדעתו, עד שנשרף על יחוד קדושת שמו יתברך בחג השבועות, חג מתן תורה.

מתורתו של הגאון, בספר "עליות אליהו" מה שכתב בנו ומה שכתב תלמידו, יש ספר מצויין "הגאון החסיד מוילנא", חיבר אותו תלמיד חכם יקר מירושלים (רבי בצלאל לנדוי ז"ל), אפשר להסתכל שם ולראות מה שהוא מביא מספרים ומעדויות, לא יאומן כי יסופר, גם בהקדמות של הספרים, הקדמה למשלי, הקדמה ל'ספרא דצניעותא', אפס קצהו, טיפה מן הים ממש, ממעלתו ומצדקותו ותורתו המופלאה של הגאון מוילנא, רבי אליהו בן רבי שלמה זלמן זצוק"ל, זכותו יגן עלינו אמן.

אילן בצורת אדם (עם ראש, ידיים ורגליים), ומוסרת היא שכאשר האילן הזה נשבר - צריך לבוא ומתגלגל ובא איזה אסון ח"ו. הפעם האחרונה שנשבר האילן הזה היה בתשעה באב שנת תרע"ד - ופרצה מלחמת העולם הראשונה, והיה אז החורבן הגדול, וקרה מה שקרה, כל התורה כמעט נעקרה.

* * *

ואידך זיל גמור

ואידך זיל גמור, מי שרוצה, יש הרבה ספרים לעיין ולראות ולרוות

אין לטרוח להרבות ממון \ אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט \ יש להרבות תורה כמה שיותר \ גם בעודו עוסק במלאכתו צריך שיעסוק בתורה \ לכל הפחות יעסוק בתורה בכל שעה פנויה \ מעלת מצוות יישוב א"י וקיום המצוות בא"י \ בחומרת העבירות בא"י \ ההכנה הנדרשת לפני עליה לא"י בתשובה \ מסירות נפשו של הגר"א לעליה בא"י \ העולם הזה כולו הבל \ צריך לההביל כל ענייני העולם הזה \ עיקר יראת שמים נמדדת בזה \ האדם כאשר נפטר אינו לוקח איתו כלום מהעוה"ז \ צריך לזכור את העונש הצפוי לו בעוה"ב באם לא יכין עצמו כראוי \ העוה"ז נדמה לאדם כמים מלוחים דגומרים לו להימשך יותר ויותר לתאוות העוה"ז \ על הכל יביא במשפט \ חומרת עוון לשון הרע \ העצה למי שאינו יכול לשתוק \ העונש הנורא בכף הקלע לבעלי לשון הרע \ להרבות בהתבודדות ושלא לצאת לרחובה של עיר ככל האפשר \ זהירות מדברים בטלים בשב"ק \ זהירות בכבוד השבת \ הוצאות שבת ויו"ט

<p>איגרת הגר"א - מלהיט הנפש לעבודת הבורא</p> <p>דיברנו קצת, אפס קצתו, כטיפה מן הים, על הגאון מוילנא זצוק"ל. אבל לא די בעובדות ובמעשים, אלא נקריא קצת, איזה קטעים, מדבריו הקדושים באיגרת המפורסמת שלו, המעולפת ספירים (ע"פ שיר השירים ה' ד), איגרת הגר"א"י, וכדאי באמת לעיין ולחזור על דבריו הקדושים, שהם מלהיטים את הנפש לעבודת הבורא.</p>	<p>אין לטרוח להרבות ממון</p> <p>אומר הגאון ע"ה, "באתי לבקש מאתכם", כך הוא כותב לבני ביתו, למשפחה, "שלא תצטערו כלל וכלל, וכמו שהבטיחו לי באמיתות". וגם לא תדאגו, הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון, מניחים נשותיהן, וגם הם נע ונד בחוסר כל", יש הרבה אנשים, שבשביל מסחר, פרנסה, ולא דווקא - אלא בשביל 'להוסיף' ממון. יש לו מספיק, לא חסר לו, אבל הוא רוצה להוסיף עוד</p>
--	---

* * *

הגר"א השתוקק לעלות לארץ ישראל

יח.

ידוע שהיה זמן שהגאון מוילנא חשב לעלות לארץ ישראל, וממש במסירות נפש יצא לדרך, אבל בחצי הדרך חזר לביתו. עד היום לא ידוע בדיוק מה הסיבה שהוא חזר, מדוע לא הגיע לארץ ישראל כמו שביקש. כנראה, שמן השמים לא הרשו לו [א"ה], כן הוא בהקדמת בני הגר"א לביאור הגר"א על השלחן ערוך], אבל מה בדיוק הטעם מה הסיבה לא ידוע. (התלמידים של הגר"א, כל אחד אמר טעם וסברא, יש בזה הרבה טעמים). מכל מקום כשהיה בחצי הדרך, הוא כתב מכתב הדרכה לבני ביתו, לאשתו, לחתנו, זה מה שנקרא "איגרת הגר"א", וזה מודפס בהרבה מקומות, (בדרך כלל בסוף ספר 'מסילת ישרים').

יט. א"ה, באיגרת הגר"א הנוסח: "כמה שהבטיחו לי אמיתית". ובנוסח ריז"ס: אנשים אמיתיים. ע"ש. ויותר נראה דצ"ל כמ"ש בפנים.

ממוון. וכמו שנראה בהמשך האיגרת. והשל"ה הקדוש (שער האותיות אות ס סק"ב) אמר בזה כלל גדול בתורה: יש לנו מידה בתורה שנקראת 'אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט', (זה כלל תלמודי ידוע בכמה עניינים, שאם התורה כותבת 'ריבוי', ואחרי זה עוד הפעם כותבת 'ריבוי', דורשים רבותינו בכמה מקומות בתלמוד 'אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט'). אומר השל"ה: הוא הדין בעניינים הללו, בענייני ממוון, 'אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט'. אתה מרבה ממוון, ועוד מוסיף ומרבה ממוון - תדע לך: 'אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט'. זה יביא אותך להפסד ומיעוט, מפסיד וממעט מהעולם הבא שלך. תסתפק במה שיש לך. לא צריך להיות מרבה ומרבה, ובפרט - שאתה לא יודע לכבוד מי אתה מרבה..²²

ב. נקצב לאדם כמה ייקבל בכל שנה ושנה - משלו הנפלא של ה'חפץ חיים' זצ"ל
וצריכים לדעת ולא לשכוח את משלו הנפלא של ה'חפץ חיים' ע"ה. היה מעשה שבא אצלו יהודי אחד, ואמר לו שהוא רוצה להתייעץ איתו, 'הוי נוטל עצה מן התורה' (ילקוט משלי רמז תתקס). פונה הוא ל'חפץ חיים' ע"ה, אומר לו כך: 'כבוד הרב, ב"ה פרנסתי מצויה, לא חסר לי, יש לי, מרוויח טוב, לא חסר לי כלום. אלא מה? משהו הציע לי לפתוח עוד עסק, הבטיח לי עוד רווחים. יש לי מספיק, אבל הוא אומר יהיה לך עוד קצת פרנסה. זה לא מזיק.. באתי להתייעץ עם כבוד הרב: כדאי לפתוח עוד עסק או להסתפק עם מה שיש לי?'. אמר לו ה'חפץ חיים' ע"ה את המשל המפורסם: שהיה פעם אדם אחד, שהיה לו חבית גדולה של יין, (כמו שיש ב'יקבים'), מכילה כמה מאות ליטר, ובתחתית של החבית למטה, יש ברז, פותחים את הברז ומוזגים את היין, משם מוצאים את היין. יום אחד עלה בדעתו של בעל החבית רעיון 'נפלא', אמר: אני ירכיב עוד ברז לחבית וכך ייצא יותר יין. אמרו לו: יותר יין לא יצא לך, אלמנה מה? - מה יש לך בחבית יצא יותר מהר.. בדיוק באותה כמות שיש בחבית - זה מה שיצא. (יש מאה ליטר יצא מאה ליטר. יש חמש מאות יצא חמש מאות). אבל שיוציא יותר? - זה לא יוציא, אפילו תוסיף עשרה ברויים.. אמר לו ה'חפץ חיים': אותו דבר אצלך, תדע לך: נרשם לך בשמים 'השנה תרוויח כך וכך אלפים', מה שתעשה, (כל פלפול שבעולם שתעשה), תפתח עוד עסק, שלשה עסקים, להוסיף - לא תוכל להוסיף. אלא מה? תקבל את זה יותר מהר. ותחשוב: 'הרווחתי עוד, כי חכמתי עמדה לי.. פתחתי עוד עסק קיבלתי עוד..'. וזה לא נכון, מה שנכתב - נכתב. רק קיבלת את זה יותר מהר. אדם צריך שיידע את הדברים האלה.

כא. א"ה: בביאור הגר"א משלי (כו, כד) על הפסוק, "כי לא לעולם חוסן, ואם נזר לדור ודור", כתב לבאר בזה"ל: כי לא וגו', כי בית והון נחלת אבות, ועל פי טבע לא לעולם יהיה זאת בידך, כי גלגל חוזר בעולם. "ואם נזר", שקיבלו אותך למלך, שהוא לעולם, אף על פי כן אינו "לדור ודור", ובניך אחריו מה יעשו, ולכן תשים לבך על צאנך שהן על פי טבע לדור ודור. ע"כ.

כב. בנו של השל"ה ע"ה, יש לו ספר נפלא מאד, ספר מוסר יקר הערך, בשם "יש נוחלין", ושם הוא כותב (ב"הקדמת המחבר", דף ב ע"ג): בענייני ראינו, אנשים שריבוי ממוון, וריבוי עוד ממוון, ועוד ממוון, ולכבוד מי הם ריבו את כל הממוון? לכבוד 'בעל אשתו'.. זה שטרח כל ימיו לאסוף כסף - מת, ואשתו

יש להרבות רק בתורה לו אהבה לתורה, אז הוא לא מסתפק במה **אבל** בתורה, אדרבא, ירבה תורה, ירבה שהוא כבר למד והוא יודע, הוא יכול ללמוד מצוות, 'אוהב מצוות לא ישבע עוד הפעם ועוד הפעם - בלי סוף ובלי מצוות' (ויק"ר פר' כב ס' ב, וע' מכות י). 'אוהב תורה לא ישבע תורה' (שם). מי שבאמת יש בתורה תוסף, אין איסור של 'בל תוסיף'

לוקחת את כל הממון, ומתחתנת עם מישהו אחר, ואותו אחד נהנה מכל הממון. אם כן נמצא: לכבוד מי אספת? ולכבוד מי טרחת? וה'שעות נוספות' לכבוד מי היו? לא בשבילך ולא לכבודך, הלוואי שיוזכרו להגיד עליך קדיש, הלוואי שיוזכרו להדליק עליך נר נשמה.. אסף את זה למישהו אחר, והאחרים אכלו את יגיעו ואת נחלתו.

כג. אוהב תורה לא ישמע תורה - מעשה על הגאון רעק"א

בספר חוט המשולש (הוצאת מסורה תשכ"ג, עמוד קעז בהערה) - ספר נפלא על הגאון 'חתם סופר' זצ"ל, (חיבר אותו הנכד שלו) - מביא עדות על חמיו של ה'חתם סופר' - הוא הגאון רבי עקיבא איגר ע"ה, עדות נפלאה, מה זה 'אוהב תורה לא ישבע תורה'. וכך הוא מספר, שהגאון רעק"א ע"ה באחד הפעמים נסע מעירו, והיה צריך להגיע לאיזה עיר אחרת. בלילה בהיותו בדרך, חנו באיזה פונדק, איזה בית מלון, ניגש הגאון רעק"א לבעל הבית מלון, אמר לו: 'שמא יש לך איזה ספר כאן, אני רוצה ללמוד הלילה, ואין בידי ספרים'. אמר לו בעל המלון: 'יש לי רק ספר אחד בבית', אמר לו רעק"א: 'תביא מה שיש לך, העיקר שיש ספר ללמוד בו תורה'. הביא לו. איזה ספר זה היה? חידושי הרשב"א על הש"ס, (הרשב"א, רבינו שלמה בן אדרת, היה אחד מגדולי רבותינו הראשונים ומגדולי הקדמונים, חיבר חידושים על חמש עשרה מסכתות, כך גדול, חידושי הרשב"א על הש"ס), ורעק"א יושב כל הלילה לומד את הספר הזה, לומד בחידושי הרשב"א. באמצע הלימוד, ראה הגאון רעק"א שחסר בכרך הזה של חידושי הרשב"א דף אחד, (פשוט נקרע או נתלש דף אחד מהספר), ביקש נייר וביקש עט, והוא כתב בעל פה מתוך זכרונו את כל דברי הרשב"א החסרים. מילה אחת לא החסיר. השלים את הספר, כדי שהספר לא יהיה חסר. מתוך ידיעתו, מתוך זכרונו המופלא, את כל החידושים של הרשב"א שהיו חסרים. ואחר כך המשיך ללמוד עד אור הבוקר.

אומר הנכד בספר חוט המשולש: כל מי ששומע כזה סיפור הוא מתפעל: 'איזה גאונות נפלאה של רעק"א! איזה ידיעת התורה מוחלטת, עד כדי שהוא זוכר את כל חידושי הרשב"א בעל פה!', (הלוואי שאנחנו נזכור 'חומש' בעל פה, הלוואי שאדם ידע 'משניות' בעל פה.. לא 'חידושי הרשב"א'..). אמת. זה גדולה עצומה. אבל - אומר הנכד - אני רואה יותר גדולה מזו: יהודי שיודע את כל הספר של חידושי הרשב"א בעל פה, ישר והפוך, ויושב ולומד אותו כל הלילה כולו - אצלי זה יותר חידוש גדול מאשר שהשלים את הדף החסר! כי זה מעיד על אהבה עצומה לתורה. הרי זה לא ספר חדש בעיניו, זה לא תורה חדשה בעיניו, הרי הוא יודע את הכל בעל פה, מילה במילה. ואף על פי כן לילה שלם יושב ולומד בחשק ובהתלהבות את כל הספר, זו גדולה יותר מאשר להשלים דף אחד שחסר ברשב"א! **ובאמת** זה אבחנה נפלאה על אהבת התורה, 'ביאו לנו איזה ספר, והוא מכיר אותו, כבר מה'כריכה' אומר לך: 'כבר קראתי אותו, כבר למדתי אותו - תביא משהו אחד, משהו חדש..', (זה התכונה של

פירוש: חיי הפרנסה, המסחר, חיי המלאכה של האדם שיוצא למלאכתו, לעבודתו. 'יפה תלמוד תורה - עם דרך ארץ'. גם כאשר אדם יוצא לעבודתו ולמלאכתו, הוא צריך באותו זמן שעובד, שתהיה דעתו על תורה. בשעה שאתה מתעסק ב'דרך ארץ' שלך, (במסחר בפרנסה, במקצוע שלך), דעתך צריכה להיות על תורה. באותו זמן שאדם 'חנווני' על פנקסו, עומד ומוכר מה שמוכר, באותו זמן צריך שיחשוב על 'גמרא' על 'משנה' על 'הלכה'יד. אנו, אפילו אם בשעת מסחר נעסוק רק במסחר, ולא כמו שכותב רבי חיים מולאז'ין, אבל די לנו שאת השעות הפנויות שיש לנו נקדיש לתורה, נוסף לתורה. לפחות

בלימוד תורה.. (יש אחד ש'חס ושלום' מפחד ללמוד בתוך ביתו, שמא ח"ו יהיה 'בל תוסיף', שהרי די במה שאני משתתף בשיעורי תורה בישיבה, בבית הכנסת, להוסיף על זה וללמוד גם בבית? יש בזה איסור 'בל תוסיף'..). בתורה צריך שיוסיף כמה שיותר. צריך שיהיה כל הזמן מונח בלימוד.

'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ'

הזכרתי כבר כמה פעמים דברי הגאון רבי חיים ואלאז'ינער זצ"ל, בספרו 'רוח חיים' על מסכת אבות (וכ"ה בספרו נפש החיים ש"א פ"ח), שהוא מפרש את המשנה באבות (פ"ב מ"ב): 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ', שפירוש המשנה כפשטה, 'דרך ארץ'

האדם). מנשק אותו ומחזירו למקומו.. אבל אצל רעק"א זה לא היה כך, 'אוהב תורה לא ישבע תורה!'. נותנים לו ספר, חידושי הרשב"א, אפילו שלמד אותו, (ויודע אותו בעל פה מילה במילה, שגור על לשונו), אף על פי כן יושב כל הלילה ולומד כאילו פעם ראשונה רואה את הספר, כאילו פעם ראשונה לומד את החידושים האלה. הרי זה מעיד על 'אוהב תורה לא ישבע תורה'.

שלא תהיה תפלתו גרועה ממלאכתו..

כד.

ראיתי מובא ששאלו אותו - את הגאון ר' חיים ולאז'ין זצ"ל - על זה: 'איך אפשר כדבר הזה?!', זה לא ייתכן כדבר הזה, זה דבר בלתי מציאותי, זה דבר לא שניתן להשגה, שאדם שעומד במלאכה שלו, עובד מה שעובד - ובאותו זמן אתה מבקש שיחשוב על תורה. הייתכן כדבר הזה?! מדבר עם פלוני על המסחר שלו, ('תביא לי את זה, ותיקח את זה, ותמכור את זה'), ובאותו זמן אתה מצריך ואתה מחייב שהוא יחשוב על תורה - איך אפשר כדבר הזה? אמר להם הגר"ח מולאז'ין ע"ה: 'מה הקושיא? מה הפלא? התפלה שלך לא כך? אתה בתפלה - מדבר מה שמדבר, וחושב מה שחושב!..'. (אדם יראה את תפלת העמידה שלו, באותו זמן שהוא 'מדבר מה שמדבר', כלומר מתפלל, באותו זמן חושב על דא ועל הא, לא נפרט..). כמו שאפשר שבתפלה תדבר על מה שתדבר, ותחשוב על משהו אחר, אותו דבר להיפך, בשעת עבודתך ומלאכתך, תדבר על ענייני המסחר שלך, ותחשוב על התורה. (וכי יש 'איסור' אם יהיה להיפך?..). אלא מה? לא התרגלנו לזה, לא חשבנו שאפשר כדבר הזה. אם כך - כמו שהתרגלת להתפלל כך, תתרגל גם לעבוד כך.. כאשר יש רצון זה אפשרי, רק צריך להתרגל לזה. (א"ה, ברוח חיים שם הביא במוסגר על דבריו הג"ל, בזה"ל: ובעוה"ר בתורה ובתפלה שהיא במקום קרבן, אנו מחשבים מחשבות זרות מעסקי הפרנסה, והלואי גם שכנגד זה גם בשעת עסק הפרנסה תהיה המחשבה בדברי תורה. עכ"ל).

בשעות הפנויות יעסוק בדברי תורה^ה. זה יהיה הרווח והקנין שלו.

* * *

מעלת מצוות יישוב ארץ ישראל

על כל פנים, אומר הגאון ע"ה, "וגם לא תדאגו, הנה אנשים נוסעים על כמה שנים בשביל ממון, מניחים נשותיהן", את המשפחה עוזבים לצורך הממון, "וגם הם נע ונד", כמו קין, העונש שלו היה: 'נע ונד בארץ' (בראשית ד יב-יד)^ב, "בחוסר כל", גשמי ורוחני (וע' נדרים מא רע"א). "ואני", אומר הגאון ע"ה, "תודה לאל נוסע לארץ הקדושה", לארץ ישראל, "שהכל מצפין לראותה, חמדת כל ישראל, וחמדת ה' יתברך, וכל העליונים

והחתונות תשוקתם אליה", אל ארץ ישראל, "ואני נוסע בשלום ברוך ה'".

אנחנו לא יודעים להעריך את הזכות העצומה הזו שאנחנו נמצאים כאן

בארץ ישראל. אדם נמצא כאן, נולד כאן, חי כאן, ו'כיון דדש - דש', לא יודע להעריך את המעלה הזו שהוא נמצא בארץ הקדושה, לא יודעים מה הקדושה של ארץ ישראל. בגמרא רואים איך שהיו אמוראים - חכמי התלמוד הקדושים - שהיו זוכים להגיע לארץ ישראל, היו שמחים שמחה וששון, כמו שמוכא בגמרא (סוף כתובות) על אותו אחד שהגיע לארץ ישראל, והוא רקד מרוב שמחה. "דוכתא", מקום, "דמשה ואהרן לא זכו ליה"^כ ואנחנו זכינו לזה. לדעת הרמב"ן ע"ה

כה.

'אין אבידה כאבידת הזמן'

יש הרבה אנשים, שיש איזה לשון משובש שאומרים אותו: 'צריכים לשרוף את הזמן..', 'צריכים להרוג את הזמן..', וכיוצא בזה. איך אפשר לדבר דברים כאלה? 'זמן' זה הדבר היקר ביותר שיש לאדם, 'אין אבידה כאבידת הזמן' (ע' תוס' ב"ב כא: ד"ה ומקרי דרדקי), כל רגע ורגע זה לא ייספר חשיבתו ואיכותו. איך אפשר לבטל אותו על 'דברים בטלים'? צריכים להשתדל לחטוף מה שאפשר לתורה.

כו. א"ה, וביאר הגר"א באדרת אליהו (בראשית ד, יב): "נע ונד תהיה בארץ" - 'נע' פירושו שתהיה מתנענע תמיד, ולא יהיה לך מנוחה. 'ונד' שיהיה רחוק ממקום מולדתו כמו נדה מבעלה. ע"כ. וע' שנות אליהו (פ"ח דכלאים משנה ו) שדרכו של הכלב להיות 'נע ונד'. וע' מ"ש בזה בס' אוצר ישעך (עמוד קסח), ובס' מנוחת שלום ח"ט (ס' א). ע"ש.

כז. משה רבינו ע"ה, התפלל תקט"ו תפלות (דברים רבה סוף פרשת וזאת הברכה) - חמש מאות וחמש עשרה תפלות - כדי לזכות להיכנס לארץ ישראל. עד שה' יתברך מנע אותו, אמר לו: 'רב לך' (דברים ג כז). אל תתפלל יותר. משמע, שאם הקב"ה לא היה אומר 'רב לך', היה משה רבינו ע"ה מתפלל עוד ועוד, (אולי עוד תקט"ו תפלות חדשות). וכל כך למה? כי היה רוצה להיכנס לארץ ישראל. אמר לו הקב"ה: לא, 'וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן הזה' (דברים ג כז). אתה לא תיכנס לארץ ישראל. אותו דבר אצל אהרן ע"ה, נפטר ב'הר ההר' (במדבר כ כז). [א"ה, וכתב הגר"א באדרת אליהו (דברים לג, כט באופן השני): כל תשוקתו של משה היה לכנוס בה וכו'. ע"ש].

(שכחת עשין מצות עשה סי' ד) זה מצות עשה ולא רק בארץ ישראל, אלא בעיר הקודש לגור בארץ ישראל. האם מיישהו מאיתנו והמקדש ירושלים^{יב}, שהיא קדושה יותר, אמר תודה לקב"ה שהוא גר בארץ ישראל? 'הכל מעלין לירושלים' (כתובות קי:)^{יט}. אנחנו

כח. כבר סיפרתי מה שראיתי כתוב באיזה ספר על אחד הרבנים בירושלים שכל יום קודם התפלה, (לפני תפלת שחרית בבוקר), היה יוצא לחצר של בית הכנסת, והיו רואים אותו רוקד. שאלו אותו: 'כבוד הרב, מה אתה רוקד? מה השמחה?', אמר להם: 'אני שמח ואני רוקד על הזכות שיש לי לגור בארץ ישראל!'.
 כט.

הגאון רבי הירש מיכל שפירא זצ"ל

היה בירושלים גאון מפורסם, רבי הירש מיכל שפירא זצ"ל, [נפטר לפני כשמונים שנה בערך, בירושלים יש הרבה שמוכרים אותו, היה ממש קדוש עליון, מה נאמר ומה נדבר, יש הרבה נפלאות עליו, על הקדושה ועל הצדקות ועל שקידת התורה באופן מבהיל שרגע אחד לא בזבו לדיק, היה לו חסידויות לאין שיעור]. שמעתי עליו סיפור מופלא מדודי רבי יהודה צדקה ע"ה, ששמע מבנו, רבי ציון שפירא זצ"ל, [היה קדוש עליון, בעל רוח הקודש, פעם סיפרתי עליו], שהיה מנהגו - של ר' הירש מיכל שפירא זצ"ל - לצאת ל'מוצא' פעם בשנה, בשביל 'מצה שמורה', שם היו קוצרים 'חיתה', והיו עושים עם החיטים האלה 'מצה שמורה'. אבל במשך כל השנה כולה היה יושב בירושלים, ב'עיר העתיקה', ולא היה יוצא כלל, ירושלים מקודשת, בתוך החומה, 'עשר קדושות' (ע' כלים ספ"א), בשביל מה לצאת? ומעולם, כל ימיו, לא לן מחוץ לירושלים. רק פעם בשנה היה יוצא בשביל ללכת להביא את החיתה הזו מ'מוצא', ואחר כך היה חוזר לירושלים. ופעם אחת היו נוסעים על החמור ל'מוצא', לא היה 'כביש', היו נוסעים בשבילים ובדרכים עקלקלות, 'על ההרים הרמים ועל הגבעות' (דברים יב ב), וכשהגיע ל'מוצא', היו אומרים לו: 'כבוד הרב ירד מהחמור, הגענו כבר!', והוא לא שומע, שקוע בתורה! היו רואים אותו ממלמל דברי תורה! תאר לעצמך: אדם נוסע על חמור, מ'ירושלים' עד 'מוצא', ולא נוסע על 'דרך המלך', אלא ב'עליות' ו'ירידות' ו'מורדות', ועדיין דעתו שקועה בגמרא, מפלפל וחוקר ודן בסוגיא שעוסק בה. היה מופשט מענייני גשמיים כל עיקר. עד כדי שהיו צריכים לנענע אותו ממש, להודיע לו: 'כבוד הרב, הגענו!'. כך היו הרבנים בירושלים. [שמעתי מיהודי (מוכר ספרים בירושלים, מהזקנים, שיש לו מסורת מבית אבותיו), על הגאון 'אמרי בינה' (גאון מפורסם, 'הגאון מקאליש' קרא לו), אותו דבר סיפרו עליו, שפעם אחת נסעו ל'קבר רחל', והוא נסע גם כן על החמור, ובחצי הדרך ראו שהוא הכה על ראשו של החמור, אמרו לו: 'כבוד הרב, זה חמור!', אמר להם: 'בטח חמור, לא יודע ירושלמי...'. לא הרגיש שהוא על חמור. כל כך היו מופשטים מענייני גשמיים כל עיקר. דעתו תמיד על התורה. זהו 'אוהב תורה לא ישבע תורה'. הוא לא יכול לשבוע מרוב אהבתו לדבר הזה].

בזמנו הקיסר הגרמני הגיע לארץ ישראל, ובשביל זה פרסו את החומה לכבודו, השלטונות הטורקיים, ומספרים, כי התעורר לר' הירש מיכל שפירא ספק: היות והוא גר בתוך ירושלים, והרי ירושלים מקודשת, האם הוא ייצא מהחומה לקבל פניו של אותו מלך גוי, או שמא עדיף להישאר בתוך ירושלים. אבל כנגד זה יש מצוה, כמו שהגמרא אומרת בברכות (יט:): מצוה לרוץ לראות פני מלכים. בסוף נפטר לו הספק לבד, מה קרה? הוא באותו תקופה שהמלך הזה, הקיסר הגרמני, היה צריך לבוא, הוא נפל

בארץ ישראל גרוע פי כמה וכמה מאשר בחוץ לארץ! הגאון ר' חיים פאלאג'י ע"ה כותב בספרו שעבירה ב'שוגג' בארץ ישראל - דינה כ'מזיד' של חוץ לארץ. כי ארץ ישראל מקודשת. נפקא מינה: שאדם ידע את מעלת הארץ, ישמח שנמצא בארץ ישראל, ויזהר מכל איסור וחטא. צריך תמיד להחיות אצלו את ההרגשים, לא לשכוח מעניינים הללו, כל פעם לחדש מחדש, על ידי לימוד של ספרי יראה, ספרי מוסר, זה מחיה את ההרגשים. לדעת: ארץ ישראל זה מעלה שזכינו. להגיד תודה לבורא יתברך. ב"ה נמצאים אנו במקום מקודש. אי אפשר לתאר את ההפרשים, את ההבדלים, בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, הן מצד מעלת המצווה, והן מכל מה שמביא ומסביר הגאון כ"ה באגרת כאן. כמה אדם צריך לשמוח בדבר הזה לא.

נמצאים כאן בירושלים עיר הקודש, ואדם צריך להכיר תודה, להודות לבורא עולם, שואבים קדושה בירושלים. (לא כמו אלה שרגילים תמיד לומר: 'כמה קשה לגור בירושלים'.. צריכים להתבונן במעלה של ירושלים).

מעלת קיום המצוות וחומר העבירות בארץ ישראל

ולגבי מה שאנחנו מדברים, על ארץ ישראל, ה'חפץ חיים' ע"ה כותב באחד המקומות, (וצריכים לדעת את זה): מצוה שעושים בארץ ישראל - שקולה כמו עשרים מצוות שעושים בחוץ לארץ. למה? איכות ארץ ישראל. ארץ ישראל היא מקום מקודש, וממילא האיכות של המצוה שנעשית בארץ ישראל היא אחרת. פי עשרים יותר מאשר בחוץ לארץ. הוסיף ה'חפץ חיים' ע"ה: וזה לא רק במצוה, אלא גם באיסור, חטא (ח"ו)

בירושלים, ושבר את הרגל. (פעם, לפני שמונים שנה, לשבור את הרגל זה היה 'עסק ביש', עד שיטפלו בו, ועד שיבראו, צריך לשכב במיטה, אסור לזוז אסור לנע). וכשהרימו אותו, במקום לראות אותו שבור ורצון, ראו אותו שהוא מחייך. שאלו אותו: 'על מה אתה מחייך?', אמר להם: 'ב"ה נפשט לי הספק, עכשיו אפילו אם אני רוצה לצאת - אני כבר לא יכול, רגלי שבורה. אני שמח מזה שאין לי ספיקות!', זה השמחה והששון שהיה לו. קדושת ירושלים.

ל. וכמו שכותבים הקדמונים - רב סעדיה גאון ז"ל, של"ה הקדוש (ע' פלא יועץ ערך שבת, ובס' מגדים חדשים עמ"ס חגיגה סוף עמוד שפה והלאה), פרי מגדים (מתן שכרן של מצוות חקירה ח), ועוד - ש'איסור', 'עוון', שאדם עושה ב'שבת' או ב'יום טוב' (ח"ו), עונשו וחומרתו הרבה יותר מאשר עושה את אותו איסור בימות החול. למה? כיון שקדושת המועד מצטרפת גם כן. מלבד האיסור, יש כאן יום יותר מקודש. והפגם והעונש גדולים הרבה יותר.

לא. ארץ ישראל - פלטרין של מלך

ר' אליה לופיאן זצ"ל, סיפר על עצמו שכאשר הגיע לארץ ישראל, (אחרי שנים רבות שהיה בחוץ לארץ), בשנים הראשונות כשהגיע לארץ ישראל, לא היה לו אומץ, ולא היה לו יכולת, לירוק על הקרקע (ברחוב), לפעמים אדם יש לו איזה 'כוחו וניעו' (ע' ב"ק ג:), אז הוא יורק על הרצפה. אומר ר' אליה לופיאן,

ההכנה לקראת עליה לשוב ארץ ישראל

הגר"ח פאלאג'י כותב (בספרו עמודי חיים, עמוד התורה אות קח סוף ד"ה וחזה הוית, דף עו סע"ד, וכ"ה בספרו ארצות החיים שער ג אות ח) על אחד מגדולי הרבנים באיזמיר - רבי אהרן אלאפנדארי בעל 'יד אהרן', גאון ידוע ומפורסם, היה צדיק חסיד וקדוש, ובזקנותו עלה לארץ ישראל. ומעיד הגר"ח פאלאג'י זצ"ל, כי למרות צדקותו ולמרות חסידותו ולמרות קדושתו בתורה, [כתב הרבה חיבורים 'יד אהרן' על ה'שולחן ערוך', 'מרכבת המשנה', ועוד הרבה חיבורים], לפני שעלה לארץ ישראל - בזקנותו - הוא עשה שבוע 'תענית הפסקה'. (אתם יודעים מה זה 'תענית הפסקה'? שבוע שלם תענית, מיום ראשון עד יום שישי, רצוף! אנחנו לא מבינים מה זה... אדם לא אוכל שבוע שלם, יום ולילה, שבעה ימים! לנו זה לא

נכנס בשכל, נחלשו הכוחות)לג. ורק אחר כך הוא עלה לארץ ישראל. למה? כדי שייכנס כמו 'חתן' כולו נקי, זך וישר פעלו, ורק אז הוא יכול לעלות לארץ ישראל. כדי להיכנס ל'ארץ ישראל', 'פלטריין של מלך', אי אפשר לבוא לבית המלך בלבוש שק (ע"פ אסתר ד, ב), לכן האדם צריך לחפש איך לטהר את עצמו, לזכך את עצמו, ורק אחרי כל זה יהיה ראוי לבוא להתישב בארץ ישראל. כל זה דיברנו קצת במעלה של ארץ ישראללג.

* * *

מסירות נפשו של הגאון בכדי לעלות לארץ ישראל

"וגם את יודעת", כך הגאון ע"ה כותב לאשתו, **"שהנחתי ילדי שליבי הומה**

שבשנים הראשונות הוא לא היה מסוגל לירוק על הרצפה! לירוק על קרקע של ארץ ישראל? הייתכן? הגע עצמך: משל למה הדבר דומה, לאדם שהגיע לארמונו של מלך, ובהיותו בתוך הארמון, בתוך ה'פלטריין של מלך', פתאום מרגיש שהוא צריך לירוק, וכי הוא יירק שם על הרצפה של המלך? (אפילו ייחנק לא ירק שם...) איך אפשר לירוק בארמון של מלך?! כך הייתה ההרגשה בשנים הראשונות שלו בארץ ישראל. אבל הוא אמר, שהיה זה רק בשנים הראשונות, אחר כך אדם 'דש', אדם מתרגל, וההרגשים האלה כהים.

לב. בדור שעבר היו עוד אנשים כאלה, כאן בארץ ישראל, אחד מרבתיי סיפר לי על אשה בנתיבות שהייתה בזמננו עושה כדבר הזה, והיו נוסעים אליה להתברך מפיה. לפני שישים שנה היה בירושלים רבי ראובן שראבני זצ"ל, גם כן היה עושה שבוע 'תענית הפסקה'. הגאון ר' חיים פאלאג'י זצ"ל מעיד כי בזמנו בזמן ה'שובבי"ם, היה כל בית הכנסת שלו עושה 'תענית הפסקה'.

לג. ראיתי כתוב על האדמו"ר מקאצק זצ"ל, שבא אצלו איזה יהודי אחד ואמר לו שהוא רוצה לעלות לארץ ישראל. הוא זקן, כבר בסוף ימיו, והוא רוצה לעלות לארץ ישראל. שאל אותו הרב: 'מה איכפת לך, תשאר בחוץ לארץ, למה אתה צריך לנסוע לארץ ישראל? מה בדיוק הטעם מה בדיוק הסיבה שלך שעכשיו נזכרת לעלות לארץ ישראל, לגור בארץ ישראל?', אמר לו: 'כבוד הרב, אני מתפלל על השאלה

שאדם יהביל את ענייני העולם הזה. שזה לא ייתפוס אצלו. שזה לא יהיה אצלו חשוב. אם אי אפשר בלי זה, אז אי אפשר, אבל שלא יהיה עיקר לרדוף אחרי זה, שזה יהיה הסובב המרכזי. הכל הבל, אין בו מועיל.

'כעלומת שבא - כן ילך'

"ואל תקנאי בעושר, כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו, כאשר יצא מבטן עמו ערום - ישוב", אדם כאשר יצא מבטן אימו לא יצא מלובש, לא יצא עם בגדי תפארת, יצא 'ערום ועריה' (יחזקאל טז ז), כך גם ישוב. אמר יהודי אחד: 'יש חליפה אחת לאדם שאין לה כיסים - תכריכים'. ל'תכריכים' של האדם לא עושים 'כיסים', למה? כי הוא לא לוקח איתו כלום, רק תורה ומצוות ומעשים טובים (אבות פרק ו משנה ט), זה 'והלך לפניך צדקך' (ישעיהו נח ח), אבל שום חליפה אחרת, שום דבר אחר לא לוקח איתו, **"כעלומת שבא כן ילך, ומה יתרון לו שיעמול לרוח"**.

עליהם, וכל ספריי היקרים", לגאון עם כל עניותו כמו שדיברנו [בשיעור הקודם שנדפס לעיל], היה טורח ביותר לקנות ספרים ואפילו כתבי ידות יקרים היו אצלו, מהרמח"ל ועוד, **"והייתי כגר בארץ אחרת, והנחתי הכל",** והכל בשביל מה? בשביל להיות בארץ ישראל, חמדת ה' יתברך.

* * *

העולם הזה כולו הבל

"וידוע" מוסיף הגאון ע"ה, "כי כל העולם הזה הכל הבל, וכל השעשועים הכל כלא, ואוי לרודפים אחר ההבל אין בו מועיל", יש אחד חושב שאם ירדוף אחרי ה'עולם הזה' - יהיה לו. והאמת היא, כי לא יצא מזה שום ברכה. הכל פרי עקר.

עיקר יראת שמים - להבהיל ענייני העולם הזה רבינו בחיי ע"ה בעל 'כד הקמח' (ערך חילול ה') כותב: שיעקר יראת שמים -

הזו, וכי נעלם מעיני כבודו מה שאומרת הגמרא בסוף כתובות, שמי שנקבר בחוץ לארץ, לעת תחיית המתים יהיה מה שנקרא 'גלגול מחילות', (יהיה איזה מין 'מחילה', איזה מין 'מנהרה', והוא יצטרך, אותו נפטר שנקבר בחוץ לארץ, להתגלגל ולהגיע לארץ ישראל, וכאן יקום לתחייה), מה שאין כן אותם אלה שנקברו בארץ ישראל, הם קמים מיד, ופטורים מה'גלגול מחילות'. בשביל זה אני רוצה לעלות לארץ ישראל, בשביל לפטור את עצמי מהגלגול הזה!! אמר לו הרב: 'עד כדי כך אתה אוהב את גופך - שאתה דואג לו גם אחרי הפטירה?!'. זה פלא שעדיין לא שמענו, אדם אוהב את גופו בחיים חיותו, אבל כזו אהבה עצומה שאתה אוהב את גופך גם אחרי המות, שמא יהיה 'גלגול מחילות', ושמא הוא יסבול ושמא הוא יצטרך, כאן יקבל אולי 'מכה' או 'שריטה', ולזה הוא דואג, זה כל החשבון שלו. בשלמא אם היה אומר, שאתה רוצה לעלות לארץ ישראל, כדי לשאוב קדושה, כדי להיות במקום קדוש, כדברי הגאון ע"ה באיגרת כאן, נחא, אבל לא זה הסיבה שלך, הסיבה שלך שאתה דואג לגוף. יש אנשים כאלה שכל מגמתם ואהבתם זה גופם. ה'חובות הלבבות' (שער הפרישות פרק ב) כתב עליהם: 'בטנם אלוהיהם'. צריך להזהר בזה, שאדם יתרחק מהדברים האלה. (תדאג לגוף שלך, אבל בשיעור מוגבל, לא לאין מספר לאין גבול, עד שגם אחרי מותו דואג לגופו...). אדם צריך לדאוג לנשמה. וכמו שהגאון ע"ה מבאר באיגרת בסמוך.

חכמת שלמה המלך ע"ה

מ"י אמר את כל זה? שלמה המלך ע"ה בספר קהלת (פרק ה פסוקים יב-טו), החכם מכל אדם, העשיר מכל אדם. במדרש קהלת (פר' ג סי' יא) אמרו חז"ל שאם מישוהו היה בא ואומר: 'כל העולם הזה הבל הבלים!', אומרים לו: 'מחילה מכבודך, אתה לא טעמת מענייני עולם הזה, ובשביל זה אתה אומר 'הבל הבלים', אתה אומר שהכל לא שווה כלום, כי אתה לא טעמת, תטעם - ותראה שזה טוב...'. אבל כאשר שלמה המלך ע"ה, החכם מכל אדם (מלכים א ה, יא), שאין הכסף נחשב בזמן שלמה מאומה (מלכים א י כא) לז, והוא בא וקובע מציאות: 'דע, הבל הבלים! הכל הבל!', אפשר לסמוך עליו בשתי ידיים (וע' ביאור הגר"א משלי א, א).

שלמה המלך ע"ה, בעודו ילד ממש, ינוקא, לפני בר מצוה, בגיל 12 ל"ה, כבר היה

נביא, הקב"ה דיבר איתו, נגלה אליו בחלום הלילה (מלכים א ג, ה). 'ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם' (מלכים א ה, י) ל"ה, שלמה המלך ע"ה היה החכם מכל האדם, והוא קובע: 'מה ייתרון לו לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש' (קהלת א ג), וכמו שדרשו רבותינו (שבת ל:): 'תחת השמש' הוא דאין לו יתרון, אבל בדברים שהם 'קודם השמש', דהיינו בתורה, "[אם יעמול אדם בתורה שקדמה לשמש, יש יתרון] כלשון רש"י ל"ה, בזה 'יש יתרון' לעמלו של האדם.

* * *

'ויזכור את ימי החושך כי הרבה יהיו..'

"ואילו חיה אלף שנים פעמים (קהלת ו, ו), כי אם שנים הרבה יחיה האדם, בכולם ישמח, ויזכור את ימי החושך כי הרבה יהיו, כל שבא הבל (קהלת יא ח), ולשמחה מה זו

לד. כתוב במדרש (שם) שבזמנו של שלמה המלך ע"ה החנוונים בשוק היו עושים את המשקולות מזהב! (כשהיו שוקלים 'קילו תפוחים'.. - המשקולות הייתה מזהב..). 'אין כסף לא נחשב בימי שלמה מאומה' (מלכים א י כא), לא היה לו חשיבות לכסף.

לה. שהרי כשנפטר דוד המלך ע"ה בן שבעים, הוא היה בן י"ב שנה (רש"י מלכים א ג פסוק ז), ושלמה מלך אחריו (דברי הימים א כט כח).

לו. 'ויחכם מכל האדם, מאיתן האזרחי והימן וְהַיִּמָּן וְכָל־לֵל וְדָרְדֵּעַ בְּנֵי מְחֹל וַיְהִי שְׁמוֹ בְּכָל הַגּוֹיִם סְבִיב' (שם פסוק יא), מ"ה היו (אנחנו לא שמענו עליהם..)? אומר רש"י בשם רבותינו: 'מכל האדם' - זה אדם הראשון. 'מאיתן האזרחי' - זה אברהם אבינו ע"ה. 'הימן' - זה משה רבינו ע"ה. ו'כלכל' זה יוסף הצדיק, שכלכל את אחיו, 'ויוסף הוא המשביר' (ע"פ בראשית מב ו), ו'דרדע' זה דוד המדבר, דור דעה, 'בני מחול' שנמחל להם על מעשה העגל. וכל אלה חכמתם לא הגיעה לחכמת שלמה המלך ע"ה.

לז. במדרש (במדבר רבה פרשת אמור פר' כח סי' א) יש לשון: 'למעלה מן השמש', דהיינו בתורה, 'למעלה מן השמש' הכוונה למעלה מהנהגת המזלות, למעלה מהנהגת הטבע שהקב"ה טבע בבריאה, תורה זה מציאות אחרת, (הארכנו בזה הרבה פעמים, שראינו שאנשים שעל ידי לימוד התורה פעלו מציאויות חדשות, קבעו וגזרו אומר, וכך היה). בזה 'יש יתרון' לעמלו של האדם.

עושה (קהלת ב, ב), כך אומר שלמה המלך
ע"ה בספר קהלת (שם). "כי מחר תבכה
מאשר היום תשחק", בעולם הבא יבכה על
אשר ישחק בעולם הזה.

* * *

העולם הזה דומה למים מלוחים שמצמיא
יותר

"ואל תקנאי בכבוד המדומה, ההבל. והזמן
בוגד הוא, והוא כמאזנים, יגביה הקל
וישפיל הכבד, והעולם הזה דומה לשותה מים
מלוחים, ידמה לו שמרוה - וצמא יותר. אין
אדם מת וחצי תאוותו בידו". זה כלל גדול
בתורה, שמלמדנו הגאון ע"ה: ענייני ה'עולם
הזה' הם כמו ששותה מים מלוחים, בהתחלה
כששותה, נדמה לו שהצמאון עבר, פקע
הצמאון ממנו. אבל זה לא כך, אלא להיפך,
נעשה צמא יותר. וכבר הזכרנו באחד

השיעורים משל נפלא - שמעתי את זה
מדודי בשם הסבתא שלו, (הייתה אשה גדולה
וצדקת), זה סיפור כבר לפני 100-150 שנה -
שהייתה חתולה אחת שראתה על ה'פצירה'
(מה שהגרים משתמשים בזה) טיפת דם,
והתחילה ללקק את הדם שיש על הפצירה,
וכל כמה שהיא מלקקת - יש יותר דם, כנהר
המתגבר ו'כמעין שאינו פוסק'.. מהטיפה
הזו נעשו נחלי דם. אמת. אבל מאיפה הדם
הזה? מהלשון של אותה החתולה.. כך זה
בענייני העולם הזה: אדם אומר לעצמו 'קצת
אגנוב מכאן, וקצת אקח משם, אעשה כך,
וקצת אוסיף משם', והנה זה מתרבה.. זה
נכון. אבל על חשבון מי זה מתרבה? את מי
אתה אוכל בזה? את עצמך אתה אוכל! יש
ברכה, ב"ה 'שרתה הברכה' במעשיך.. - אבל
את עצמך אתה אוכל.

* * *

לח. בדומה לזה: הרבה פעמים אדם מחפש איזה דבר, וכל ימיו רודף אחריו עד שהוא זוכה לזה, וכשזוכה
לזה - זה כבר עושה לו צער כזה שהוא מצטער על מה שיש לו את זה, "מחר תבכה - מאשר היום
תשחק", על מה שהיום את שוחק וחפץ בו.

לט. א"ה: הגר"א בביאורו ליונה (א, ד) כתב בזה"ל: העוה"ז, אפילו אם יהיה כל העולם שלו, מכל מקום
כל ימיו מכאובים, מרבה נכנסים מרבה דאגה, וכבר האריכו ספרי מוסר כי אין בטוח האדם, לא ברוב
עושרו ולא בבניו ובנותיו, ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו, שכל מי שיש לו יותר - מתאוה ליותר. ע"ש.

מ. משלו הנוקב של ה'חפץ חיים' - על הנהגים מהעולם הזה

ה'חפץ חיים' ע"ה אמר על זה משל נוקב, משל מבהיל. הרבה פעמים רואים כל מיני רשעים גדולים,
ש'לא הניחו עבירה שלא עברו עליה', ועם כל זה חיים לכאורה חיים מאושרים, עם עושר -
עשירות עצומה - ועם וכבוד, ולא חסר לו מאומה. איך זה? איך אפשר להבין דבר כזה? והוא אמר על
זה משל: שהיה פעם באיזה מדינה איזה שר נכבד, מגדולי 'רואי פני המלכות' 'היושבים ראשונה במלכות'
אצל המלך. היה שר חשוב מאד, והמלך הפקיד אצלו הרבה 'סודות מדינה'. כל העניינים הנחוצים. סמך
עליו, בטח בו. אחרי איזה זמן נתברר שאותו שר - לא פחות ולא יותר - היה הבוגד הגדול של המלך.

מה ייתרון לאדם בכל עמלו
 "מה ייתרון לאדם בכל עמלו (קהלת א, ג), זכור
 הראשונים אשר היו לפנינו שכל אהבתם
 וחמדתם ושמחתם כבר אבדה, ומקבלים על
 זה דינים מרובים", תיקח את העשירים
 הגדולים ביותר שעמדו בבריאה, 'סנחריב',
 'נבוכד נצר', שהיו 'מולכים בכיפה', מה היה
 חסר להם? כלום! הכל היה להם! והיום

אבדה אהבתם, אבדה שמחתם, ועל זה
 מענישים אותם. "ומה הנאה לאדם שסופו
 לפרוש לעפר רימה ותולעה", איזה הנאה יש
 לו, "וכל ההנאות יתהפכו לו בקבר למרה",
 וזה הענין שנקרא 'חיבוט הקבר', מנערים את
 האדם, מנתקים אותו מכל העניינים הללו של
 הנאת עולם הזה, שהיה דבוק בהם בעולם
 הזה. צריך להפריד אותו מכל זה, לכן

את כל הסודות שקיבל העבירו לשונא שלו, העביר למלכות האויבת של אותו מלך. נודע הדבר למלך,
 ומיד עשה לו 'משפט', ויצא משפטו של אותו שר שצריכים להמית אותו - אבל לא סתם מיתה, אלא
 - מיתה משונה ואכזרית שיצטער ויסבול מאד על הבגידה המרושעת הזו. וכך היה. החליטו שימיתו אותו
 במיתת רעב, (מיתה קשה ביותר, מיתה נוראית), ולא רק זה, אלא שזה יהיה בפרסום 'קבל עם ועדה' שכולם
 יבואו ויראו. אמרו: יעשו כלוב מזכוכית, ברחובה של עיר, בכיכר המרכזית בעיר, ושם יניחו אותו בלי
 אכילה ובלי שתיה - עד שימות ברעב. וכולם יבואו ויראו. (יש להם 'הצגה' בחינם, 'כניסה חופשית'). והמלך
 הכריז בכל רחבי המדינה: 'דעו לכם פלוני ופלוני זה מרד בי, בגד בי, והוחלט להמית אותו במיתת יסורים,
 מיתת רעב, וכל מי שרוצה לראות מוזמן, יבוא ויראה!'. ביום הראשון הניחו אותו שם, כולם באים
 מסתכלים. ביום הראשון עדיין אדם יכול לסבול איכשהו את הרעב. ביום השני זה כבר יותר קשה, זה
 כבר יום שני בצום, ראו אותו כבר הולך ב'כלוב' מה'זכוכית' הזאת כ'ארי בסוגר', קשה לו, רעב וצמא,
 משעה לשעה מתגברים הייסורים, הצער שלו. ביום השלישי הצער כבר כבד יותר וקשה יותר, רואים
 שהוא סובל ביותר. אחד מהאנשים המרוחקים מהעיר, כפרי נבער, אמר 'גם אני רוצה לבוא ולראות',
 (הרי 'כניסה חופשית'.. 'להצגה' הזו, לא ראינו 'הצגה' כזו מעולם..). וכך היה, נסע, ועד שהגיע, בינתיים לא יכל
 אותו שר לסבול: היה חותך חתיכה מבשרו ואוכל, כדי להשביע רעבונו. וכשאותו כפרי הגיע סוף סוף
 לראותו סובל ברעב, מסתכל ואומר: 'שיקרו עלי, אמרו שהוא צריך למות ברעב, ואני רואה שהוא אוכל
 בשר!...!'. אמרו לו: 'שוטה שבעולם, באמת הוא אוכל 'בשר' - אבל איזה 'בשר' הוא אוכל?! בשר עצמו?!'.
 בשר עצמו הוא אוכל. יש לך דבר גרוע מזה?!

והנמשל אומר ה'חפץ חיים' ע"ה, אותו דבר כאן, אתה רואה עשיר פלוני, מופלג בעשירות, לא חסר לו
 כלום, (עד שהוא 'לא יודע' מה לעשות עם כל כך הרבה כסף וזהב..). ואתה אומר: 'אומרים שמגיע לו
 צרות וייסורים, ואני רואה אותו - את אותו עשיר - אוכל בשר ודגים וכל מיני מטעמים?!'. אמת. אבל
 אל תקנא בו.. איזה בשר הוא אוכל? את עצמו הוא אוכל! את ה'עולם הבא' שלו הוא אוכל. יש לך דבר
 גרוע מזה?!

שאלת החידושי הרי"מ לעשיר מופלג: 'איפה העולם הזה שלך?..'

כיוצא בזה מספרים שפעם בעיר 'וורשא' היה איזה יהודי עשיר מופלג, ש'ירד מהפסים', התפקד, (כמדומני
 שסיפרו שהיה לו 'צי אוניות'), ופעם אחת היה צריך ה'חידושי הרי"ם' להיות אצלו. נכנס אצלו לביתו,

מנערים אותו, חובטים בו, כמו שחובטים בשטיח, עד שכל האבק יצא ממנו, וכך כל ההנאות יתהפכו לו בקבר למרהיב. **האדם** צריך, כל אחד מה שיכול, לצמצם בתאוות ה'עולם הזה'. לא להיות 'להוט' ו'רודף' אחרי זה"ם. גם אנו שלא הגענו למעלה הזאת, להיות פרושים לגמרי מתאוות ה'עולם הזה', אבל צריכים 'לשאוף', ללכת לאט לאט לעלות בסולם המביא לדברים הללו, כמו שהתוספות (כתובות קד. ד"ה לא נהנתי) הביאו בשם הירושלמי, עד שאדם מתפלל על דברי תורה שייכנסו למעיך - בקש על אכילה ושתיה שלא ייכנסו למעיך. שלא יהיה רדוף אחרי זה יותר מדאי.

(איזה 'בית'? 'ארמון?', איזה 'שטיחים' איזה 'נברשות' זהב, איזה 'וילונות', איזה 'מפטים', פלא פלאות. אפילו מלך לא יתבייש לגור שם). נכנס הרב, אמר לו אותו העשיר: 'כבוד הרב יישוב, מה העניין מה כבוד הרב רוצה?'. שאל אותו הרב: 'תגיד לי, איפה העולם הזה שלך?'. העשיר צחק. אמר לו: 'כבוד הרב, אני לא מבין את השאלה, תסתכל, תראה את ה'נברשת' שלי - שווה חמשת אלפים דינר, זה עצמו יכול לפרנס את כל 'חיי הקהילה' לשנה שלימה. ואתה שואל איפה ה'עולם הזה' שלי? תסתכל על ה'שטיחים', 'שטחי קשמיר', אתה יודע כמה זה עולה? הון אדיר! ואתה שואל איפה ה'עולם הזה' שלי?...! אמר לו הרב: 'כן, אני שואל איפה ה'עולם הזה' שלך. אין לך 'עולם הזה'. זה ה'עולם הבא' שלך! אתה אוכל את ה'עולם הבא' שלך כאן ב'עולם הזה'. נמצא שאין לך 'עולם הזה'. זה שאני שואל: איפה ה'עולם הזה' שלך?...! האדם צריך להיזהר שלא להחליף עולם עומד - בעולם עובר. צריך לדעת מה עיקר ומה לא.

מא. בביאור הגר"א לתיקוני זוה"ק (תיקון לו דף פג ע"א): חיבוט הקבר בא על הנאות דהאי עלמא. ע"ש. וע"ע בביאור הגר"א משלי (ז, כב. יא, ז).

מב. גדולי ישראל לא נהנהו מהעולם הזה 'כי הוא זה' (שמות כב ח). הגמרא (גיטין מז.) מספרת על ריש לקיש כשנפטר הניח 'קבא דמוריקא' (משהו כמו חצי קילו), זה 'קב כרכום' (התבלין), זה מה שהוא השאיר ירושה לבניו. והוא נאנח אנחה גדולה ואמר: 'אוי, והניחו לאחרים חילם!' (תהילים מט יא). כמה זה שווה? פרוטות בעלמא.. ואף על פי כן קרי אנפשיה 'והניחו לאחרים חילם' (תהילים מט יא), זה השגה של ריש לקיש.

בדורות האחרונים, היה את הגאון 'חפץ חיים' ע"ה, מה טעם מה'עולם הזה'? בנו של ה'חפץ חיים' זצ"ל - הגר"ר אריה ליב, היה גאון עצום - כתב ספר תולדות חייו של אביו, מהנהגות על אבא שלו, קצת תיאור, (חבל שלא גמר את זה), ומעיד ומספר על אביו, שהיה מנהגו - של ה'חפץ חיים' - לאכול שתי ארוחות ביום, בבוקר ובערב. בבוקר ארוחות בוקר, כיון שהגמרא (בבא מציעא קז:) אומרת שצריך להיזהר בפת שחרית, (כדאי להיזהר בזה), הרבה מעלות טובות יש לדבר הזה. ואחר כך היה אוכל ארוחה בלילה, בשעה מאוחרת. אבל בשעות הצהריים - מימיו לא אכל. כי הוא פחד מהמשנה.. איזה משנה? במסכת יומא (יח.) המשנה אומרת: 'המאכל מביא את השינה'.. וזה בדוק ומנוסה.. (אחד אמר לי: 'כשאני אוכל, אחרי זה אני נרדם על ה'צלחת'.. מאכל מביא לידי שינה - מיד..). וה'חפץ חיים' רוצה ללמוד, ברציפות, ללא הפסק של מנוח ביני וביני. לכן לא היה אוכל ארוחת צהריים. רק בשעות הלילה, היה בא מ'בית

גם בשאר הדברים אדם ישתדל לצמצם מה שאפשר, ככל יכולתו. והעיקר שלא להיות 'להוט' מדאי אחרי הדברים הללו.

* * *

הזה! כאן הגאון ע"ה מדבק על הדין והמשפט לעתיד לבוא. "והכל יביא במשפט" (קהלת יב, יד), אין דבר כזה שאדם יגיד, על זה הקב"ה 'יתפייס' איתי, אנחנו 'ידידים', אנחנו 'בסדר גמור'.. 'אפשר לעבור בשלום'.. על הכל יבוא במשפט!

* * *

העולם הזה כעס ומכאובים

"והמות כרוך באדם^מ. ומה העולם הזה, כי כל ימיו כעס ומכאובים, גם בלילה איננו מניח לו לישון (ע"פ קהלת ב, כב-כג, ה, יא)^מ, והמות אינו מקוה".

* * *

חומרת עוון לשון הרע

וכאן הגאון ע"ה עובר לנושא חדש. הוא מבקש מהמשפחה שיזהרו בענייני שמירת הפה, שמירת הלשון, שהרי על הכל יביא במשפט (כמו שאמרנו), "על כל דיבור, ולא נאבד אפילו דיבור קל", כל דיבור ודיבור שאדם מדבר לא נאבד, הכל נרשם

על הכל יביא במשפט

עד כאן כתב הגאון ע"ה פסקא אחת, שעניינה להזהיל את ענייני ה'עולם

המדרש' (במקום בו היה יושב וכותב את חיבוריו הנפלאים), ואשתו הייתה תמיד מכינה לו איזה מרק (או משהו אחר), היה אוכל ושותה, ואחרי זה הולך לישון. כך היה מנהגו. והוא סיפר שפעם אחת בלילה, בחושך ובאפילה, כשה'חפץ חיים' ע"ה בא לביצו, נתחלפו לו שני סירים, במקום סיר ה'מרק' שהיה שם, התחלף לו עם סיר 'עמילן', (אשתו הכינה 'עמילן' בשביל לכבס בזה, כמו שפעם היו נוהגים), והוא הרתיח את זה, חימם את זה - ואכל. (איזה טעם יש לזה?..). טעם, והרגיש ש'משהו לא בסדר' ב'מרק' הזה. למחרת אמר לאשתו: ה'מרק' אתמול, היה בו משהו 'לא בסדר' ב'מרק'.. או שיש 'יותר מדאי' מלח או 'פחות מדאי'..

מג. א"ה, והגר"א בביאורי אגדות (ברכות יז: אות ט) כתב: והכל למיתה הם עומדים וכו', "כל הבריות עומדין מתחילתן למיתה, שהעדר מעורב בהן כידוע". ובאמרי נועם שם, כתב, והכל למיתה הם עומדים, "פירוש, תמיד, שמיום הלידה הוא הולך למיתה, שבכל רגע שחיה, הוא יותר קרוב למיתה". ע"כ.

מד. א"ה, הגר"א בביאורו לאיוב (ג, יט) כתב בזה"ל: וידוע כי מפעולות התבל ומסיבותיו יזמן אשר גם בעת ירצה האדם לישן ולנוח לא יוכל לתת שינה לעיניו, וזה יהיה לאחד משני הסיבות, הא', מסיבת העושר, כמאמר הכתוב והשבע לעשיר אינו מניח לו לישן, כי יפחד מרעיונות ומחשבות אשר יעלו על ליבו. ב', כאשר הוא ישן על מיטתו, ומתוקה לו שנתו, אז בעתות יבעתוהו, דמיונות וחזיונות, ויהיה נדמה לו כאילו שטף מים ישטפוהו, או אויב ואורב קם עליו. ע"כ.

בשמים^מ, ועל הכל יצטרך האדם לתת 'דין וחשבון'^מ. "ולכן", כך אומר הגאון ע"ה, "אני מזהירך, שתרגילי בכל היותר לישב יחידית"^מ. אדם שהוא יושב בדד, לבדו, יחיד - קל לו להינצל מאיסור של דיבורים. אבל כשנמצא בחברה, נמצא ביחד עם אחרים, זה אומר מילה וזה אומר מילה, וכבר ח"ו אפשר כבר להגיע לכלל איסור, "כי חטא הלשון על כולו", זה גרוע מן הכל, כיון שזה איסור מרובה, גם מצד ה'כמות' וגם מצד ה'איכות' (וע' שערי תשובה שער ג אות רב והלאה), "כמאמר חכמינו ז"ל אלו דברים שאדם אוכל

מה. א"ה, תלמיד הגר"א הוא הגר"ח מולאז'ין זצ"ל האריך בזה בס' נפש החיים (שער א פרק ג). ע"ש. וע"ע בדרכת הגר"ח ליום א' דסליחות. ע"ש.

מו. א"ה, הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א בס' טעם ודעת (שמות י, כו) ובביאורו על אורחות חיים להרא"ש (עמוד לט אות סא), הביא קבלה שיש בידו, מעשה על אמו של הגר"א, שאחר פטירתה באה אל הגר"א בחלום, וסיפרה לו שעומק הדין כל כך קשה, ודין על כל דיבור ודיבור וכל מחשבה ומחשבה, ומשפטי ה' תהום רבה, ואמרה לו, שאף הוא [הגר"א] אינו יכול להשיג עומק הדין עד בואו לעולם האמת. ע"ש.

מו. א"ה, כתב הגר"א בביאורו למשלי (טז, יז) בפסוק, "מסילת ישרים סור מרע, שומר נפשו נוצר דרכו", וז"ל: כי "מסילה" נקרא הדרך שמפנין מאבן.. ו"ישרים" הן הבעלי שכל.. וזהו שהישרים רוצין לפנות הדרך ולעשות מסילה, ודרכם לסור מהרע. אך הישר השם מדותיו, אפשר לטעות בשכלו, והרוצה "לשמור נפשו" שלא יכשל ח"ו, "נוצר דרכו" כעיר נצורה, ועושה גדרים לעצמו שלא לבא לידי רע ח"ו. עכ"ל. [ותלמידו הגר"ח מולאז'ין זצ"ל בס' כתר ראש (אות קמד) כתב: "להתרחק מחברת בני אדם, וזאת העיקר". ובהנהגות הגר"ח (נדפס בס' כתר ראש מהדו"ח שם): "אמר [הגר"א] שאין לחזור אחר מצוות, ויותר טוב לישב בדד חובק כף אל כף, מלשוטט בחוצות לבקש מצוות, כי יצא שכרו בהפסדו". ע"ש].

מח. א"ה, כתב הגר"א בביאורו למגילת אסתר (ח, ג) וז"ל: עיקר התפילות הוא נצור לשוני מרע וכו', שהוא העיקר. כי ארבעה ראשי עבירות הן, והן עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע יותר מכולם. לכן התקינו בתחילה "נצור לשוני מרע" ואחר כך בסיון "וקלקל מחשבותם" וכו'. ע"כ.

מט. קבלה מהגר"א להיזהר שלא להזכיר שמות אנשים

והעצה היעוצה לזה, היא מה שיש קבלה בידנו בשם הגאון ע"ה: שישתדל האדם לעולם לא להוציא

הוא רוצה, "וידביק שפתותיו כשתי ריחיים", לא מספיק שהוא 'אילם', אלא צריך שהשפתיים שלו יהיו כמו 'ריחיים', (מי שזוכר את ה'ריחיים' שפעם היו, כל אבן הייתה ענקית, גדולה ממש, היו צריכים כח של כמה וכמה אנשים בשביל להזיז אותה, לטלטל אותה), שה'שפתיים' של האדם יהיו כל כך כבדים^א, ובזה זוכה הוא לעולם הבא^ב. (סיפרו על גדול אחד בדור שעבר, שהיה גם כן מצויין במידה הזו של ה'שתיקה', היו אומרים עליו שהוא שותק שותק שותק - עד שהוא מתעייף מהשתיקה, נח, וממשיך לשתוק...).

צריך להתחנך ולעבוד על זה.

* * *

החטא המר הזה, העוון של לשון הרע, "ומה לי להאריך בזה העוון החמור מכל העבירות, כל עמל אדם לפיהו (קהלת ו ז), אמרו חכמינו ז"ל (קה"ר פר' ו ס"ו) שכל מצוותיו ותורותיו של אדם אינו מספיק למה שמוציא מפיו", ותורתיו של אדם זה לא מילתא זוטרתא, אדם בשעה אחת שישב ולומד תורה, מקיים 12,000 מצוות! ועם כל זה אינו מספיק למה שמוציא מפיו, תמיד הוא יהיה בגרעון, תמיד הוא יהיה בחסרון, תמיד יהיה חסר לו. "מה אומנותו של אדם בעולם הזה", אדם צריך לבחור לו 'מקצוע', מה ה'מקצוע' של האדם בעולם הזה? "ישים עצמו כאילם" (חולין פט.), כאילו לא יכול לדבר אפילו אם

מפיו ולא להזכיר שם של 'פלוני', לא יזכיר לא את 'ראובן' ולא את 'שמעון', לא מדבר על אף אחד, ולא יוציא מפיו שמות של אנשים כלל, ובזה הוא חוסך לעצמו הרבה איסורים מחטא הלשון.

ג. שהרי על כל תיבה ותיבה יש לו שכר, כמ"ש הגר"א בס' שנות אליהו (ריש פאה). וה'חפץ חיים' זצ"ל (בס' תורת הבית פ"ב) יצא וחישב שבכל דקה יש שיעור של 200 תיבות, מעתה צא וחשוב שעה אחת של 60 דקות, הרי 12,000 מצוות בכל שעה שעוסק בתורה.

נא. מובא בשם החזו"א ע"ה (הובא בס' יחידי סגולה פרנקל עמוד 263): ראינו רוב בני אדם עצלים בכל גופם, חוץ מהלשון. 'לשון מדברת גדולות' (תהילים יב, ד). תמיד מדבר.. אבל בשאר האיברים, 'קשה כקריעת ים סוף'.. (כאילו עשוי מ'מתכת'. עד שיוז צער אחד, עד שיילך, צריך משהו שידחוף אותו..). כל דבר ב'עצלות', כל דבר ב'רפיון'. אבל 'דיבור', לשבת ולדבר, לא מתעצל, יכול לדבר שעות על גבי שעות. 'הוגעתם את ה' בדבריכם' (מלאכי ב ז), דרשו רבותינו במדרש (שמות רבה פר' יג ס"א): בראתי שמים וארץ - לא נתייגעת. ממה כן נתייגעתי (כביכול) מה'פטפטים' שאדם 'מפטפט', בזה הוא (כביכול) מתיש כח של מעלה. צריך לצמצם בעניינים הללו של דיבור.

גב. בספר ראשית חכמה (שער האהבה פרק ו אות נד) מביא: העיד אחד מהגדולים רבי לפידות, על אחד מהחכמים הקדמונים, בשם רבי יהודה בן שושן, שנתגלה לו בחלום אחרי פטירתו, והיה אור פניו מאיר כ'חמה', וכל שיערה ושערה מזקנו הייתה מאירה כ'אבוקה', כ'לפיד לוהט', (זכה למדרגה רוחנית אדירה, הרוחניות בערה אצלו כאור החמה, 'אור המאיר'), שאל אותו: 'למדנו רבינו, איך זכית למעלה העצומה הזו?'. אמר לו: שהוא זכה לכל מה שזכה בגלל ה'שתיקה'. הוא התחנך במידת השתיקה.

העצה למי שאינו יכול לשתוק

אבל לא כל אחד יכול להגיע למעלה הזו של ה'שתיקה'. יש אחד שכשהוא שותק שעה אחת, שעתיים, הרי שאחר כך הוא מדבר בשביל ארבעה ימים.. יש אנשים שמקבלים מזה 'עצבים'. מה העצה לזה אחד? אומר רבינו יונה בספר 'שערי תשובה' (שער ג אות רי): 'מוות וחיים ביד לשון, ואוהביה יאכל פריה' (משלי יח כא), פירוש, 'מוות וחיים ביד הלשון', כי ה'לשון' זה כלי שיכול להביא אותו למדרגות עצומות, יכול לזכות אותו חיים בעולם הזה ובעולם הבא, 'מרבח תורה מרבח חיים' (אבות פ"ב משנה ז), אבל ח"ו זה גם להיפך, הכלי הזה יכול להביא אותו לידי מוות, בעולם הזה ובעולם הבא. מה יעשה? ישתוק? לא כל אחד יכול (כמו שאמרנו). מסיים הפסוק: אם אתה רוצה לדבר, 'ואוהביה יאכל פריה', תדבר בתורה מהבוקר עד הערב, 'ודברת בס' (דברים ו, ז) - ולא בדברים בטלים (יומא יט:). מספרים על ה'חפץ חיים' זצ"ל, שמעולם לא ראו אותו שותק, כל הזמן היה מדבר, כדי להראות שבשביל לא לחטוא בחטא הלשון צריכים לקנות 'רב בריח' על הפה ולסתום אותו.. הנה ה'חפץ חיים' כל ימיו ראו אותו תמיד מדבר, ומעולם לא דיבר 'לשון הרע' ולא 'אבק לשון הרע', עד כדי כך. כי יש 'פיקוח'

על הפה. הפה לא מדבר מה שהוא רוצה, אלא משגיחים עליו, מדברים כמו שצריך. 'ואוהביה יאכל פריה'.

* * *

העונש הנורא בכף הקלע לבעלי לשון הרע
"וכל כף הקלע", איזה מין עונש איום ונורא, שעומדים שני מלאכים, מקרעים אותו - את הנשמה של האדם - מסוף העולם ואת סופו. אנחנו לא מבינים בזה בכלל, אדם לא מבין את חומרת וגודל העונש, כיון שאנחנו חיים בחיים 'גשמיים', חיים 'חושיים', דבר שאדם בחוש יכול לעכל אותו, הוא מבין אותו, (אם הוא יכול 'לשמוע' אותו, אם הוא יכול 'לראות' אותו, אם הוא יכול 'למשש' אותו, אם הוא יכול 'לטעום' אותו, רק את זה הוא מבין), אבל דברים 'רוחניים' שמקרעים את ה'נשמה' מצד לצד, הוא לא מבין. אבל זה עונש איום ונורא. וכל העונש הזה של כף הקלע, **"הכל בהבל פיו של דברים בטלים, ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים"**, דברים של 'מה בכך', דברים 'מיותרים', **"אבל בדברים האסורים, כגון לשון הרע, וליצנות, ושבועות, וגדרים, ומחלוקת וקללות, ובפרט בבית הכנסת, ובשבת ויום טוב"**, שזה המקום והזמן המיועד לפורענות²², אומר הגאון ע"ה, **"על אלו"**

נג. יושבים ביחד, ב'צוותא', וכל אחד מחליף עם השני את כל מה שהתרחש במשך השבוע. אומר לחבירו: תתחיל אתה (אם הוא כהן אומר לו: 'מה ראשון'..) אני אחריך.. 'נחליף', מה שאתה שמעת מה שאתה ראית, ואני יאמר לך מה שאני ראיתי ומה שאני שמעתי...

הקב"ה ית"ש ידו קצרה מלהושיע אותך ולעזור לך? הרי "ה' יתברך זון מקרני ראמים ועד ביצי כינים (ע"ז ג), ונותן לכל אחד ואחד די מחסורו". (מישהו ראה 'חתול' כאן בשכונת 'בוכרים' שמת ברעב?.. יש הרבה ולא ראינו אחד מהם מת מרעב.. כי הקב"ה זון ומפרנס את הכל. וכי אתה חושב שאתה גרוע בעיני הבורא מהחתול של 'בוכרים'?.. ודאי שלא. הקב"ה זון ומפרנס לכל. נותן לכל אחד ואחד די מחסורו).

* * *

זהירות מדברים בטלים בשבת קודש קודשים "ובשבת ויום טוב אל תדברו כלל מדברים שאינם נצרכים מאד, וגם בדברים הנצרכים למאד תקצרו מאד", כי קדושת שבת גדולה מאד, "ובקושי התירו לומר שלום בשבת", כך אמרו בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג, הובא בתוס' שבת קיג), כלומר: היה דיון אצל חכמי התלמוד, האם מותר לומר בשבת 'שבת שלום' או לא? ישבו ודנו בדבר, ואחרי 'שקלא וטריא' אמרו בסוף 'בדיעבד מותר' משום 'דרכי שלום'. 'בקושי התירו!'. "ראי בדיבור אחד כמה החמירו".

* * *

זהירות בכבוד השבת

והגאון ע"ה מדבר כעת על כבוד שבת, "ותכבדי את השבת מאד, כאשר היה לפני", כמו שאני הייתי בבית. ידוע כי הגאון ע"ה היה מדליק לכבוד שבת הרבה נרות, וזה היה מזיק לו, עד כדי כך שהרופאים אסרו

הדברים: לשון הרע, וליצנות, ושבועות, וגדרים, ומחלוקת וקללות, "צריך לירד לשאול למוטה, הרבה מאד, ואי אפשר לשער גודל הייסורין והצרות שסובל בשביל דיבור אחד", אין לנו דעת לעכל ולשער את העונש המר והנמהר (ח"ו), הצרות והייסורים שסובל בשביל 'דיבור אחד'. "ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב, בעלי גדיפין", בעלי כנפיים, "הולכין תמיד אצל כל אדם ואדם, ואין נפרדים ממנו", תמיד צמוד אליו, "וכותבין כל דיבור ודיבור", הכל נרשם, "כי עוף השמים יוליך את הקול, ובעל כנפיים יגיד דבר" כמו שאומר הפסוק בקהלת (י, כ), "אל תיתן את פיך להחטיא את בשרך", 'להחטיא' פירושו 'לחסר', אל תיתן את פיך 'לחסר' את בשרך. כשאדם מדבר דברים לא טובים, הוא מקבל 'נגעים' (ערכין טו), גופו מתחסר מזה, "ואל תאמר לפני המלאך שגגה היא", אין דבר כזה, גם על שוגג נענשים ח"ו, "למה יקצוף וכו'", כל זה גם כן מספר קהלת (ה, ה), המשך הפסוק הוא: 'למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך'.

* * *

שלא לצאת לרחובה של עיר

"וכל אשר צריך לך", כך הגאון כותב לבני ביתו, "תקחי הכל על ידי שליח", אל תצא אתה ל'שוק' לקנות, תשלח מישהו אחר. "ואף אם הוא פעמיים ושלוש ביוקר", זה עולה פי שלוש, יש הוצאות נוספות, של השליח, "היד ה' תקצר?" (במדבר יא כג),

הכיפורים, חוץ מהוצאות שבת והוצאות יום
טוב" (ביצה טז.).

* * *

וכאן הגאון ע"ה עובר לדבר על ענין חינוך
הבנים, אבל כבר הזמן קצר, לא נוכל
להאריך. נראה בהזדמנות אחרת להמשיך
את האגרת. ה' יהיה בעזרינו. ברוך ה' לעולם
אמן ואמן.

עליו להדליק כל כך הרבה (ע' מעשה רב אות
קיב, וע"ע מעשה רב אות קמ). היה מכבד את
השבת מאד, ובכל גוונא.

* * *

הוצאות שבת ויו"ט

ולגבי הוצאות שבת ויו"ט, אומר הגאון ע"ה,
"ואל תצמצמי כלל, כי כל מזונותיו של
אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום

ליקוטים מחיבוריו של
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
בדברים השייכים לאיגרת הגר"א

תוכן העניינים

בענין רשיעא בר רשיעא.....סמ

בענין הליכת נשים לבית החיים.....ע

בענין שימוש בלשון "למען ה'"......עא

בענין חומר עונש חמאי הלשון.....עא

בענין לימוד מוסר.....עב

בענין רשיעא בר רשיעא

סנהדרין (נ"ב א'): "תניא היה רבי מאיר אומר מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת, שאם היו נוהגין בו קודש, נוהגין בו חול, כבוד נוהגין בו בזיון, אומרים ארור שזו ילד, ארור שזו גידל, ארור שיצא זו מחלציו, אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן - כהאי תנא". [גוף הענין דכמאן קרינן רשיעא וכו', נתבאר בס"ד היטב בחידושי למסכת סנהדרין שם, השי"ת יזכני להדפיס כל חידו"ת בקרוב אכ"ר, ועיין גליוני הש"ס סנהדרין שם ואכמ"ל].

ורבינו הגדול הגר"א זצ"ל באיגרתו המעולפת ספרים כה כתב: "והנה תדריכם [לבנים] תמיד בספרי מוסר, ועל קללה ושבועה וכזב תכה אותם ולא תרחם עליהם כלל, כי חס ושלום בקלקול הבנים יענשו אם ואב מאד, ואף אם תדריכם תמיד במוסר ולא יקבלום, אוי לאותה בושא והצער והבזיון בעולם הבא, את אביה היא מחללת כמאן קרינן לרשע בן צדיק רשע בן רשע" וכו', עכ"ל".

ומתבאר מדברי קדשו ז"ל שאפילו אם ההורים השתדלו והדריכו את צאצאיהם במוסר תמיד, אבל הם לא קבלו מכל מקום את אביה היא מחללת וכמאן קרינן רשיעא וכו', ועיין לרבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם ח"א (פרק ט"ז) עיין שם.

ולבאורה יש להעיר כי מצאתי באוצר המדרשים (מסכת חייבוט הקבר פרק חמישי) שכה אמרו רז"ל: "בשעת הדין אומר לו הקב"ה לאדם טורח גדול היה לי עליך משיצרתך במעי אמך ולא היית נפל, וכשיצאת לאויר העולם תקנתי לך מזונות, והצלתך מן היסורין, כלום עסקת בתורה ועשית גמילות חסדים לפני, אם יש בו דברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין. ואם לאו מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה כנגד חמשה חומשי תורה, אחד מכה, ואחד מונה כדרך שמכין ומונין בבית דין (במלקות), ושלישי מוציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא ממנו, הרביעי מביא עשבים מרים וחמוצים מן ההרים, שאם גזל מחבירו אומרים לו דקדק בשינך לפי שאכלת גזל בשינך, החמישי מכה את אביו ואת אמו, ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים, כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרוש ממעשים רעים, מיד נותנין לו רשות להכות את אביו ואת אמו, ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם" ע"ש.

ומדקדוק לשונם הטהורה של רז"ל שאמרו שהמלאך החמישי "מכה את אביו ואת אמו, ואומר להם מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרוש ממעשים רעים", מתבאר שהתביעה היא רק אם אכן ההורים לא הדריכו לצאצאים, אבל אם אכן ההורים הדריכו אלא שהבנים לא קבלו, אפסה הטענה כנגד ההורים, דמאי אית להם תו למעבד, ואמאי יקראו רשיעא בר רשיעא, וי"ל.

ועבשיו נדפס מחדש ספרו של הגאון רבי חיים פאלאג'י תוכחת חיים על התורה ומצאתי לו שם (פרשת תולדות דף קכ"ב) שהאריך בזה שכאשר אין הצאצאים הולכים בדרך טובה מצטערים ההורים למאד, עיין בכל דברי קדשו היקרים, וסיים: "וכתב הרב מעבר יבוק (חלק שפת אמת ספכ"א) וכשאין הבנים הולכים בדרך ישרה מלאכי הדין חובטים את אביהם שזה ילד וזה גידל ע"ש, **ונראה דהיינו דוקא כשאין האב והאם מוכיחים לבנים בחייהם**, אבל כשמוכחים אותם כהוגן וכדת של תורה, ולא שמעו לקול אביו ואמו, ויסרו אותו ולא ישמע עליהם, אז אינם נענשים עליהם, והכי נראה בהדיא בדברי רז"ל בפרק חיבוט הקבר הביאו הרב ראשית חכמה (שער היראה פרק י"ב) עיין שם" עכ"ל. והיינו כדכתיבנא אנא, וזכיננו לדעתו הרמה ת"ל.

אבל יש לומר דרז"ל דיברו "שלהעניש" את ההורים אין להעניש אחר שהם השתדלו והדריכו לבנים, ובזה גם רבינו הגר"א ז"ל מודה, וכמדוקדק בלשונו, אבל הגר"א ז"ל מלמדנו שעם כל דא שלא יענישו להורים אחר שהשתדלו בהדרכת ילדיהם ואין עליהם טענה, מכל מקום "בושה והצער ובזיון בעולם הבא" יש, שהרי סוף סוף הילדים אינם מתנהגים כדת וכדין, ו"עונש" אין כאן, אבל "בושה" יש כאן, ועיין.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל על התורה בספר מושב זקנים בראשית (כ"ו כ"ד מ"ב) כה לימדנו: "וירא אליו [אל יצחק] ה' ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי, וברכתיו והרבתי את זרעך, בעבור אברהם עבדי, וקשה למה לא בעבור יצחק בעצמו. ויש לומר שכך דרך הקב"ה, אדם שהוא צדיק גמור ועוסק בתורה יומם ולילה, ומצוה את בניו שיעסקו בתורה כמותו, וכשמת הצדיק ההוא, אז הקב"ה אינו מקפח שכרו, מפני שהוא גורם לבניו שיעסקו בתורה, וכאילו אברהם עושה מצות בנו יצחק", והבן.

והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו ונזכה לעובדו בלבב שלם אנחנו וזרענו וזרע זרענו עד עולם, ויהיה כל זרענו זרע ברך ה', וכל בנינו לימודי ה', ותהא מיטתנו שלימה, ולא ימצא בנו ובזרענו ובתלמידנו שמץ פיסול עד עולם אמן ואמן.

בענין הליכת נשים לבית החיים

מתוך ספר "כנסת יעקב" הערות על ספר כנסת יחזקאל עמוד יז

מערכת נ', ערך נדה (פ"ט א') בענין אם נשים בעת נידתן ילכו לבית הקברות, עיין בזה בשו"ת גנזי יוסף (סימן קכ"ה אות ב') ולפי טעמו שם אף לבתולות אסור ללכת,

וציין לשו"ת דודאי השדה (סימן ז' וסימן ל"ח) ואינו תחת ידי, ועוד עיין לו בשו"ת ויצבור יוסף (סימן פ"ג אות ג') ע"ש. ודברי רבינו הגר"א זיע"א באגרתו היקרה בענין זה ידועים (ע"ש בד"ה והעיקר).

בענין שימוש בלשון "למען ה'"

עיין שו"ת זכר יהוסף לגאון המופלא מהר"ר יוסף זכריה שטערן ז"ל (סימן ס' ד"ה ואם) שכתב "ומזה נראה שאין נאות לומר הביטוי הנהוג בפי העולם כמו שהשי"ת אוהב לך, וכן אין נכון מה שנוהגים בהביטוי **למען ה'**" ע"ש.

ויש להעיר שהרי רבינו הגר"א זצ"ל באגרתו המעולפת ספירים, עלים לתרופה, השתמש בביטוי למען ה' ארבע פעמים עיין שם. וגם הגה"ק בעל ישמח משה ז"ל באגרת הקודש לבנו (שנדפסה בספרו ישמח משה על חמש מגלות) כתב חמש פעמים למען ה' ע"ש, וגם מצאתי לכהן הגדול רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו נדחי ישראל (פרק מ"א) שמשתמש פעמים הרבה בלשון "למען ה'" עיין בדבריו שם (אות ב' ואות ד' ד"ה בכל ואות ט' וסוף אות כ"א) ותראה שם אות ה') שכתב "ולמען ה' ולמען ה' שתזהר וכו'" ואם כן אין בודקין מן המזבח ולמעלה ודוק.

בענין חומר עונש חמאי הלשון

ורבינו הגדול הגר"א זצ"ל באגרתו המעולפת ספירים כה כתב: "ואי אפשר לשער גודל היסורים והצרות שסובל בשביל דיבור אחד, ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב, בעלי גדפין הולכים תמיד אצל כל אדם ואדם ואינם נפרדים ממנו וכותבין כל דיבור ודיבור, כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר".

ובנוסף הנדפס מחדש בהוצאת "אשכול" (דף ר"ל) כתבו וניקדו בעלי גידופין, ולענ"ד והיא שגיאה וטעות, וצריך לומר בעלי גדפין, וכמו בשאר נוסחאות אגרת הגר"א, וכן הוא עצמו בדפוס "אשכול" הישנים.

בענין לימוד מוסר

רבינו הגדול הגר"א זצ"ל באגרת המוסר דיליה המעולפת ספירים כה לימדנו דעת: "ובספרים שלי יש "משלי" עם לשון אשכנז, למען השם שיקראו בכל יום, והוא יותר טוב מכל ספרי מוסר, וגם ספר "קהלת" יקראו תמיד לפניך, כי שם מהביל עניני העולם הזה, ושאר ספרים. אבל חס ושלום לא תהיה התכלית הקריאה לבד, כי בזה אין מתפעל האדם, גם כמה בני אדם קורין מספרי מוסר ואינם מתפעלים, והוא בשביל הנזכר למעלה" עכ"ל ק.

הרי "שספר משלי הוא הספר היותר טוב מכל ספרי מוסר", ועוד לימדנו רבינו הגר"א זצ"ל סוד ויסוד שכדי שספרי המוסר והיראה יפעלו לטובה בלב הלומד לא די בקריאה גרידא, אלא "צריך האדם בשמעו המוסר לעורר נפשו ולשום הדברים אל לבו, ולחשוב בהם תמיד, ועליהם יוסיף לקח, ומלבו יוציא מילין, ויתבודד בחדרי רוחו, וישוב יהפוך יד תוכחתו על נפשו, ולא יסמוך על תוכחת המוכיח לבדו. ותוכחתו לבקרים ולרגעים תהיה, עד אשר תקבל נפשו המוסר, ועד אשר תטהר", כלשון הזהב של החסיד רבינו יונה גירונדי זצ"ל בספר שערי תשובה (שער שני אות כ"ו) ע"ש.

ואלו דברות קדשו של דודי זקני ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו בן איש חיל ח"ג (דרוש א' לשבת תשובה סוף דף ח'): "אין תקנה להכניע החומר כי אם בדברי מוסר, וכמו שמצינו לחסידים שהיו תמיד לומדים מוסר, כי אין לך דבר לשבר כח החומרי כמו המוסר, והעיקר שיהיה מכניס הדברים באזניו וישמרם, ולא יהיה מכניס בזה ומציא בזה, ועל ידי שיהיה שומע תמיד דברי מוסר ותוכחות בזה יהיה נכנע החומר" ע"ש, והארכתי בזה במאמר בענין זירוז לימוד ספרי מוסר ויראה בחיבורי שובי השולמית ח"ה (דף י"א ואילך) עש"ב.

וגם בחיבורי שובי השולמית ח"א (בפתיחה דף ז') הארכתי מפי סופרים וספרים בפתגמא דנא במעלת וחשיבות לימוד ספרי יראה ומוסר ושם הבאתי דברי הגה"צ רבי מאיר נתן וואכטפויגל זצ"ל משגיח דשיבת לייקווד שבספרו "לקט רשימות" (עניני בית המקדש דף נ"ב) כתוב: "כל ימיו של רבינו המשגיח זצ"ל היה מזכיר את דברי הבית יוסף ז"ל דבבית המקדש הראשון והשני היה מספיק תורה! וסיבת החרבן היתה הואיל ולא למדו "אגדות חז"ל שהם עניני יראה", ולכן חרבו בתי המקדש, וביאר המשגיח צריך לדעת שהתורה הקדושה דבוקה בנותן התורה ואם מתנתקים מנותן התורה - אין תורה, אם מתנתקים ממוסר אם מתנתקים מיראה אז מנותקים מנותן התורה וזה אינו מחזיק מעמד" עיין שם.

והרה"ג רבי ישראל חיים קפלן ז"ל, חתנו של הגאון רבי ירוחם משגיח דמיר זצ"ל, אמר
משם הסבא מקלם זצ"ל "מי שביום הכיפורים אינו מקבל על עצמו ללמוד מוסר
- אין יום הכיפורים מכפר על עוונותיו", והדברים נוראים, והובא בספר נפש שמשון (התורה
וקניניה דף של"ט) ועיין שם מה שביאר הדברים, ועיין גם בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (סימן י'
אות א' דף קנ"ה ואילך) מה שהבאנו בענינים הללו בעזר האל הנותן דעת וחיים.